

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

MEDENİ USUL VE İCRA İFLAS HUKUKU BİLİM DALI

**HUKUK VE CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ BİRBİRİNE
ETKİSİ VE İDARİ MAKAMLARI BAĞLAYICILIĞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif Duygu ÇETİNKAYA

BURSA-2023

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
MEDENİ USUL VE İCRA İFLAS HUKUKU BİLİM DALI**

**HUKUK VE CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ BİRBİRİNE
ETKİSİ VE İDARİ MAKAMLARI BAĞLAYICILIĞI
(Yüksek Lisans Tezi)**

Elif Duygu ÇETİNKAYA

**DANIŞMAN:
Dr. Öğr. Üyesi Emine Gökçe KARABEL**

BURSA 2023

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Özel Hukuk Anabilim Dalında Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Bilim Dalı'nda 702081009 numaralı Elif Duygu ÇETİNKAYA'nın hazırladığı “ Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi ve İdari Makamları Bağlayıcılığı” başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı,/...../20.... günü -.....saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye
Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Emine Gökçe KARABEL
Bursa Uludağ Üniversitesi

...../...../20.....

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Özel Hukuk Anabilim Dalında Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Bilim Dalı'nda 702081009 numaralı Elif Duygu ÇETİNKAYA'nın hazırladığı “ Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi ve İdari Makamları Bağlayıcılığı” başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı,/...../20.... günü -saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur ŞAHİN CANER
Bursa Uludağ Üniversitesi

...../...../20.....

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Özel Hukuk Anabilim Dalında Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Bilim Dalı'nda 702081009 numaralı Elif Duygu ÇETİNKAYA'nın hazırladığı "Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi ve İdari Makamları Bağlayıcılığı" başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı,/...../20.... günü -.....saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Dilek AYDEMİR
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

.../.../20....

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi ve İdari Makamları Bağlayıcılığı" başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Elif Duygu ÇETİNKAYA

Öğrenci No : 702081009

Anabilim Dalı : Özel Hukuk

Programı : Tezli Yüksek Lisans

Tezin Türü : X Yüksek Lisans/ Doktora / Sanatta Yeterlilik

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Konusu: Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi ve İdari Makamları Bağlayıcılığı
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 110 sayfalık kısmına ilişkin, 20/01/2023 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %9'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Elif Duygu ÇETİNKAYA
Öğrenci No: 702081009
Anabilim Dalı: Özel Hukuk
Programı: Tezli Yüksek Lisans
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
(Adı, Soyad, Tarih)
Dr. Öğr. Üyesi Emine Gökçe KARABEL

*** Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.**

ÖZET

Yazar adı soyadı	Elif Duygu ÇETİNKAYA
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Özel Hukuk
Bilim dalı	Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku
Tezin niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Mezuniyet tarihi	.../... /2023
Tez danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Emine Gökçe KARABEL

HUKUK VE CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ BİRBİRİNE ETKİSİ VE İDARİ MAKAMLARI BAĞLAYICILIĞI

Hukuk bir bütün olmasına rağmen yapılan yargılama sonucunda daha adil kararlar verilebilmesi için yargı kolu ayırımına gidilmiştir. Bu kapsamda en temel ayırım adli-idari yargı ayırımıdır. Adli yargıda kendi içerisinde hukuk ve ceza yargısı olmak üzere ayrılmıştır. Ayrıma gidilmesinden dolayı hukuk ve ceza mahkemelerinde yapılan yargılamaya ilişkin uyuşmazlık konuları ve usuli işlemlerin tümü birbirinden farklıdır ancak haksız fiil durumunda hem ceza mahkemesi hem de hukuk mahkemesi yargılama yapacağından iki mahkemenin verdiği kararların birbirine etkisi inceleme konusu olmuştur. Nitekim mahkemelerin usuli işlemleri birbirinden farklı olduğundan verilen kararlar farklılık gösterecektir. Örneğin bir mahkemede değerlendirilen delil diğer mahkemede değerlendirilmeyebilir. Buradan yola çıkılarak her iki mahkemenin görev alanına giren uyuşmazlık konusunda, maddi vakıanın varlığı hususunda hukuk ve ceza mahkemesinin bağlı olduğu kabul gören kanıdır. Zira maddi bir olgunun varlığı olağan hayatın akışına ve hukuka göre tektir. Mahkemelerin verdiği kararların birbirine etki etmesiyle birlikte idari makamları bağlaması hukuk devletinin gerekliliğidir. Hukuk devletinin görünümü olarak hukuki güvenlik ilkesi gereğince bireylerin hukuk kurallarına ve yaptırımlarına hâkim olması gerekir. Yasal dayanağı olmayan bir işlem yapılmamalı, sürpriz uygulamalarla karşılaşılmalıdır ayrıca taraf olunan uluslararası sözleşmelere tabi olunarak işlem tesis edilmelidir. Sonuç olarak mahkeme kararlarının birbirine etki etmesinin yanı sıra idari makamları bağlaması da hukuk devletinin gerekliliğidir.

Anahtar Sözcükler: Hukuk ve Ceza Mahkemesi, Mahkeme Kararlarının Birbirine Etkisi, Haksız Fiil, Hukuki Güvenlik, Hukuk Devleti

ABSTRACT	
Name&Surname	Elif Duygu ÇETİNKAYA
University	Bursa Uludağ University
Institute	The Institution of Social Sciences
Field	Private Law
Subfield	Civil Procedure, Enforcement and Insolvency Law
Degree awarded	Master
Date of degree awarded	/.../2023
Supervisor	Assistant Professor Emine Gökçe KARABEL

THE RECIPROCAL IMPACT OF CIVIL AND CRIMINAL COURTS' DECISIONS AND BINDINGNESS TO THE ADMINISTRATION

Although the law is a whole, the judiciary branch was separated in order to make more fair decisions in trials. In this context, the most basic separation is judicial-administrative jurisdiction. Judicial jurisdiction is divided into civil and criminal jurisdictions. Due to the separation, matters of dispute and procedural actions related to adjudication in civil and criminal courts are all different from each other, but since both the criminal court and the civil court will make judgments in the case of a tortious act, the reciprocal impact of the decisions of the two courts has been the subject of examination. As a matter of fact, since the procedural actions of the courts are different from one another, the decisions made will differ. For instance, evidence evaluated in one court might not be evaluated in another court. Starting from this point of view, it is the accepted opinion that civil and criminal courts are bound by the existence of the material fact regarding the dispute, which falls into the jurisdiction of both courts. This is because, based on the flow of ordinary life and law, the existence of a material fact is undebatable. Rule of law requires that the decision of the courts affect one another and bind the administration. In accordance with the principle of legal security, which is the appearance of the state of law, individuals should have full knowledge of the rules and sanctions of the law. There should not be any procedures without legal basis, no surprise practices should be encountered. Moreover, the procedures should be in keeping with the international agreements the state is party to. As a result, it is the requirement of the rule of law that the decisions of the court bind administration as well as impacting one another.

Keywords: Civil and Criminal Courts, Reciprocal Impact of Courts' Decisions, Tortious Act, Legal Security, State of Law

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR CETVELİ.....	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	2
HUKUK VE CEZA YARGILAMASININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	3
I. TÜRK HUKUKUNDA HUKUK VE CEZA YARGILAMASI	3
A.GENEL OLARAK	3
B. HUKUK VE CEZA YARGILAMASININ BENZERLİKLERİ VE FARKLILIKLARI.....	6
1.Genel Olarak.....	5
2.Hukuk ve Ceza Yargılamasının İspat Yükümlülüğü Bakımından Kıyaslanması...9	
3. Hukuk ve Ceza Yargılamasının Gerekeç Hakkı Bakımından Karşılaştırılması..17	
II. MEDENİ USUL HUKUKUNDA YARGILAMA.....	20
A. GENEL OLARAK.....	20
B. ÖN İNCELEME.....	20
C. TAHKİKAT.....	22
D. SÖZLÜ YARGILAMA.....	23
E. HÜKÜM.....	23
III. CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA YARGILAMA.....	24
A. GENEL OLARAK.....	24
B. SORUŞTURMA EVRESİ.....	25
C. KAMU DAVASI AÇILMASI.....	25
D. KOVUŞTURMA EVRESİ	26
IV. HUKUK VE CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ BİRBİRİNE ETKİ ETMESİNİN YASAL DAYANAĞI VE DOKTRİNDEKİ KARŞILIĞI.....	27
V. TÜRK BORÇLAR KANUNU M.74'ÜN KANUNDAKİ YERİ VE HAKSIZ FİİL AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	31

İKİNCİ BÖLÜM	36
CEZA MAHKEMESİ KARARININ HUKUK MAHKEMESİ KARARINA BAĞLAYICI ETKİ ETMESİ	36
I.CEZA MAHKEMESİNİN VERDİĞİ KARARIN HUKUK MAHKEMESİNİ MADDİ VAKIA YÖNÜNDEN BAĞLADIĞI DURUMLAR	36
A. CEZA MAHKEMESİ KARARININ HUKUK HÂKİMİNİ BAĞLADIĞI DURUMLAR	36
1. Genel Olarak.....	36
2.Beraat Kararı.....	37
3. Ceza Verilmesine Yer Olmadığına Yönelik Karar.....	38
a. Genel Olarak.....	38
b. Kusurun Bulunmaması Sebebiyle Verilen Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı.....	40
c. TCK'da Sayılan Ayırt Etme Gücünü Etkileyen Sebepler Gereğince Verilen Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı.....	40
d. Etkin Pişmanlık, Şahsi Cezasızlık Sebepleri Gereğince Verilen Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı.....	41
4. Mahkûmiyet Kararı.....	42
5. Güvenlik tedbirine Hükmedilmesi.....	43
B. CEZA MAHKEMESİNİN VERDİĞİ KARARIN HUKUK MAHKEMESİNİ İLLİYET BAĞININ TESPİTİ YÖNÜNDEN BAĞLADIĞI DURUMLAR	43
C. CEZA MAHKEMESİNİN VERDİĞİ KARARIN HUKUK MAHKEMESİNİ HUKUKA AYKIRILIK YÖNÜNDEN BAĞLADIĞI DURUMLAR	46
D. CEZA MAHKEMESİNİN VERDİĞİ KARARIN HUKUK MAHKEMESİNİ KUSUR YÖNÜNDEN BAĞLADIĞI DURUMLAR	48
E. CEZA MAHKEMESİNİN HUKUK MAHKEMESİNDE KESİN HÜKÜM TAŞIDIĞI DURUMLAR	50
1. Genel Olarak.....	50
2.Yaş Düzeltmesi Davası.....	52
3.Sahtelik Davası.....	53
II. CEZA MAHKEMESİNİN HUKUK MAHKEMESİNİ BAĞLAMADIĞI DURUMLAR	54
A. GENEL OLARAK	54

B. FİİLİN KANUNDA SUÇ OLMAMASI SEBEBİYLE VERİLEN BERAAT KARARI.....	54
C. FİİLİN FAİL TARAFINDAN İŞLENMEDİĞİNİN SABİT OLMASI HALİNDE VERİLEN BERAAT KARARI.....	55
D. FİİLİN FAİL TARAFINDAN İŞLENDİĞİNİN SABİT OLMAMASI SEBEBİYLE VERİLEN BERAAT KARARI.....	56
E. RED KARARI	57
F. DÜŞME KARARI	57
G. DURMA KARARI.....	59
H. HÜKMÜN AÇIKLANMASININ GERİ BIRAKILMASI KARARI	59
III. CEZA MAHKEMESİNDE ELDE EDİLEN DELİLLERİN HUKUK MAHKEMESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	61
A. GENEL OLARAK	61
B. CEZA MAHKEMESİNDE ALINAN BİLİRKİŞİ RAPORUNUN HUKUK MAHKEMESİNE ETKİSİ.....	63
IV. CEZA MUHAKEMESİNDE HUKUKA AYKIRI ELDE EDİLEN DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ SORUNU	64
V. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YÖNÜNDE VERİLEN KARARIN HUKUK MAHKEMESİNE ETKİSİ	67
VI. CEZA MAHKEMESİNDE GÖRÜLEN DAVANIN HUKUK MAHKEMESİNDE BEKLETİCİ MESELE YAPILMASI GEREKEN DURUMLAR VE BEKLETİCİ MESELE YAPILMASININ MAKUL SÜREDE YARGILANMA HAKKINA ETKİSİ	68
VII. CEZA MAHKEMESİNDE VERİLEN KARARLARIN İDARİ MAKAMLARI BAĞLAYICILIĞININ KAPSAMI.....	70
VIII. DİSİPLİN SORUŞTURMALARI VE CEZA YARGILAMASININ KİYASLANMASI	71
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	73
HUKUK MAHKEMESİ KARARININ CEZA MAHKEMESİ KARARINA ETKİ ETMESİ	73
I.SAHTELİK DAVASI BAKIMINDAN HUKUK MAHKEMESİNDE VERİLEN KARARIN CEZA MAHKEMESİNE ETKİSİ.....	73

II. HUKUK MAHKEMESİNİN YAŞ TESPİTİNE YÖNELİK VERDİĞİ KARARIN CEZA MAHKEMESİNE ETKİSİ	74
III. HUKUK MAHKEMESİNİN MOBBING DAVASI SONUCUNDA VERDİĞİ KARARIN CEZA MAHKEMESİNE ETKİSİ.....	75
IV. HUKUK MAHKEMESİNDE ELDE EDİLEN DELİLLERİN CEZA MAHKEMESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	77
V. HAKSIZ TAHRİK UNSURUNUN HUKUK MAHKEMESİNDE TAZMİNAT DAVASINA ETKİSİ	79
A. HAKSIZ TAHRİK UNSURU	79
B. HAKSIZ TAHRİK UNSURUNUN TAZMİNAT DAVASINA ETKİSİ.....	80
VI. HUKUK YARGILAMASINDA HUKUKA AYKIRI ELDE EDİLEN DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ SORUNU	81
VII. HUKUK MAHKEMESİNDE ALINMIŞ BİLİRKİŞİ RAPORUNUN CEZA MAHKEMESİNE ETKİSİ	84
VIII. HUKUK MAHKEMESİ KARARLARININ İDARİ MAKAMLARI BAĞLAYICILIĞI.....	85
SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA.....	88

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AYM	: Anayasa Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
b.	: Bası
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
DD	: Danıştay Dairesi
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EBYÜHFD	: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E. T.	: Erişim Tarihi
E.	: Esas
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HÜHFD	: Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFD	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İYUK	: İdari Yargılama Kanunu
K.	: Karar
K. T.	: Karar Tarihi
KTK	: Karayolları Trafik Kanunu
m.	: Madde
MÜHFD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
MÜHF- HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
OHAL	: Olağanüstü Hal
RG	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan sayfaya
SDÜHFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
UMD	: Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YHD	: Yargıtay Hukuk Dairesi
YCD	: Yargıtay Ceza Dairesi

GİRİŞ

Bir fiilin hem suç hem haksız fiil olması durumunda ceza ve hukuk mahkemelerinde yapılan yargılamaların birbirine etki edip etmeyeceği hususunda Türk Borçlar Kanunu m.74 hükmü düzenlenmiştir. Bu maddede temyiz kudretine, kusura ve zarara ilişkin tespitlerin her iki yargılama için de bağımsız olacağı ve ceza mahkemelerinde verilen beraat kararlarının hukuk hâkimini bağlamayacağı belirtilmiştir. Bunun sonucu olarak ceza mahkemesinde verilen suça ilişkin diğer hükümlerin hukuk yargılamasında aynı suçun haksız fiil boyutu dolayısıyla tazminat sorumluluğuna etki edip edemeyeceği muğlak bırakılmıştır. Ceza yargısı sonucunda elde edilen delillerin hukuk yargılamasında kullanılıp kullanılmayacağı, ceza yargısında verilen hükmün tazminata etkisi açık şekilde belirtilmemiştir. Aynı şekilde hukuk yargılaması sonucu verilen kararların, ceza yargılamalarına etkisine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Her iki yargılamada ortak olan ilkeler mevcut olsa da ispat, delil elde etme yöntemleri ve tahkikat işlemleri farklı olduğundan yapılan yargılama sonucunda elde edilen tüm maddi vakıaların doğrudan kullanılacağını kabul etmek, hukuk ve ceza yargılamalarında kullanılan araştırma yöntemlerinin farklı olmadığı anlamına gelecektir. Bu kapsamda çalışmamızın ilk bölümünde, hukuk ve ceza yargılamasının karşılaştırılması yapılacak, benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durulacak, hukuk ve ceza mahkemesindeki yargılama aşamalarından bahsedilecek, hukuk ve ceza mahkemesinin ispat yöntemleri ve gerekçe göstermesi kıyaslanarak hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirine etki etmesinin yasal dayanağı ve öğretilerdeki karşılığı anlatılacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesine bağlayıcı etki etmesi üzerinde durulacaktır. Ceza mahkemesi kararının hukuk hakimini illiyet bağı, kusur ve hukuka aykırılık yönünden bağladığı durumlar anlatılacak ve ceza mahkemesi kararının hukuk yargısında kesin hüküm oluşturduğu durumlar aktarılacaktır. Daha sonra ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesini bağlamadığı durumlar açıklanacak, ceza mahkemesinde elde edilen delillerin hukuk mahkemesine etki etmesi, alınan bilirkişi raporunun hukuk yargısına etkisi izah edilecektir. Bölümün bitiminde ise ceza yargılamasında bekletici mesele yapılan haller ve makul sürede yargılanma hakkının üzerinde durulacak, disiplin soruşturması ve ceza

yargılaması karşılaştırılacak ve ceza yargılaması sonucunda verilen kararın idari makamları bağlayıcılığının kapsamı açıklanacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise hukuk mahkemesi kararlarının ceza yargılamalarına etkisi incelenecektir. Hukuk mahkemesinde sahtelik veya yaş tespiti davasında verilen kararların ceza mahkemesinde aynı konuda açılan davaya etkisi incelenecek, elde edilen delillerin değerlendirilip değerlendirilemeyeceği izah edilecek ve hukuk mahkemesinde verilen kararın idari makamları bağlayıcılığının kapsamı açıklanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HUKUK VE CEZA YARGILAMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

I. TÜRK HUKUKUNDA HUKUK VE CEZA YARGILAMASI

A. GENEL OLARAK

Hukuk bir bütündür. Zaman içerisinde gelişen dünya ve değişen ihtiyaçlar sebebiyle hukukta yargı kolları olarak ayrışmaya gidilmiş, aynı yargı koluna tabi davaların ayırt edilmesi için sınıflandırma kabul edilmiştir. Bu bağlamda Türk Hukuku'nda en belirgin olan ayırım adli yargı-idari yargı olmakla birlikte sınıflandırma açısından ise özel hukuk- kamu hukuku ayrımıdır¹. Özel hukuk sınıflandırmasına tabi olan davalar menfaat kıstasına göre kişilerin özel menfaatlerini ilgilendiren ve bu menfaatlerin çatışmasından doğan davalardır. Kamu hukuku sınıflandırmasına tabi olan davalar ise daha çok toplumu ilgilendiren menfaatlerin çatışmasından doğar.

Adli yargı kolu içerisinde yer alan hukuk yargısı, hukuk mahkemeleri vasıtasıyla özel hukuk alanında yürütülen yargısal faaliyeti ifade etmektedir. Hukuk yargısı diğer bir ifade ile medeni yargı taraf menfaatlerini koruyan bir yargılama faaliyetidir. Bu yargılama ile Medeni Usul Hukuku meşgul olmaktadır. Hukuk yargılamasının temel amacının kişilerin bireysel haklarının korunmasını sağlamak olduğu kabul edilebilir². Bu kapsamda

¹ Mehmet Ayan/ Nursen Ayan, *Medeni Hukuka Giriş*, 14. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2022, s. 52; Murat Atalı/ İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukuku*, 5. b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2022, s. 39; O. Gökhan Antalya/ Murat Topuz, *Medeni Hukuk(Giriş-Temel Kavramlar- Başlangıç Hükümleri C.1)*, 4. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021, s. 48; Baki Kuru/ Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz, *Medeni Usul Hukuku*, 24.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2013, s. 57; Baki Kuru/ Burak Aydın, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*, 7.b. , Ankara: Yetkin Yayınları, 2022, s. 3; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, C. 1, 4.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s. 120; Ali Cem Budak/ Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, 5.b., İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022, s. 2; L. Şanal Görgün/ Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, 11.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2022, s. 32; İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 17.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021, s. 40; Veli Özer Özbek/ Koray Doğan/ Pınar Bacaksız/ İlker Tepe, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 12.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021, s. 51; Mahmut Koca/ İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2022, s. 34; Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2021, s. 11; İdari yargı: Panel, Ankara: Türkiye Barolar Birliği, 2003, s. 33; Dilşat Yılmaz, *İdare Hukuku ve Özel Hukuk Arasında Yarışma mı Uzlaşma mı, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, 2013, s. 166; N. Münci Çakmak, *İdare Hukukunun Anlamı ve Önemi, İÜHFMD*, C. LXIX, S. 1-2, s. 708; Ender Ethem Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, 3. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021, s. 144; Ramazan Yıldırım/ Serkan Çınarlı, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, 1. b., Ankara: Astana Yayınları, 2018, s. 36; İsmail Kayar/ İlhan Üzülmöz, *Hukukun Temel Kavramları*, 11. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2018, s. 97.

² Serdar Kale/ Salih Keser, *Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi, MÜHFD Mehmet Akif Aydın' a Armağan*, s. 75; Hakan Pekcanitez/ Oğuz Atalay/ Muhammet Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 16.b. , İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2022, s. 42; Ömer Ulukapı, *Medeni Usul Hukuku*, 2.b., Konya: Mimoza Yayınları, 2014, s. 3; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 60; Tanrıver, a.g.e., s. 125; H. Yavuz Alangoya/ M.

hukuk hâkimi, kişilerin bireysel hakları ile ilgili uyuşmazlık hakkında karar verirken maddi gerçeği ortaya çıkarmaktan ziyade Medeni Usul Hukuku kurallarına riayet ederek yargılamanın gidişatına göre güçlü delil³ sunan taraf lehine hükmedebilir⁴. Zira Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda⁵ hukuk yargılamaları için bazı uyuşmazlıklar dışında⁶ taraflarca getirilme ilkesi kabul edilmiştir⁷.

Medeni Usul Hukuku'na tabi hukuk yargılamasında davanın ilerletilmesi ve sonuçlandırılması için uyulması gereken bazı usul hukuku kuralları mevcuttur⁸. Davanın açılmasından sonuçlandırılmasına, kararın kesinleşmesine kadar usul hukuku kuralları doğrultusunda hareket edilir. Bununla birlikte hukuk devleti olmanın gerektirdiği adil

Kamil Yıldırım/ Nevhis Deren Yıldırım, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 7.b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2009, s. 6; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 4; Kayar/ Üzülmaz, a.g.e., s. 59; Haluk Hadi Sümer, *Hukuka Giriş Kavramlar& Kurumlar*, 4. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2020, s. 11; İhsan Erdoğan, *Hukuka Giriş*, 3. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021, s. 36.

³ Güçlü delil, bir takdiri delildir. Fakat kanunda düzenlenmeyen bir takdiri delildir. Güçlü delil uyuşmazlığın ispatı açısından tarafın lehine kolaylık sağlar. Ancak kesin delil değildir. Dolayısıyla hâkim güçlü delilin varlığına rağmen gerekli inceleme ve araştırmayı yapmalı ve vicdani kanısına göre karar vermelidir.; Recep Akcan, Yargıtay Kararlarındaki “Güçlü Delil” Kavramının Hukuki Niteliği, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.12, S. 1-2, 2004, s. 23.

⁴ Bahattin Aras, *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2014, s.8; M. Kamil Yıldırım, Medeni Yargılama Hukukunda Hakim Rolü, *MÜHF Araştırmaları Dergisi Cevdet Yavuz'a Armağan*, C. 22, S. 3, 2016, s. 3028; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 48; Ulukapı, a.g.e., s. 7

⁵ RG.: 04.02.2011, Kabul Tarihi: 12.01.2011.

⁶ Bu uyuşmazlıklara örnek olarak, kişilik haklarını koruyan davalar, boşanma ve ayrılık davaları, babalık davası, evlenmenin butlanı, nüfus kayıt ve düzeltme davaları verilebilir. Bu uyuşmazlıklarda resen araştırma ilkesi uygulanır. Resen araştırma ilkesi HMK'da açıkça düzenlenmiş bir ilke değildir, ancak HMK'da m.385/II' de “Çekişmesiz yargı işlerinde aksine bir hüküm bulunmadıkça resen araştırma ilkesi geçerlidir”. Hükmü bulunmaktadır. Bu sebeple bahsettiğimiz bazı davalarda ve çekişmesiz yargı işlerinde resen araştırma ilkesi uygulanır; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 275; Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz/ Sema Taşpınar Ayvaz/ Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, 6.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 400; İlhan E. Postacioğlu/ Sümer Altay, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 8.b., İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020, s. 153; L. Şanal Görgün/ Levent Börü/ Barış Toraman/ Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, 9.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 338; Murat Atal/ İbrahim Ermenek/ Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, 3.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 104; İsmail Ercan, *Medeni Usul Hukuku*, 7.b., İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2011, s. 202; Baki Kuru, *Medeni Usul Hukuku*, C. I, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 574.

⁷ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 244; Ulukapı, a.g.e., s. 115; Tanrıver, a.g.e., s. 354; Alangoya/ Yıldırım/ Deren Yıldırım, a.g.e., s. 183; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 73.

⁸ Anglo-Amerikan hukuk sisteminin geçerli olduğu ülkelerle karşılaştırma için bkz. : Ayşe Gülin Güralp, *Anglo-Amerikan ve Kıta Avrupası Medeni Yargılama Sistemlerindeki Yeni Gelişmeler ve Türk Hukuku ile Karşılaştırılması*, 1.b., İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2011; İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukukunda Şekilcilik*, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, 2000.

yargılanma ilkesi⁹, usul ekonomisi ilkesi¹⁰, hukuki dinlenilme hakkı¹¹ gibi yargılama hukuku güvencelerinin yanı sıra hukuk yargılamalarında geçerli olan taleple bağlılık, hâkimin davayı aydınlatma görevi¹², taraflarca getirilme ilkesi¹³, tasarruf ilkesi¹⁴, teksif ilkesi¹⁵ ve aleniyet ilkesi¹⁶ gibi özel usul kanunlarında açık veya zımni olarak belirtilmiş olan ilkeler hukuk yargılamalarında geçerlidir.

Ceza yargılaması ise bir kişinin, bir fiilinin suç olduğu şüphesiyle başlayan ve bu şüpheyi yenmeye kadar devam eden bir süreçtir¹⁷. Türk Hukuku'nda bu süreç iddia, savunma ve yargılama faaliyetlerinden oluşur. Bu sürecin nasıl yürütüleceğine, hangi

⁹ Nur Centel, Adil Yargılanma İlkesi ve Türk Hukukundaki Bazı Sorunlar, *MÜHF-HAD*, C. 16, S. 1-2, s. 5; AİHM m. 6 ya göre adil yargılanma hakkının kapsamında, yasal, bağımsız mahkemelerde yargılanma, makul sürede yargılanma, hakkaniyete uygun yargılanma, aleni yargılanma, suçluluğu ispat edilinceye kadar masum sayılma, isnadı öğrenme, savunma yapabilmek için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olma, müdafiden yararlanma ve soru sorma, tanık dinletme hakkı vardır. Bu kapsamda AİHM'nin başvuru No: 48173/99, K.T. 28.10.2004 tarihli Y.B. ve Diğerleri- Türkiye davası kararında başvuranların "yasadışı örgüt mensubu oldukları" şeklinde yapılan basın açıklamasından sebebiyle masumiyet karinesinin ihlal edildiği gerekçesiyle Türkiye aleyhine karar verilmiştir, E.T. 28.09.2021, www.hukukturk.com; Süha Tanrıver, Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı *TBB*, S. 53, 2004, s. 192; Sezin Aktepe Artık, *Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı*, 1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2004, s.72; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 260; Ulukapı, a.g.e., s. 126; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 218; Tanrıver, a.g.e., s.393; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 62.

¹⁰ Volkan Özçelik, *Medeni Usul Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi*, 1.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2020, s.113; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 270; Ulukapı, a.g.e., s. 121; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 216; Tanrıver, a.g.e., s. 378.

¹¹ Özçelik, a.g.e., s. 109; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 266; Tanrıver, a.g.e., s. 386.

¹² Detaylı bilgi için bkz. : Şafak Güleç, *Medeni Yargılama Hukukunda Hakimın Davayı Aydınlatma Ödevi*, 1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 254; Ulukapı, a.g.e., s. 129.

¹³ Özçelik, a.g.e., s. 80; Yıldırım, a.g.m., s. 3033; Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

¹⁴ Özçelik, a.g.e., s. 107; Yıldırım, a.g.m., s. 3031; YHGK, E. 2015/3348, K. 2019/429, K.T. 09.04.2019, E.T. 27.09.2021, www.hukukturk.com. ; "*Hakim iki taraftan birinin talebi olmaksızın re'sen bir davayı tetkik ve halledemez.*" hükmü ile 79'uncu maddede yer alan "*Kanunen sarahat olmadıkça hiç kimse kendi lehine olan davayı ikameye veya hakkını talebe icbar olunamaz.*" şeklindeki düzenlemeler tasarruf ilkesinin varlığını ortaya koymaktadır. *Yine tasarruf ilkesi gereğince davacı açtığı davadan feragat edebilir (m. 91), davalı davayı kabul edebilir (m. 92) veya sulh yoluyla taraflar dava üzerinde tasarrufta bulunabilir.*" Aynı doğrultudaki kararlar için bkz. : 8. YHD, E. 2018/ 7034, K. 2020/7565, K.T. 25.11.2020, E.T. 27.09.2022; 10. YHD, E. 2020/9073, K. 2020/7703, K.T. 24.12.2020, E.T. 27.09.2021; 14. YHD, E. 2016/14493, K. 2020/168, K.T. 08.01.2020, E.T. 27.09.2021, www.hukukturk.com; Güleç, a.g.e., s. 221; Ulukapı, a.g.e., s. 113; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 211.

¹⁵ Özçelik, a.g.e., s. 111; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 250.

¹⁶ Nesibe Kurt Konca, *Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması*, *SDÜHFD Mihbir Özel Sayısı*, C. 4, S. 2, 2016, s. 69; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 273; Ulukapı, a.g.e., s. 119.

¹⁷ Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2019, s. 62; Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 43; Feridun Yenisey/ Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2020, s.77; İsmail Ercan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2022, s.77; Ahmet Gökcen/ Murat Balcı/ M. Emin Alşahin/ Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5.b. , Ankara: Adalet Yayınevi, 2021, s. 30; Süheyl Donay, *Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku*, 1.b., İstanbul: Beta Basım, 2015, s. 4; Nur Centel/ Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19.b., İstanbul: Beta Basım, 2020, s. 6.

organların nasıl yetkilere sahip olacağına dolayısıyla ceza yargılamasının nasıl sürdürüleceğine ilişkin kurallar Ceza Muhakemesi Kanunu'nda¹⁸ düzenlenmiştir.

Ceza yargılamasının amacı şüpheye yer vermeyecek şekilde maddi gerçeğe ulaşmaktır¹⁹. Ceza yargılamasında hâkimin resen araştırma ilkesi sonucunda ulaştığı delilleri serbestçe değerlendirip, vicdani kanaate ulaştıktan sonra bir karara varması gerekir²⁰.

B. HUKUK VE CEZA YARGILAMASININ BENZERLİKLERİ VE FARKLILIKLARI

1. Genel Olarak

Hukuk ve ceza mahkemelerinde yapılan yargılama faaliyetinin amacı uyumsuzluğu çözmek, hukuk devletinin gereği olan adaleti sağlamaktır²¹.

Kanun önünde eşitlik, doğrudanlık ilkesi, aleniyet ilkesi, kanuni hâkim güvencesi ve hukuki dinlenilme hakkı anayasal ilkeler olarak hem hukuk yargılamasında hem de ceza yargılamasında geçerlidir.

Ceza ve hukuk yargılamasında davanın açılması ile yargılama süreci başlar ve kararın kesinleşmesine kadar devam eder. Bununla birlikte yargılamayı yürüten mahkemelerin isimleri ve fonksiyonları arasında fark vardır. Ceza ve hukuk yargısı için ortak olan usul ise iki yargılama sonucunda da karara karşı üst derece mahkemesi olan bölge adliye mahkemesine ve Yargıtaya başvuru öngörülmüş olmasıdır.

Hukuk ve ceza yargısında biçimsel şartlara uygun hareket edilerek dava süreci sonlandırılır. Her iki yargılamada da arabuluculuk faaliyeti kabul edilmiştir²². T.C.

¹⁸ RG.:17.12.2004, Kabul Tarihi: 04.12.2004.

¹⁹ Ünver Yener /Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2022, s. 8; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 6; Donay, a.g.e., s. 6; Veli Özer Özbek/M. Nihat Kanbur/ Koray Doğan/Pınar Bacaksız/İlker Tepe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2022, s. 41; Yurtcan, a.g.e., s. 6; Faruk Turhan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Asil Yayınevi, 2006, s. 3; Yenisey/ Nuhuğlu, a.g.e., s.77; Ercan, a.g.e., s.77; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 30; Soyaslan, a.g.e., s. 43.

²⁰ Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, a.g.e., s. 48; Koca/Üzülmez, a.g.e., s.32; Akbulut, a.g.e., s. 7; Hakan Karakehya, *Ceza Muhakemesinin Amacı, İÜHFİM, C. LXV, S. 2, 2007, s. 127*; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 764; Donay, a.g.e., s. 334; Yurtcan, a.g.e., s. 523; Yenisey/ Nuhuğlu, a.g.e., s. 5706; Ercan, a.g.e., s. 253; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 572; Soyaslan, a.g.e., s. 401.

²¹ Karakehya, a.g.m., s. 122.

²² 07.06. 2012 tarihinde kabul edilen 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun 2. Maddesine göre, arabuluculuk; yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde uygulanacaktır. Bu sebeple, kamu hukukunda idarenin kamu gücünü kullanarak tesis ettiği işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıklar idari yargının konusunu oluşturacak, bu kapsamdaki uyuşmazlıklar 6325 Sayılı kanun kapsamında olmayacaktır. Ancak idarenin özel hukuk sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar ise 6325 Sayılı kanun kapsamında değerlendirilebilir. Örnek verilecek olursa idarenin kira sözleşmeleri, kamulaştırma bedelinin tespiti bu kapsamdadır. Özel hukuk yargılamalarında ise

Anayasası'nın 38. maddesine göre her iki yargılama faaliyetinde de kanuna aykırı olarak elde edilmiş olan bulgular delil olarak kabul edilemez²³.

Hukuk ve ceza yargısının en temel farkı, uyuşmazlığın konusuna ilişkindir. Hukuk yargının konusunu özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklar oluşturur. Ceza yargısının konusu ise suç teşkil eden fiile yönelik yargılama faaliyetidir²⁴.

Ceza yargısında resen araştırma ilkesi ve resen harekete geçme ilkesi hakimken²⁵, hukuk yargısında tasarruf ilkesi ve taraflarca getirilme ilkesi hâkimdir²⁶. Bu kapsamda hukuk yargısında tarafların yargılama sürecinde ileri sürdüğü deliller, karara daha fazla etki ederken; ceza yargısında tarafların ileri sürdüğü delillerden ziyade hâkimin resen araştırma ilkesi gereğince uyuşmazlık ile ilgili elde ettiği tüm deliller karara daha fazla etki eder²⁷. Hâkimin uyuşmazlık ile ilgili tüm delilleri toplaması ve bu delillere göre karar

arabuluculuk bazı istisnalar dışında ihtiyari olarak başvuru bir çözüm yöntemidir. İş hukukundaki uyuşmazlık ile özel hukuk yargılamalarına kazandırılan arabuluculuk ilk kez 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3. maddesinde yer almıştır. "*Kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır.*" İş Mahkemeleri Kanunu'nda bahsi geçen arabuluculuk zorunlu arabuluculuktur. Aynı şekilde Türk Ticaret Kanunu'nda deniz ticareti ve sigorta hukuku uyuşmazlıklarında, ticari davalarda belirli bir miktar paraya kadar olan uyuşmazlıklarda ve tüketici uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuk düzenlemesi mevcuttur; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 1023.

²³ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 764; Donay, a.g.e., s. 334; Yurtcan, a.g.e., s. 523; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 5706; Ercan, a.g.e., s. 253; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 572; Soyaslan, a.g.e., s. 401; Pekcantez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 363; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 417; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 399; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 215; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 477; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 483; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 642.

²⁴ Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 66; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 5; Özbek/Doğan/ Bacaksız/Tepe, a.g.e., s. 47.

²⁵ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 256; Donay, a.g.e., s. 121; Yurtcan, a.g.e., s. 121; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 84; Ercan, a.g.e., s. 10; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 121; Soyaslan, a.g.e., s. 54.

²⁶ Bkz. : İç-Bölüm I, I, A; HMK m. 33 gereğince hakim hukuku resen uygular, taraflarca getirilme ilkesi gereğince tarafların getirdiği vakıalara, delillere ve taleplerine uygulanacak en doğru hukuk normunu bularak olaya uygular; HMK m.338 gereğince, resen araştırma ilkesinin uygulandığı çekişmesiz yargı işlerinin ve bazı davaların olduğunu belirtmiştik. Bkz.: dipnot: 6; Pekcantez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

2.YHD, E. 2015/801, K. 2015/1909, K.T. 16.02.2015, E.T. 28.09.2021; 10. YHD, E. 2014/18817, K. 2014/19581, K.T. 16.10.2014, E.T. 28.09.2021, www.hukukturk.com; Yıldırım, a.g.m., s. 3031; A. Selman Arısoy, Medeni Yargılama Hukukunda Hâkimin Türk Hukukunu Resen Uygulamasının Temeli: Vakıalar, Vakıaların Önemi, Vakıaların Çeşitli Yönlerden Sınıflandırılması ve Vakıaların Tespiti, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. 77, S. 1, 2019, s. 12.

²⁷ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 256; Donay, a.g.e., s. 121; Yurtcan, a.g.e., s. 121; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 84; Ercan, a.g.e., s. 10; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 121; Soyaslan, a.g.e., s. 54.

verebilmesi mümkündür²⁸. Dolayısıyla ceza yargısında hâkimin taraf delilleri ile bağlı olduğunu söylemek mümkün değildir.

Hukuk yargılamasında subjektif menfaat ön planda iken ceza yargılamasında kamu menfaati ön plandadır. Bundan dolayı hukuk yargılamasında uyuşmazlığın taraflarının mahkemeye sunduğu deliller davanın seyrini ceza yargılamasına göre daha fazla değiştirir, nitekim hukuk yargılamasında amaç maddi gerçeği ortaya çıkarmaktan ziyade²⁹ uyuşmazlığı, taraflarca getirilme ilkesi gereğince³⁰; tarafların ileri sürdüğü delillere ve taleple bağlılık ilkesi gereğince; tarafların taleplerine göre kanuna uygun olarak çözümlenmektedir. Sonuç olarak tasarruf ilkesi gereğince taraflardan birinin talebi olmadan hukuk hakiminin bazı istisnalar³¹ dışında bir karara varması mümkün değildir³².

Ceza yargılamasında ise hâkimin amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmak olduğundan, tüm deliller savcılık ve mahkeme tarafından toplanır ve taraf ifadeleriyle bağlı kalınmaksızın karar verilir³³.

²⁸ CMK m. 160/2; Akbulut, a.g.e., s. 19; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 256; Donay, a.g.e., s. 121; Yurtcan, a.g.e., s. 121; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 84; Ercan, a.g.e., s. 10; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 121; Soyaslan, a.g.e., s. 54.

²⁹ İstisna olarak resen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda amaç maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır. Resen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar için bkz.: İç- dipnot:6.

³⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

³¹ Medeni yargılama hukukunda resen araştırma ilkesinin uygulama alanı bulduğu davalar, tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği uyuşmazlıklardır. Örnek olarak, kişilik haklarını koruyan davalar, boşanma ve ayrılık davaları, babalık davaları, evlenmenin butlanı, nüfus kayıt düzeltme davaları, hizmet tespiti davaları, işe iade ile ilgili davalar, kadastro davaları, soybağının reddi davaları, kıymetli evrakın iptali verilebilir.; Seda Özsumcu, *Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi*, *SDÜHFD MİHBİR Özel Sayısı*, C. 4, S. 2, 2014; Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

³² İcra iflas hukukundaki görünümü cebri icranın tarafları olarak ortaya çıkar ve taraf takip işlemi olmadan cebri icranın diğer tarafı olan icra dairesi işlem yapamaz. Takip talebinde bulunulması, takip talebine itiraz edilmesi, itirazı hükümden düşürülmesi, gecikmiş itiraz, itirazın iptali talebinde bulunulması, takibin talik veya iptali, menfi tespit ve istirdat davaları vb. diğer usuli işlemler olmadan icra daireleri ve icra mahkemeleri kendiliğinden işlem yapamaz. Nitekim icra hukuku da hukuk yargılaması kapsamındadır ve taleple bağlılık ilkesi geçerlidir. ; Hakan Pekcanitez/ Oğuz Atalay/ Meral Sungurtekin Özkan/ Muhammet Özekes, *İcra ve iflas Hukuku ders kitabı*, 9.b.,İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2022, s. 45; Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz/ Emel Hağanası, *İcra ve iflas hukuku*, 8.b., Ankara: Yetkin Hukuk, 2022, s. 135-224; Mehmet Kamil Yıldırım/ Nevhis Deren Yıldırım, *İcra ve iflas hukuku*, 8.b., İstanbul: Beta Basım, 2021, s. 64-125; Hasan Özkan, *Açıklamalı- İctihatlı İcra ve iflas davaları ve tatbikatı*, 3.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2004.

³³ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 256; Donay, a.g.e., s. 121; Yurtcan, a.g.e., s. 121; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 84; Ercan, a.g.e., s. 10; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 121; Soyaslan, a.g.e., s. 54.

Ceza yargılaması sonucunda hürriyeti bağlayıcı ceza verilebilirken, kural olarak hukuk yargılaması sonucunda hürriyeti bağlayıcı ceza verilemez³⁴. Verilen hürriyeti bağlayıcı cezanın ertelenebilmesi, genel ve özel af kapsamında affa uğraması mümkünken, hukuk yargılaması sonucunda verilen kararın lehine karar verilen taraf bu haktan feragat etmedikçe kaldırılması mümkün değildir.

Hukuk yargılamasında biçimsel delil ilkesi kabul edilmişken³⁵, ceza yargılamasında bu ilke geçerli değildir. Hukuka uygun olarak elde edilmiş olan tüm deliller maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında kullanılabilir³⁶.

Hukuk yargılamasında kabul, sulh ve feragat davayı sona erdiren taraf işlemleri olmasına rağmen³⁷, ceza yargılamasında kabul, sulh ve feragat davayı sona erdirmez. Hukuk yargılamasında, hâkim karar verirken bazı istisnalar³⁸ dışında ikrar ile bağlıdır ancak ceza yargılamasında ikrar hâkimi bağlamaz. Taraflardan biri suçu kabul etmiş olsa dahi kamu yararı ve resen araştırma ilkesi kapsamında hâkimin gerçeği araştırıp ortaya çıkarması gerekir.

2.Hukuk ve Ceza Yargılamasının İspat Yükümlülüğü Bakımından Kıyaslanması

İspat, kelime anlamıyla bir konu hakkındaki iddialarının doğruluğunu delillerle ortaya koyma; bir hususun doğru veya yanlış olduğunu kanıtlama faaliyetidir³⁹. Medeni

³⁴İstisnalar için bkz. :Vergi Usul Kanunu m. 359; İcra ve İflas Kanunu m. 338, 340, 341, 343.

³⁵ HMK m. 200, 201, 202, 203; Ömer Ulukapı/ Taner Emre Yardımcı, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Sonradan Delil Gösterilmesi, *DEÜHFD Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan*, C.16, Özel S. 2014, s. 486; Sonradan delil gösterilmesi iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağına aykırı olacaktır. Hukuk yargılamasında elektronik delil hakkında detaylı bilgi için bkz. : Mustafa Göksu, *Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil*, 1.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2011; Cenk Akil, Yargıtay Kararları Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Biçimde Elde Edilmiş Delillerin Değerlendirilip Değerlendirilemeyeceği Meselesi, *AÜHFD*, C. 61, S. 4, 2012, s. 1245; Muşul, a.g.e., s. 337; Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

³⁶ Anayasa m. 38; Mehmet Gödeklî, Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı, *AÜHFD*, C. 64, S. 4, 2016, s. 1819; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 256; Donay, a.g.e., s. 121; Yurtcan, a.g.e., s. 121; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 84; Ercan, a.g.e., s. 10; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 121; Soyaslan, a.g.e., s. 54.

³⁷ Muşul, a.g.e., s. 368; Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 403; Ulukapı, a.g.e., s. 339; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 244; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 366.

³⁸ Bkz.: İç- Birinci Bölüm- I- B- dipnot 31.

³⁹ Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, 8.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s.323; Farklı tanımlamalar için bkz.: Ulukapı, a.g.e., s. 319; Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 396; Timuçin Muşul, *Medeni Usul Hukuku*, 3.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2012, s. 319; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 229; Tanrıver, a.g.e., s. 741;

Usul Hukuku'nda ispat kavramından, tarafların iddia ve savunmalarına dayanarak gösterdikleri vakıaların doğruluğu konusunda hâkimi ikna etmek için gösterdikleri çaba anlaşılır⁴⁰.

Hukuk yargılamasında bir taraf hakkını dayandırdığı vakıaların doğru olduğunu veya karşı tarafın dayandığı vakıaların doğru olmadığını ispat ederse davayı kazanabilir. Davacı taraf her ne kadar haklı da olsa iddiasını ispat edemez veya ispat eder de davalı taraf aksini ispat ederse davayı kaybeder⁴¹. Dolayısıyla Türk Hukuku'nda HMK'ya göre yürütülen hukuk davalarında taraflarca getirilme ilkesinin görünümü olan biçimsel nitelikteki ispat kurallarına riayet edilerek vakıalar ispatlanırsa dava kazanılabilir⁴².⁴³.

Alangoya/ Yıldırım/ Deren Yıldırım, a.g.e., s. 379; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 212; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 351.

⁴⁰ Bu çabayı ispat yükü üzerine düşen kişi yerine getirir. *İspat yükü, yargılamaya getirilmiş çekişmeli vakıanın ispatsız kalmasından dolayı aleyhe bir mahkeme kararı ile karşılaşma tehlikesi olarak tanımlanabilir.*; Mehmet Akif Tutumlu, *Delillerin Gösterilmesi ve Toplanmasında Kesin Süre*, 1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2008, s. 21; Taraflar iddialarını ispat etmek için delil ileri sürebilmelidir, AIHM, Affaire Clinoque Des Acacias Et Autres /Fransa Kararı, Başvuru No: 22854/ 20, K. T. 03.11.2022, E. T. 28.09.2021, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-70604%22%7D>}.
⁴¹ Türk İş Hukuku'nda işçi lehine ispat kolaylığı sağlanmıştır. HMK m.190 gereğince, ispat yükü hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkarak tarafa ait olsa da işçiyi koruma amacıyla 4857 sayılı İş Kanunu'nun 5. maddesine göre, *ancak, işçi bir ihlalin varlığı ihtimalini güçlü bir biçimde gösteren bir durumu ortaya koyduğunda, işveren böyle bir ihlalin mevcut olmadığını ispat etmekle yükümlü olur.* Maddeden anlaşılacağı üzere İş Kanunu, işçiye ayrımcılık yasağı söz konusu olduğunda tam ispat şartı aramayıp dolaylı ispat ile kendisine ayrımcılık yapıldığını göstermesi yeterlidir. Yargıtay işçiye tanınmış ispat kolaylığını kabul etmekle birlikte, somut verilerle desteklenmeyen ayrımcılık iddialarını kabul etmemektedir.; 9. YHD, E. 2013/ 7613, K. 2015/ 741, K. T. 15.01. 2015, E. T. 28.09.2021, www.hukukturk.com; *Eşit davranma borcuna aykırılığı ispat yükü işçide olmakla birlikte, anılan maddenin son fıkrasında yer alan düzenlemeye göre işçi ihlalin varlığını güçlü biçimde gösteren bir delil ileri sürdüğünde aksi işveren tarafından ispatlanmalıdır.* Aynı yönde karar için bkz. : 9. YHD, E. 2016/ 1423, K. 2019/ 11167, K. T. 15.05.2019, E.T. 28.09.2021, www.hukukturk.com; Zeki Okur, İş Uyuşmazlıklarına İşçi Lehine İspat Kolaylığı, *İÜHFD*, S. 74, 2016, s. 591.

⁴² İbrahim Özbay/ Ferhat Çelik, Boşanma Davalarında İspat Yükü Ve Karineler, *Yargıtay Dergisi*, C. 44, S. 1, 2018, s. 20; Murat Yavaş, Medeni yargılamanın Amacı Bağlamında İspat Yükü Kavramı, *MÜHF-HAD*, C. 21, S. 2, 2015, s. 742; H. Özden Özkaya- Ferendeci, Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunundaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri, *DEÜHFD Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan*, C.16, Özel S. 2014, s. 817; detaylı bilgi için bkz. : Pınar Çiftçi Türkel, *Medeni Yargılama Hukukunda İspat Hakkı ve Sınırları*, 1.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2018; Güralp, a.g.e., s. 71, Aras, a.g.e., s. 83; Güleç, a.g.e., s. 327.

⁴³ İbrahim Özbay, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi?*, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. b. , Ankara: Seçkin Hukuk, 2013, s. 243; Timuçin Muşul, *Medenî Usul Hukuku*, 3.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2012, s. 319; Filiz Berberoğlu Yenipınar, *Hukuk Davalarında İspat*, 1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2018, s. 14; YHGK, E. 2017/1633, K. 2017/1013, K. T. 24.05.2017, E. T. 28.09.2021, www.hukukturk.com “*Somut olayda davacı icra takibine konu faturalarda yazılı olan malların davalıya teslim edildiğini ileri sürmüştü, davalı ise akdi ilişkiyi kabul etmiş ancak kendisine teslim edilen malların ayıplı olduğuna dair davacıya bildirimde bulunduğunu iddia etmiştir. Bu durumda, ayıp ihbarının yapıldığını ispat yükü davalı taraftadır. Davalı davacıya ihbarda bulunduğunu yazılı bir delil ile kanıtlayamamıştır. O halde, davalı tarafından ayıp ihbarı yapıldığının ispatı için yazılı delil sunulmayan davada "yemin" deliline dayanılmış olduğundan mahkemece, ayıp ihbarı yapıldığının kanıtlanması amacıyla davacıya yemin önerme hakkının bulunduğu davalıya hatırlatılarak sonucuna göre karar verilmesi gereklidir.*

Örnek verilecek olursa senetle ispat zorunluluğu⁴⁴, senede karşı tanıkla ispat yasağı, delil başlangıcı⁴⁵, delil sözleşmesi, HMK m. 200/II' de düzenlenmiş olan muvafakat, senetle ispat kurallarının diğer istisnaları (HMK m. 203) biçimsel nitelikteki ispat kurallarıdır⁴⁶. Bu sebeple senetle ispat edilmesi gereken bir davada ispat yükü üzerinde bulunan taraf tanık dinlemez, dinlettiği takdirde dahi iddiasını ispat etmiş olamaz. Sonuç olarak hukuk davalarında davacının iddiasını, davalı aleyhine kanıt üstünlüğüne dayanarak ispat etmesi, hâkimi haklı olduğuna muhtemel kuvvetle inandırması gerekir.

Türk Hukuku'nda ceza yargılaması bakımından ispat, hukuk yargılamasından farklılık gösterir. Ceza yargılamasının amacı, hukuk devletinin gereği olarak maddi gerçeğe ulaşmak ve özellikle toplum nezdinde suçluyu cezalandırarak ceza adaletini sağlamak, hukukun bütünlüğünü korumak ve bu sayede toplum barışını temin etmektir⁴⁷. Dolayısıyla ceza yargılamasının sonucunda maddi gerçeğe ulaşmak, gerçek suçlunun cezalandırılması açısından oldukça önemlidir. Zira yargılama sonucunda hâkim, maddi gerçeğin açığa çıktığından şüphe duyuyor ise diğer bir anlatımla cezalandırdığı kişinin,

Hal böyle olunca, Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen Özel Daire bozma kararına, bozma ilamında gösterilen ve yukarıda açıklanan ilave nedenlerle uyulmak gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır.

Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır. Aynı yönde kararlar için bkz. : YHGK, E. 2012/152, K. 2012/381, K.T. 13.06.2012, E.T. 28.09.2021, YHGK, E. 2017/1657, K. 2019/744, K.T. 20.06.2019, E.T. 28.09.2021, www.hukukturk.com; Kale/Keser, a.g.m., s. 710; Barış Toraman, Medeni Usul Hukukunda İspat Hakkına Dair Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, *DEÜHFD Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan*, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 1488. (Basım Yılı: 2015); Güleç, doktora tezi, s. 199; Muşul, a.g.e., s. 324.

⁴⁴ Serdar Nart, Alman ve Türk Hukukunda Senetle İspat, *DEÜHFD*, C. 9, S. 1, 2007, s. 210; Alman hukukunda senet kesin delil olarak değerlendirilmez ve senede karşı senetle ispat zorunluluğu bulunmadığından dolayı hâkim delilleri serbestçe değerlendirir; Pekcanitez/ Atalay/Özekes, a.g.e., s.471; Kuru/Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 388; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 217; İlhan E. Postacıoğlu, *Şehadetle İspat Memnuniyeti ve Hudutları*, genişletilmiş 2.b., İstanbul: Baha Matbaası, 1964, s. 189.

⁴⁵ Delil başlangıcının delil değeri için bkz.: M. Kâmil Yıldırım/ Ozan Tok, İtirazın Kaldırılması Yargılamasında Delil Başlangıcının Delil Değeri, *MÜHF-HAD*, C. 22, S. 1, 2016, s. 244; Ozan Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2016, s. 12; Muşul, a.g.e., s. 357; Kuru/Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 396.

⁴⁶ Mustafa Göksu, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.1, S.1, s. 57-58; Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun ispat açısından değerlendirilmesi için bkz. : Muhammet Özekes, FSEK'de İspata İlişkin 76. Maddenin İspat Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi, *Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi*, S.1, 2005, s. 77-87; Belgenin delil değeri için bkz. : Bersun Sarıgül Ata, Belge ve Belgenin Delil Kuvveti, *ABD*, C. 78, S.1, 2020, s. 11-14; Muşul, a.g.e., s. 342; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 233; Bu istisnalardan biri kayımbaba damat arasındaki işlemlerdir. Örnek için bkz.: Postacıoğlu, a.g.e., s. 193.(dipnot1)

⁴⁷ Can Canpolat, Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XV, S. 15, 2020, s. 455; Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8.b., İstanbul: Beta Basım, 2021, s. 4; Veli Özer Özbek/ Koray Doğan/ Pınar Bacaksız, *Ceza muhakemesi hukuku temel bilgiler*, 11. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2020, s. 49; Neslihan Göktürk/Cumhur Şahin, *Ceza muhakemesi hukuku*, 13. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2022, s. 21; Yurtcan, a.g.e., s. 62; Soyaslan, a.g.e., s. 43; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s.77; Ercan, a.g.e., s.77; Gökcen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 30; Donay, a.g.e., s. 4; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 6.

gerçekten o fiilin faili olduğu hususunda vicdani kanaat getiremiyorsa maddi gerçeği açığa çıkarmış olmaz. Maddi gerçeğin açığa çıkmaması durumu, gerçek adaletin sağlanmasına ve toplum barışının teminine engel olur⁴⁸. Bu kapsamda ceza yargılaması medeni yargılamaya kıyasla ispat açısından daha net olmayı gerektirmektedir⁴⁹.

Hukuk davalarında daha çok bir talep doğrultusunda karar verilirken, ceza davalarında ağır yaptırım olan hürriyeti bağlayıcı ceza verildiğinden hâkimin “şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği” makul şüphenin⁵⁰ ötesine geçerek failin fiili işlediğinden emin olmadan karar vermemesi gerekir⁵¹. Zira hâkimin şüphesini yenemeden verdiği kararların adil yargılanma ilkesini ihlal ettiği kabul edilir.

⁴⁸ Ali Koyuncu, Ceza Adaleti Usul Hukuku ilişkisi ve Vicdani Kanaat, *ABD*, S. 4, 2011, s. 356.

⁴⁹ Ahmet Bozdağ/ Kader Sarıusta, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, *İÜHFD*, C. 8, S. 2, 2017, s. 575; Kayar/ Üzülmez, a.g.e., s. 146; Bilgili/ Demirkapı, a.g.e., s.187;

⁵⁰ Makul şüphenin tanımı için bkz.: İlyas Şahin, Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Koruma Tedbirleri Bakımından Esas Alınan Şüphe Kavramının İncelenmesi, *MÜHFD- HAD*, C. 20, S. 3, 2014, s. 113; AYM, Başvuru No: 2016/ 56228, K. T. 23.06.2020, E. T. 04.11.2022, www.hukukturk.com; Söz konusu davada infaz koruma memuru olan başvuranın evini uyuşturucu madde ticareti yaptığı iddiasıyla aramışlardır. Söz konusu iddia başvuruçunun görev yaptığı cezaevindeki bir mahkûm tarafından ileri sürülmüştür. Anayasa Mahkemesi bu iddiayı makul şüphe olarak değerlendirmiş ve başka yolla delil elde etme yöntemi olmadığından başvuruçunun iddialarını reddetmiştir. Kararda karşı oy yazısı mevcuttur. Karşı oy gerekçesinde, mahkûmun iddiasının bir ihtimalden öteye geçemediği, bu ihtimali destekleyen başka emarelerin bulunmadığı ve infaz koruma memurunun arabası ve üzeri arandıktan sonra ayrıca evinin aranması bu sebeple onur kırıcı muameleye maruz kalması AİHM kararlarına da istinaden adil yargılanma hakkının ihlalidir. Kanaatimizce, karşı oy yazısının hüküm olması gerekirdi. Bir insanın evinin, üzerinin ve arabasının aranması için CMK’da makul şüpheyi kabul etmiştir. Olayda ise yalnızca bir mahkûmun ithamına dayanılarak, iddia başka emarelerle desteklenmeden arama kararı çıkartılmıştır. Bu iddianın makul şüphe olarak kabul edilmesi hukuka uygun olmayacaktır. Kaldı ki, üzeri ve arabası arandıktan sonra bir şey bulunmaması üzerine evinin aranması makul olmayan şüphe için hukuka aykırı hareket etmektedir; AYM, Başvuru No: 2015/ 7584, K. T. 07.02.2019, E.T. 04.11.2022, www.hukukturk.com; AYM, Başvuru No: 2015/ 16217, K. T. 12.01.2021, E. T. 04.11.2022, www.hukukturk.com; AYM, E. 2017/ 38610, K. T.09.06.2020, E.T. 04.11.2022, www.hukukturk.com; AYM, E. 2016/ 14347, K.T. 02.06.2020, E.T. 04.11.2022, www.hukukturk.com; AYM, E. 2017/ 35203, K.T. 21.01.2021, E.T. 04.11.2022, www.hukukturk.com; AYM, E. 2019/ 9120, K.T. 09.06.2020, E. T. 04.11.2022, www.hukukturk.com; AYM, E. 2018/ 14509, K.T. 08.09.2021, E. T. 04.11.2022, www.hukukturk.com; AYM, E. 2016/ 3389, K. T. 20.11.2019, E. T. 04.11.2022, www.hukukturk.com.

⁵¹ 12 YHD, E. 2019/ 2165, K. 2021/ 549, K. T. 25.01.2021, E.T. 04.11.2022, www.hukukturk.com; YCGK, E. 2016/ 1062, K. 2019/ 441, K. T. 16.05.2019, E. T. 04.11.2022, www.hukukturk.com; Amerikan ceza hukuku ile karşılaştırıldığında, Amerika da jüri sistemi geçerli olduğundan 12 jüri üyesinin de şüphelinin suçlu olduğundan emin olması halinde şüpheliye ceza verilir. Hz. İsa’nın 12 havarisini(Hz. İsa’ya inanan 12 kişi) temsil ettiğine inanılan 12 jüri üyesinin birinin dahi şüphesini yenememesi durumunda diğer bir deyişle failin fiili işlediğinden emin olmaması halinde dava tekrar görülür.(12 Angry Man, Senarist Reginald Rose, Yönetmen Sidney Lumet, 1957, ABD) ; Aras, a.g.e. , s. 79; Amerikan hukukunda delillerin elde edilmesi sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlar önemlidir, bir davada elde edilen delil usulüne uygun olarak elde edilmemişse mutlak şekilde değerlendirilmez. Amerika’da görülmüş olan bir davada yalnızca hukuka uygun olan delillerin değerlendirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu dava OJ Simpson davası olarak bilinir. OJ Simpson Amerika’da yıldız bir futbolcudur ve siyahidir. Eşini öldürmüştür, öldürdüğü evde katil olduğuna dair birçok delil mevcuttur ancak bir polisin evdeki kanları temizlemeye çalışması delillerin hukuka uygunluğuna şüphe düşürmüştür. OJ Simpson Davasında savcılık cinayetin Simpson tarafından işlendiğini iddia etmesine rağmen, olay yeri incelemenin hatalarla dolu olması, delillerin elde edilme sürecine ilişkin jüri üyelerinin şüphelerinin olması, soruşturmayı yürüten dedektifin siyahi insanlara karşı tutum ve davranışları göz önüne alınmış ve jüri üyeleri mahkûmiyet için şüphelerini

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 2. fıkrasına göre: “*bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır*”. Maddeden de anlaşılacağı üzere hâkimin, kişinin suçlu olduğundan emin olmadan verdiği kararlar hem Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na⁵² hem de AİHS' e aykırı olacaktır. Suçsuzluk karinesi olarak bilinen, kişinin suçluluğu ispatlanıncaya kadar masum sayılmasını gerektiren ilke, adil yargılanma hakkının unsurlarından biridir^{53, 54}.

yenememişlerdir. Jüri üyelerinin siyahilerden oluşması sonucunda OJ Simpson'un hukuka uygun olarak yargılanmadığı ve siyahi olması sebebiyle Amerika'daki hassasiyetten faydalanarak ayrımcılık yapıldığı savunulmuştur. Bir süre sonra bu dava ABD'de ırkçılık davasına dönmüştür. Sonuç olarak esasında cinayeti işleyen OJ Simpson olsa dahi delillerin elde edilme sürecinde hataların yapılmış olması, delillerin güvenilirliği açısından jüri üyelerinin kafalarını karıştırmış, bu durumda OJ Simpson'un beraatine sebep olmuştur. Bu dava Amerika' da sırf siyahi olduğu için beraat eden OJ Simpson davası olarak bilinir ve kara bir leke olarak tarihe geçmiştir. Kanaatimizce, yargılama sonucunda verilen beraat kararı doğrudur. Her ne kadar delillerin tümü OJ Simpson'un suçlu olduğunu gösterse de bunu iddia etmek ancak hukuka uygun delillerle desteklendiği halde mümkündür. Olay yerinin incelenmesi ve delillerin toplanması devletin sorumluluğundadır. Bir polisin OJ Simpson için delilleri karartmaya çalışması devletin zafiyetidir. Delillerin hukuka uygun olarak toplanması zorunluluğu olaylara, durumlara, kişilere göre esnetilemez. Aksi takdirde hukuk kuralı olmaktan çıkıp, örf-adet halini alır. Sonuç olarak siyahi olması sebebiyle Amerika'da konunun istismar edilmesi sebebiyle kayırlmış olduğunun düşünülmesi ve polis memurunun OJ Simpson'un menfaatine çalışması kişisel sorunlardır. Hukuk kuralları hiçbir durum karşısında değişmediği için genel kabul görmüştür ve yıllarca uygulanmıştır. Burada da uygulanması isabetlidir. Öldürülen eski eşinin yakınları ise bir süre sonra açtıkları tazminat davasını kazanmışlardır, nitekim bahsettiğimiz üzere hukuk yargılamasında tabir doğru ise %100 emin olmak gerekmediğinden, elde edilen delillerden %51 oranında davalının kusurlu olduğuna inanıldığı takdirde davayı davacı kazanacaktır. <https://www.youtube.com/watch?v=eE1f2DF464A>.

⁵² TC. Anayasası m. 38/IV: “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*”

⁵³ AİHM Minelli/ İsviçre Kararında, “*Mahkeme'nin değerlendirmesine göre, sanığın yasal olarak suçluluğu sabit olmadan ve özellikle de savunma hakkını kullanma fırsatını bulamadan verilen bir yargı kararında suçlu olduğuna ilişkin bir kanaat yansıtılırsa, masumiyet karinesi ihlal edilmiş demektir. Bu durum resmi anlamda bir saptama olmasa bile geçerlidir; mahkemenin sanığı suçlu olarak gördüğünü ima eden bir gerekçe yeterlidir.*” şeklinde masumiyet karinesinin ihlaline karar vermiştir.(Gilles Dutertre, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*, Ankara: Şen Matba, 2007, s. 259; Hüseyin Şık, Suçsuzluk Karinesi, *UMD*, C. 1, S. 1, 2013, s. 110; Burcu Değirmencioğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Masumiyet Karinesinin Korunması, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 2, 2019, s. 310; Hüseyin Şık, Suçsuzluk Karinesi ve Savcı, *UMD*, S. 9, 2017, s. 429 (SAVCI); Tozman, a.g.m., s. 316; AYM, E. 1979/38, K. 1980/11, K.T. 29.01.1980, E.T. 29.09.2021; Bir suç ile itham edilen şahıs suçluluğu kanunen sabit oluncaya kadar masum sayılır.”

“*İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, davaların nasıl görüleceğini de tayin etmiştir. "Herkes haklarının, borçlarının veya kendisine karşı cezai mahiyette herhangi bir isnadın tesbitinde tam bir eşitlikle, davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından nasafetle ve aleni olarak görülmesi hakkına sahiptir.*”

“*Masumiyet" karinesine göre hüküm kesinleşinceye kadar sanığın masumiyeti esas olduğuna göre, bu kural ancak suçluluk hakkında kesin deliller bulunduğu takdirde ortadan kalkacaktır. Bu kuralın "şüphe sanığı müstefit kılar" prensibi ile de ilgisi aşıkardır.*” Aynı yönde kararlar için bkz.: AYM, E. 2008/1, K. 2008/2, K.T. 1.01.0001, AYM, E. 1999/2, K. 2001/2, K.T. 22.06.2001, E.T. 29.09.2021, www.hukukturk.com; Dovydas Vitkauskas/ Grigoriy Dikov, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması*, Avrupa Konseyi insan hakları el kitapları, Avrupa Konseyi, Strazburg, 2012, çev. Serkan Cengiz, s.89; Saddam Hüseyin davasında adil yargılanma ilkesinin ihlal edildiğine ilişkin eleştiriler için bkz. : Mahmut Şen, Adil Yargılanma Hakkı ve Saddam Hüseyin Davası, *GÜHFD*, C. XVIII, S. 1, 2014, s. 250.

⁵⁴ Hatice Derya Osmanoglu, Anayasal Bağlamda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Boyutuyla Suçsuzluk Karinesi, *AÜHFD*, C. 65, S. 4, 2016, s. 2252; Elanur Konuksever, *Anayasal Bağlamda Suçsuzluk Karinesi*,

Kanaatimizce, üst mahkemeler tarafından bozulan hükümler, haksız yere tutuklulukta geçen süreler⁵⁵ bu kapsamda devlet tarafından tutuklu bulunan kişiye ödenen tazminatlar⁵⁶ ve yargılama sırasında yapılan usule yahut esasa ilişkin yanlışlar sonucunda verilen kararların çoğunluğunun sebebi adil yargılanma ilkesinin ihlalidir⁵⁷. Zira bu ilke yargılama sırasında riayet edilmesi gereken birçok unsuru içerisinde barındırdığından⁵⁸ bu ilkeye aykırı davranış, birçok kuralın ihlali anlamına gelmektedir. Örnek verilecek olursa gizliliğin ihlali, makul sürede yargılanma hakkının ihlali⁵⁹ ve silahların eşitliği

(Yüksek lisans tezi) İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 10; Yayla, a.g.m., s. 302; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 7.

⁵⁵ Faruk Turhan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararlarına Göre Tutukluluk Süresi Ve Türk Hukuku, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 3-4, 2001, s.83; AİHM, Yağcı ve Sargın/ Türkiye davası, K.T. 08.06.1995, E.T. 29.09.2021, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22\%22CASE%20OF%20YA%20C4%209ECI%20AND%20SARGIN%20v.%20TURKEY\%22%22\].%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22.%22CHAMBER%22\].%22itemid%22:\[%22001-57938%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22\%22CASE%20OF%20YA%20C4%209ECI%20AND%20SARGIN%20v.%20TURKEY\%22%22].%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22.%22CHAMBER%22].%22itemid%22:[%22001-57938%22]}); AİHM, Mansur/ Türkiye davası, Başvuru No: 16026/90, K.T. 08.06.1995. <https://hudoc.echr.coe.int/>, E.T. 29.09.2021.

⁵⁶ AİHM Remzi Aydın/ Türkiye Kararında, “Sonuç olarak tutuklu yargılamanın süresi ile ilgili olarak AİHS'nin 6§2. maddesi bakımından ayrıca bir soru ortaya çıkmamaktadır zira bu alanda bu ilkeye riayet edilmesinin sağlanması esastır. AİHM bu şikayeti 5/3. madde kapsamında inceleyecektir.. Başvuran, mahkum edildiği 22 Temmuz 2001 tarihinden, mahkumiyet kararının Yargıtay tarafından onandığı 7 Mart 2002 tarihine kadar ve aynı şekilde ikinci mahkumiyet karar tarihi olan 17 Temmuz 2003 tarihinden, kararın ikinci kez onandığı 28 Ocak 2004 tarihine kadar "yetkili bir mahkeme tarafından mahkum edildikten sonra yasalara uygun olarak tutuklu bulunmaktaydı"....Başvuranın halen tutuklu olarak yargılandığı dikkate alınır, değerlendirilecek toplam süre şu an itibariyle yaklaşık yedi yıl üç... Hükümet, sanıkların sayısı, davanın karmaşıklığı, başvurana verilecek ceza ve firar tehlikesi dikkate alındığında tutuklu yargılama süresinin makul olduğunu belirtmektedir. Başvuran, sağlık durumu nedeniyle firar etmesinin mümkün olmadığını ve kişisel ihtiyaçlarını zorlukla karşılayabildiğini belirtmektedir. Her ne olursa olsun, bu kadar uzun bir tutuklu yargılama süresinin haklı gösterilemeyeceğini ileri sürmektedir. AİHM'nin yerleşik içtihadı uyarınca, tutuklu yargılama süresinin makul olup olmadığı her davada davanın özel koşulları dikkate alınarak değerlendirilmelidir.....Sonuç olarak, başvuranın, genel bir değerlendirme gerektiren tutukluluk süresi makul süreyi aşmıştır. O halde AİHS'nin 5 § 3 maddesi ihlal edilmiştir.” şeklinde Türkiye aleyhine karar vermiştir. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22Remzi%20ayd%20C4%B1n%20karar%20C4%B1%22\].%22docname%22:\[%22remzi%20ayd%20C4%B1n%22\].%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22.%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22Remzi%20ayd%20C4%B1n%20karar%20C4%B1%22].%22docname%22:[%22remzi%20ayd%20C4%B1n%22].%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22.%22CHAMBER%22]}), E.T. 29.09.2021; Aynı doğrultuda karar için bkz. : AİHM, Gündoğdu/ Türkiye Davası, Başvuru No: 49240/99, K. T. 03.05.2007, E. T. 29.09.2021, www.hukukturk.com.

⁵⁷Detaylı bilgi için bkz. : Nur Centel, Adil Yargılanma İlkesi ve Türk Hukukundaki Bazı Sorunlar, *MÜHF-HAD*, C. 16, S. 1-2. (Nur Centel Türkiye deki yargı teşkilatlanmasını, Hakimler ve savcılar kurulunun bağlı olmasını soruşturmanın güvenilirliği açısından ve hakimlerin tarafsız olması açısından olumsuz değerlendirmiş, savcılar ve hakimler kurulunun ayrı olmasını savunmuştur.) ; Elif Gül Yılmazlar, Cumhuriyet Savcısının Konumlanışının Silahların Eşitliği Prensibine Aykırılığı, *Hukukçular Arası Makale Yarışması*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1.b., Ankara: Şen Matbaa, 2014, s. 39; Volkan Aslan, *Hukukçular Arası Makale Yarışması*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1.b., Ankara: Şen Matbaa, 2014, s. 25.

⁵⁸ Bkz.: İç- Birinci Bölüm- I- A.

⁵⁹ Canpolat, a.g.m., s. 477; Sıddık Onur Özer, Yargılama Hukukunda Bir Adil Yargılanma Hakkı Unsuru Olarak Makul Sürede Yargılanma, *Hukukçular Arası Makale Yarışması*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1.b., Ankara: Şen Matbaa, 2014, s. 91; Tanrıver, a.g.m., s. 199; Tacettin Kabatepe, *Hukuk Yargılamaında Adil Yargılanma Hakkının Bir Unsuru Olarak Makul Süre*, (yüksek lisans tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 57.

prensibine uyulmaması⁶⁰ aynı zamanda adil yargılanma hakkının ihlalidir⁶¹. Ceza yargılamasına hâkim olan resen araştırma ilkesinin temeli bu ilkeye dayanmaktadır. Ceza yargılaması sırasında hâkimin, cumhuriyet savcısının istediği tüm delillere ulaşabilmesi maddi gerçeği ortaya çıkarması açısından elzemdir. Bu kapsamda olayla ilgili tüm delillerin dikkatli ve usulüne uygun şekilde toplanması ve incelenmesi gerekir⁶².

Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında⁶³, usul kurallarına uyulmadan yapılan aramayı hak ihlali olarak saymamış, ev aramasında cumhuriyet savcısı, iki ihtiyar heyeti üyesi veya iki komşu olmadan yapılan bir aramada, CMK'ya göre şekli bir aykırılık olsa da usulüne göre alınmış bir arama kararına istinaden yapılan aramada ele geçirilen delillerin, sadece arama sırasında orada bulunması gereken kişilerin bulunmaması sebebiyle hukuka aykırı olarak elde edilmiş delil olarak kabul edilmesini ve mahkûmiyet hükmüne esas alınmamasını kabul etmemiştir ve şüphelinin mahkûmiyetine hükmetmiştir. Karşı oy yazısında bir üye hukukta şekli, nisbi-mutlak ihlal gibi bir ayrıma yer verilmesinin doğru olmadığını, yapılan arama kanuna aykırı ise elde edilen delillerin hukuka aykırı delil olarak kabul edilmesi gerektiğini şerh düşmüştür.

Kanaatimizce, karşı oy yazısındaki yaklaşım isabetlidir. CMK'da belirtilen usul hukuku kurallarına uyulmadan arama yapılması sırasında elde edilen delillerin

⁶⁰ Bir avukat tarafından desteklenmeyen tarafın adil yargılanma hakkının ihlal edildiği kabul edilmiştir. Ayrıca avukatın bilirkişi raporuna ulaşamaması adil yargılanma hakkının ihlalidir; Fransız Anayasa Konseyi 15 Şubat 2019 Tarihli 2018-765 QPC Kararı, E. T. 29.09.2021, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2019/2018765QPC.htm>.

⁶¹ Senanur Tunçak, Suçsuzluk Karinesini Bir Koruma Yöntemi Olarak Gizliliğin İhlali, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, C. 3, S. 3, 2019, s. 85; Remzi Demir, Yargılama Hukukunda Bir Adil Yargılanma Hakkı Unsuru Olarak Makul Sürede Yargılanma, *Hukukçular Arası Makale Yarışması*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1.b., Ankara: Şen Matbaa, 2014, s. 205; Adil yargılanma hakkının ihlalinin sadece hukuk ve ceza davalarında geçerli olmayıp aynı zamanda idarenin tahsil edeceği vergi açısından da geçerli olduğu için bkz. : Faruk Turinay, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 1996 Tarihli Mıailhe V. Fransa Kararı Üzerine Bir İnceleme, *ABD*, Yıl 72, S. 2014/ 3, s. 333-346.

⁶² Ceza Muhakemesinde hakim delilleri serbestçe değerlendirme hakkına ilişkin bkz. : Doğan Gedik, Ceza Muhakemesinde Hakim Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217), *DEÜHFD Prof.dr. Durmuş Tezcan'a armağan*, C. 21, Özel sayı, 2019, s. 917; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 256; Donay, a.g.e., s. 121; Yurtcan, a.g.e., s. 121; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 84; Ercan, a.g.e., s. 10; Gökcen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 121; Soyaslan, a.g.e., s. 54.

⁶³ YCGK, E. 2011/278, K. 2012/96, K.T. 13.03.2012, E.T. 01.10.2021, www.hukukturk.com; Ayrıca doktrindeki diğer eleştiri için bkz. : Büşra Bodur, Kalaşnikof Kararı Örneği Çerçevesinde Arama Tanıklarının Bulunmamasının Aramanın Hukuka Uygunluğuna Etkisi, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl 2, S. 3, 2016, s. 218; Mehmet Yayla, Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilenmesi Gereken Şüphe; Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi, *ABD*, S. 3, 2013, s. 297; Bozdağ/Sarıusta, a.g.m., s. 592; YCGK, E. 2010/134, K. 2010/217, K.T. 09.11.2010, E.T. 29.09.2021; YCGK, E. 2012/926, K. 2012/1816, K.T. 16.10.2012, E.T. 29.09.2021, www.hukukturk.com; Koyuncu, a.g.m., s. 362; Önder Tozman, Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları, *EBYÜHFD*, C. XI, S. 3-4, 2007, s. 326.

yargılamada kullanılması isabetli olmaz. Nitekim usulüne uygun alınmış olan her arama kararına dayanarak usule uyulmadan elde edilen her delilin değerlendirilmesi CMK'nın varlığına tezatlık oluşturacaktır. Yargılama sürecinin nasıl yürütüleceğine ilişkin usul ve esaslar CMK'da belirtilmiştir. Dolayısıyla CMK'ya uygun olarak elde edilen deliller hukuka uygun olacaktır.

Ceza yargılamasında resen araştırma ilkesi geçerli olsa da ispat çok kolay değildir. Nitekim ceza yargılamasında delillerin önceden toplanması söz konusu olmaz⁶⁴. Ceza yargılamasında ispat külfetinin masumiyet karinesinin doğal sonucu olarak iddia makamında olduğu söylenebilir ancak resen araştırma ilkesi geçerli olduğundan ispat külfeti diye bir sorunun olmadığı da kabul edilmektedir⁶⁵. Zira yargılamanın her aşamasında hukuka uygun her türlü delil mahkemeye sunulabilir⁶⁶.

CMK'da belirtilen deliller: beyan delili, belge delili ve belirti delili olarak sınıflandırılabilir. Beyan delilleri arasında şüpheli-sanık beyanı, tanık beyanı, diğer kişilerin beyanı kabul edilebilir. Belge delilleri ise yazılı veya sesli yahut şekil ile tespit edilen her türlü belgedir. Belirti delili ise fiziki muayene, yer gösterme delilleridir⁶⁷. Suç şüphesinin öğrenilmesinden itibaren soruşturma evresinde savcılık, kovuşturma evresinde mahkeme, sayılan tüm delillere başvurarak hukuki değerlendirme sonucunda karar verir⁶⁸.

Hukuk yargılamasında ise ilişkiler doğar doğmaz taraflar ileride doğacak hukuki uyumsuzlukta ileri sürülmek üzere gerekli bilgi ve belgeleri toplayabilir. Hukuk yargılamasında ispat külfeti üzerinde olan kişi, iddiasını ispat edemez ise aleyhine hüküm kurulur.

Hukuk yargılamasında delillerin nasıl toplanacağına ilişkin usul HMK'da düzenlenmiştir. HMK m.137 gereğince ön inceleme aşaması tamamlanıncaya kadar delillerin mahkemeye sunulması gerekir. Ön inceleme aşaması tamamlandıktan sonra

⁶⁴ Mehmet Yavuz, Ceza Muhakemesinde İspat Sorunu, *TAAD*, S. 9, Yıl 3, 2012, s. 155; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 256; Donay, a.g.e., s. 121; Yurtcan, a.g.e., s. 121; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 84; Ercan, a.g.e., s. 10; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 121; Soyaslan, a.g.e., s. 54.

⁶⁵ Nurullah Kunter/ Feridun Yenisey/ Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuk Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Arıkan Yayınevi, 2006, s. 587; Şahin/ Göktürk, a.g.e., s. 177; Sanığın lehine olan deliller de toplanır, Centel/ Zafer, a.g.e., s. 256; Donay, a.g.e., s. 121; Yurtcan, a.g.e., s. 121; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 84; Ercan, a.g.e., s. 10; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 121; Soyaslan, a.g.e., s. 54.

⁶⁶ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 256; Donay, a.g.e., s. 121; Yurtcan, a.g.e., s. 121; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 84; Ercan, a.g.e., s. 10; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 121; Soyaslan, a.g.e., s. 54.

⁶⁷ Şahin/ Göktürk, a.g.e., s. 180-193.

⁶⁸ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 256; Donay, a.g.e., s. 121; Yurtcan, a.g.e., s. 121; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 84; Ercan, a.g.e., s. 10; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 121; Soyaslan, a.g.e., s. 54.

delil gösterilmesi için HMK m.145⁶⁹ şartlarının oluşması gerekir⁷⁰. Dava dilekçesinde ve cevap dilekçesinde tüm delillerin ek halinde mahkemeye sunulması gerekmektedir. Davacı tüm delillerini dava dilekçesinde, davalı ise tüm delillerini cevap dilekçesinde ileri sürmelidir. Cevap dilekçesi vermeyen davalı, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü bütün vakıaları inkâr etmiş sayılır⁷¹. Ancak resen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda deliller her zaman toplanabilir⁷².

3. Hukuk ve Ceza Yargılamasının Gerekçe Hakkı Bakımından Karşılaştırılması

Gerekçe, kararın dayanaklarının akla, hukuka uygun olarak açıklanmasıdır⁷³. Yargıtay gerekçeyi “*Gerekçe; hükmün dayanaklarının akla, hukuka ve maddi olaya uygun açıklamasıdır. Gerekçenin dosyadaki bilgi ve belgelerin yerinde değerlendirildiğini gösterir biçimde; geçerli, yasal ve yeterli olması gerekir. Yasal, yeterli ve geçerli bir gerekçeye dayanılmadan karar verilmesi yasa koyucunun amacına uygun düşmez ve uygulamada keyfiliğe yol açar*”⁷⁴ şeklinde tanımlamıştır.

Gerekçe hakkı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 141. maddesinin 3. fıkrasında: “*bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır*” şeklinde açıkça ifade edilmiştir. Gerekçe, hâkim tarafından verilen kararın denetlenebilmesi açısından en önemli argüman olarak kabul edilebilir.

⁶⁹ HMK m.145: *Taraflar, Kanunda belirtilen süreden sonra delil gösteremezler. Ancak bir delilin sonradan ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacı taşııyorsa veya süresinde ileri sürülememesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanmıyorsa, mahkeme o delilin sonradan gösterilmesine izin verebilir.*

⁷⁰ Hasan Basri Bilgiç, *Medeni Usul Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi* (yüksek lisans tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 68; Pekcanitez/ Atalay/ Özkes, a.g.e., s. 275; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 367; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 217; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 338; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 480; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 322; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 425; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 535.

⁷¹ HMK m. 128.

⁷² Pekcanitez/Atalay/Özkes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

⁷³AYM, Başvuru No: 2013/1235, 13/06/2013 tarihli bir kararında gerekçe hakkını şu şekilde tanımlamıştır: *Makul gerekçe; davaya konu olay ve olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükmün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyacak, olay ve olgular ile hüküm arasındaki bağlantıyı gösterecek nitelikte olmalıdır. Zira tarafların o dava yönünden, hukuk düzenince hangi nedenle haklı veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmeleri için ortada usulüne uygun şekilde oluşturulmuş, hükmün hangi nedenle o içerik ve kapsamda verildiğini gösteren, ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuyla yer vermeyecek açıklıktaki bir gerekçe bölümünün ve buna uyumlu hüküm fıkralarının bulunması zorunludur.*; Taşkın, a.g.m., s. 230

⁷⁴ 17. YCD, E. 2016/5467, K. 2018/3654, K.T. 14.03.2018, E.T. 02.12.2021, <https://www.hukukturk.com>

edecektir⁷⁹. Anayasa Mahkemesi bir kararında gerekçeli karar tebliğ edilmeden tefhim tarihi esas alınarak süre yönünden istinaf başvurusunun reddedilmesi sebebiyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir⁸⁰. Sonuç olarak AİHS’de açık olarak belirtilmemiş olsa dahi gerekçenin belirtilmesinin adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak kabul görmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Gerekçe, tarafların ileri sürdüğü iddiaların, delillerin, davaya esas teşkil eden maddi vakıaların, taleplerin dikkate alınıp alınmadığının; dikkate alınmamışsa bunun nedeninin taraflar tarafından öğrenilmesi için yazılmış açıklamadır⁸¹. Her karara ilişkin gerekçenin, o kararın tüm unsurları dikkate alınarak yazılması gerekir. Yargıtayın bozma kararı üzerine karar veya hüküm tamamen ortadan kalktığından yeni hüküm veya karar ile ilgili tüm unsurları içeren yeni gerekçe yazılmalıdır. Yargıtay önceki gerekçeye atıf yapılması halinde, kararı gerekçesiz saymakta, temyiz incelemesi sonunda kararı gerekçe yazma zorunluluğuna aykırılıktan bozmaktadır⁸². Hukuk ve ceza yargısında da hukukumuzda bu noktada bir ayırım yoktur.

⁷⁹ Selami Demirkol, Mahkemelerde Ciddi Bulunmayan Anayasaya Aykırılık İddialarının Gerekçeli Olarak Karşılanmaması Sorunu Adil Yargılanma ve Etkili Başvuru Hakkı İlkeleri Bağlamında Konunun İrdelenmesi, *İÜHFİM*, C. LXVI, S. 2, s. 8; Taşkın, a.g.m., s. 213.

⁸⁰ AYM, Başvuru No: 2018/ 24557, K. T. 19.10.2021, E. T. 04.11.2022, www.hukukturk.com.

⁸¹ Yargı kararlarında keyfiliğin önüne geçilmesinin yöntemlerinden biri de gerekçe yazma zorunluluğudur. Yasal ve yeterli gerekçeye dayanmadan verilen kararlar keyfiliğe yol açacağından, gerekçe yazma yükümlüğü getirilerek, adil yargılanma, silahların eşitliği gibi birçok yargılama ilkesine riayet edilmesi amaçlanmıştır; AYM, 18.06.2014 tarihli Sencer Başat ve diğerleri kararı, Başvuru No: 2013/7800, E.T. 02.12.2021, <https://www.hukukturk.com>; AİHM, 09.04.2013 tarihli Andelkoviç/ Sırbistan kararı, Başvuru No: 1401/08, E.T. 02.12.2021, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%5B%22ANDELKOV%20%20%20SIRB%20%20%20KARARI%22%5D%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%22itemid%22:%5B%22001-170217%22%5D%22%22%7D>; Alman Federal Mahkemesinin BVerfG, İkinci Senato 3. Dairesi'nin 11 Ocak 2002 tarihli kararı- 2 BvR 1328/00-, Rn.1-8, nda sanığın dosyanın içeriği hakkında bilgi edinme hakkının olduğu ve bu hakkının mahkemenin fiilen elinde bulunan dosyalarla sınırlı olduğu belirtilmiş olup, Federal Adalet Divanının yetersiz gerekçe gösterdiği yönündeki şikayet asılsız bulunmuştur. http://www.bverfg.de/e/rk20020111_2bvr132800.html; gerekçe hakkının hem hukuk davalarında hem de ceza davalarında adil yargılanma hakkının bir gerekliliği olarak kabul edildiğine ilişkin bkz. : BVerfG, Birinci Senato 3. Dairesi'nin 5 Mayıs 2020 tarihli kararı - 1 BvR 1468/18 -, Rn. 1-15, http://www.bverfg.de/e/rk20200505_1bvr146818.html, E.T.02.12.2021, BVerfG, İkinci Senatunun 15 Şubat 2006 tarihli 1. Dairesi kararı- 2 BvR 231/06-, Rn. 1-7, http://www.bverfg.de/e/rk20060215_2bvr023106.html, E.T.02.12.2021; Fransız Anayasa Konseyinin, 30 EYLÜL 2021 Tarihli 2021-935 QPC SAYILI KARARI; 18 Haziran 2021 tarihli 2021-920 QPC SAYILI KARARI; <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2021/2021920QPC.htm>.; 5 Kasım 2021 tarihli, n ° 2021-5727 AN SAYILI KARARI, E.T. 02.12.2021; Basit hesap, tarih hatalarının düzeltilerek onanabileceğine ilişkin bkz: Emre Akbulut, Yargılamanın Yasallığı ve Danıştay’ca Verilen Değişik Gerekçe İle Onama Kararları, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, s. 241; Kanun yolu başvurusunda ileri sürülen her bir gerekçenin hukuki temellendirilmesinin yapılmasına ve ileri sürülen bir gerekçenin haklı olması durumunda diğer haksız ret sebebi hükümden düşüyor ise, haklı olarak kabul edilen gerekçenin davanın önemi bakımından ortaya konması gerekir.; Alman Temyiz Mahkemesi'nin 28 ŞUBAT 2007 Gün ve 154/06 Sayılı Kararı, çev. Cenk Akil.

⁸² 13. YCD, E. 2018 / 461, K. 2018 / 2701, K.T. 26.02.2018, E.T. 02.12.2021, www.hukukturk.com.

Hukuk davalarında karara ilişkin⁸³, ceza davalarında ise hükme veya koruma tedbirine ilişkin gerekçenin yazılması gerekir⁸⁴.

II. MEDENİ USUL HUKUKUNDA YARGILAMA

A. GENEL OLARAK

Hukukumuzda HMK ile ilk derece yargılamasının beş temel aşamadan oluşması öngörülmüştür. Bu aşamalar sırası ile, davanın açılması (HMK m.118 vd) ve karşılıklı dilekçelerin verilmesi (HMK m.126-136), ön inceleme (HMK m.137-142), tahkikat (HMK m.143-183), sözlü yargılama (HMK m.184-186) ve hükümdür (HMK m.294 vd). Burada belirtilen tüm yargılama aşamaları HMK’da kabul edilen iki yargılama usulü olan yazılı ve basit yargılama usulünün tam olarak uygulandığı dava ve işler için geçerlidir⁸⁵.

B. ÖN İNCELEME

Yargılamanın gereksiz yere uzamasının engellenmesi, mahkemenin ve tarafların yargılamada gereken hazırlığı davanın başında yapması için HMK dilekçelerin verilmesinden sonra tahkikatın başlamasından önce ön inceleme aşamasını kabul etmiştir. HMK m. 137 ön inceleme aşamasının kapsamını şu şekilde ifade etmiştir: *Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra ön inceleme yapılır. Mahkeme ön incelemede; dava şartlarını ve ilk itirazları inceler, uyuşmazlık konularını tam olarak belirler, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder ve bu hususları tutanağa geçirir. Ön inceleme tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikata geçilemez ve tahkikat için duruşma günü verilemez.*

⁸³ HMK m. 297/c: “Tarafların iddia ve savunmalarının özetini, anlaşmışları ve anlaşamadıkları hususları, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan delilleri, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesini, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebepleri” şeklinde belirtildiği üzere verilen kararın gerekçesi açık bir şekilde ifade edilmelidir.

⁸⁴ CMK m. 34: *Hâkim ve mahkemelerin her türlü kararı, karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Gerekçenin yazımında 230 uncu madde göz önünde bulundurulur. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir. Kararlarda, başvurulabilecek kanun yolu, süresi, mercii ve şekilleri belirtilir.*

⁸⁵ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 275; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 367; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 217; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 338; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 480; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 322; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 425; Ercan, a.g.e., 202; Kuru, a.g.e., s. 535.

Maddede anlaşılacağı üzere, ön inceleme aşaması uyuşmazlığın konusunun incelendiği, usule ve esasa ilişkin ilk tespitlerin yapıldığı ve delillerin toplandığı aşamadır⁸⁶. Maddenin ikinci fıkrasına göre ön inceleme aşaması tamamlanmadan tahkikat aşamasına geçilemeyeceği belirtilmiştir⁸⁷. Böylelikle tahkikat aşaması delillerin toplandığı değil, incelendiği ve tartışıldığı bir aşama olacaktır. Ayrıca ön inceleme aşamasında tarafların üzerinde anlaşmış veya anlaşmadıkları hususlar tespit edilmiş olduğundan, tahkikat aşamasında sadece taraflar arasında çekişmeli olduğu tespit edilen vakıalar üzerinde inceleme yapılacaktır.⁸⁸

Ön inceleme aşamasında hâkim öncelikle dava şartları ve ilk itirazlar hakkında kararını verir. Bu kararı dosya üzerinden verebileceği gibi⁸⁹ gerek gördüğü takdirde tarafları ön inceleme duruşmasına davet ederek kararını verir⁹⁰. Hâkim ön inceleme aşamasında tarafların anlaşmış ve anlaşmadıkları hususları tek tek tespit eder. Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkim, tarafları sulhe ve arabuluculuğa teşvik eder. Sonuç alınmadığı takdirde⁹¹ bu uyuşmazlık hususları tahkikatın konusu olacak ve ön inceleme aşaması tamamlanacaktır.

⁸⁶ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 275; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 367; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 217; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 338; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 480; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 322; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 425; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 535.

⁸⁷ Yargıtay ön inceleme aşaması yapılmadan tahkikata geçilen davaları usulden bozmuştur: 14. YHD, E. 2016/ 14319, K. 2019/ 6982, K. T. 22.10.2019, E. T. 06.03.2023, www.hukukturk.com; *Somut olayda; ön inceleme duruşması yapılmadan doğrudan duruşmalara geçilmesi usule aykırıdır.*; 1. YHD, E. 2014/15552, K. 2016/3882, K. T. 31.03.2016, E. T. 06.03.2023, www.hukukturk.com.

⁸⁸ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 275; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 367; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 217; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 338; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 480; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 322; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 425; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 535.

⁸⁹ HMK m.138: *Mahkeme, öncelikle dava şartları ve ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden karar verir; gerektiği takdirde kararını vermeden önce, bu konuda tarafları ön inceleme duruşmasında dinleyebilir.*

⁹⁰ *Mahkeme, dilekçelerin karşılıklı verilmesinden ve yukarıdaki maddelerde belirtilen incelemeyi tamamladıktan sonra, ön inceleme için bir duruşma günü tespit ederek taraflara bildirir. Çıkarılacak davetiyede aşağıdaki hususlar ihtar edilir:*

a) *Duruşma davetiyesine ve sonuçlarına ilişkin diğer hususlar.*

b) *Tarafların sulh için gerekli hazırlığı yapmaları.*

c) *Duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği.*

ç) *Davetiyenin tebliğinden itibaren iki haftalık kesin süre içinde tarafların dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirilecek belgelerin getirilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları, bu hususların verilen süre içinde yerine getirilmemesi hâlinde o delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacaklarına karar verileceği.*

⁹¹ HMK m.140/III: *Ön inceleme duruşmasının sonunda, tarafların sulh veya arabuluculuk faaliyetinden bir sonuç alıp almadıkları, sonuç alamadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanakla tespit edilir. Bu tutanağın altı, duruşmada hazır bulunan taraflarca imzalanır. Tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülür.*

C. TAHKİKAT

Tahkikat aşamasına ön inceleme aşaması tamamlandıktan sonra geçilir. Bu aşamada tarafların dilekçeleri ile ileri sürdükleri ve ön inceleme tutanağıyla tespit edilen vakıa iddialarının gerçekliği araştırılır. Tahkikat aşamasında hâkim, tarafların iddia ve savunmalarının haklılığını, ispat faaliyeti ve kullanılan delillerle dayanarak araştırır. Hukukumuzda Medeni Usul Hukuku'nda Ceza Usul Hukuku'ndan farklı olarak, davanın konusunu oluşturan iddia ve savunmalar ile iddiaları ispata yarayan delilleri kural olarak taraflar getirir⁹². Ancak resen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda hâkim kendiliğinden araştırma yapar⁹³. Tahkikat aşamasında hâkim deliller ışığında davayı aydınlatmaya çalışır. Bu amaçla tarafları duruşmaya davet eder⁹⁴. Duruşmalarda tarafların ileri sürdükleri bütün iddia ve savunmalar kural olarak birlikte incelenir⁹⁵. Hâkim, HMK m.143/ II gereğince, *Hâkim, muhakemeyi basitleştirmek veya kısaltmak için resen veya taraflardan birinin talebi üzerine tahkikatın her aşamasında iddia veya savunmalardan birinin veya bir kısmının diğerinden önce incelenmesine karar verebilir.*

Tahkikat aşamasının nasıl yürütüleceğine diğer bir ifadeyle yargılamanın yapılaş biçimine ilişkin esaslar HMK m. 147-162 arasında düzenlenmiştir. Ayrıca uyuşmazlığın konusunun esasına ilişkin olarak ön sorun, bekletici sorun, isticvap, ıslah bu aşamada incelendiği gibi, uyuşmazlık konusunun usulüne ilişkin olarak davaların birleştirilmesi, davaların ayrılması bu aşamada karara bağlanır. Hâkim tahkikat aşamasındaki tüm yargılama biçimine ilişkin esasları ve uyuşmazlığın esasına ilişkin hususları tutanağa kaydettirir. Tutanak, tahkikat açısından ispat aracıdır⁹⁶. Hâkim tarafların iddia,

⁹² Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 185; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 158; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 85; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 417; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 156; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 339; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 10; Kuru, a.g.e., s. 569.

⁹³ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 287; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 158; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 85; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 417; E. Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 156; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 339; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 10; Kuru, a.g.e., s. 569.

⁹⁴ Yargıtay, duruşma günü ve saatinin kanunda öngörülen şekilde taraflara bildirilmemesini, savunma hakkını ihlal etmesi sebebiyle, bozma nedeni olarak görmektedir: 4. YHD, E. 2012/8048, K. 2012/10470, K. T. 14.06.2012, E. T. 06.03.2023, www.hukukturk.com; 1. YHD, E. 2016/30, K. 2018/14469, K. T. 14.11.2018, E. T. 06.03.2023, www.hukukturk.com; 1.YHD, E. 2020/843, K. 2021/1944, K. T. 31.03.2021, E. T. 06.03.2023, www.hukukturk.com.

⁹⁵ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 287; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 375; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 223; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 393; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 493; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 360; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 431; Ercan, a.g.e., s. 206; Kuru, a.g.e., s. 551.

⁹⁶ HMK m.156: “Ön inceleme, tahkikat ve yargılama işlemleri, ancak tutanakla ispat olunabilir”.; Duruşma tutanaklarında oturumun açıldığı yer, saat, hâkimin adı, kâtibin adı ve imzaları olmak zorundadır:

savunmalarıyla toplanan delilleri inceledikten sonra, duruşmada hazır bulunan taraflara tahkikatın tümü hakkında açıklama yapabilmeleri için söz verir. Daha sonra hâkim, tahkikatı gerektiren bir husus kalmadığını görürse, tahkikatın bittiğini taraflara tefhim eder⁹⁷.

D. SÖZLÜ YARGILAMA

Sözlü yargılama aşaması, hükümden önceki son yargılama aşamasıdır. Mahkeme HMK m. 186 gereğince, tahkikatın bittiğini taraflara tefhim ettikten sonra aynı duruşmada sözlü yargılama aşamasına geçer. Tarafların hükmün verilmesinden önce, sözlü olarak görüş ve değerlendirmelerini açıklamaları karar açısından önemlidir. Mahkeme taraflara son sözlerini sorar ve hükmünü verir. Taraflardan birinin talebi üzerine duruşma iki haftadan az olmamak üzere ertelenir.⁹⁸

E. HÜKÜM

Mahkeme, usule veya esasa ilişkin bir nihai kararla davayı sona erdirir. Yargılama sonunda uyuşmazlığın esası hakkında verilen nihai karar, hükümdür. Hüküm arar karar niteliğinde olabileceği gibi nihai karar niteliğinde de olabilir⁹⁹. Hâkim nihai kararlar birlikte dosyadan el çeker, ilk derece yargılaması biter. Ara kararda ise davadan elini çekmez, aksine davaya devam eder¹⁰⁰. Hükümün kapsamı HMK m. 297’de belirtilmiştir. Hükümün müzakeresinden ise HMK m.295’te bahsedilmiştir. Zorunlu nedenlerin varlığı halinde sadece hüküm sonucu tefhim edilmişse, gerekçeli kararın

2. YHD, E. 2005/3164, K. 2005/5013, K. T. 29.03.2005, E. T. 06.03.2023, www.hukukturk.com; YCGK, E. 2011/390, K. 2012/52, K. T. 21.02.2012, E. T. 06.03.2023, www.hukukturk.com.

⁹⁷ HMK m.184.

⁹⁸ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 427; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 479; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 301; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 543; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 735; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 630; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 548; Ercan, a.g.e., s. 212; Kuru, a.g.e., s. 857.

⁹⁹ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 427; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 479; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 301; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 543; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 735; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 630; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 548; Ercan, a.g.e., s. 212; Kuru, a.g.e., s. 857.

¹⁰⁰ Örnek verilecek olursa, mahkemenin görev itirazının reddine karar vermesi, mahkemenin üst mahkemenin bozma kararına uyması, zamanaşımı defin reddi, delil gösterilmesi için tarafa uygun bir süre vermesi arar karardır.

tefhim tarihinden başlayarak bir ay içinde yazılması gerekir. Gerekçeli karar, tefhim edilen hüküm sonucun aykırı olamaz¹⁰¹.

III. CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA YARGILAMA

A. GENEL OLARAK

Hukukumuzda ceza yargılaması iddia, savunma ve yargılama üzerinden yürür. Ceza Hukuku'nun konusunu oluşturan ceza davasının açılması için öncelikle bir iddianın olması gerekir. Bu iddiayı şikâyete tabi olarak ya da kendiliğinden cumhuriyet savcısı yapar. Bu iddianın çürütülebilmesi için savunmaya ihtiyaç vardır. Suç işlediği iddia edilen kişiler savunma yardımıyla iddiayı bertaraf etmeye çalışırlar. Ceza yargılaması hukukunun en önemli ögesi yargıdır. Hâkim tüm iddia ve savunmaları değerlendirerek yargılama sonucunda karara varacaktır.¹⁰² Bu süreç, suç işlendiği haberinin alınmasıyla başlayıp iddianamenin mahkemeye verilmesi ile sona eren soruşturma evresi, iddianamenin kabulüyle başlayıp hükümle sona eren kovuşturma evresinden ibarettir.

Yargılamanın başlaması için suç eğer şikâyete tabi ise şikâyetin yapılmış olması¹⁰³, soruşturma veya kovuşturmaya başlanması için izin alınması gerekiyorsa iznin alınmış olması¹⁰⁴, soruşturma veya kovuşturmaya başlanması için bir karara¹⁰⁵ ihtiyaç varsa kararın alınmış olması gerekir. Bun sayılanlar dışında cumhuriyet savcısı suç oluştuğuna dair kanaati neticesinde resen dava açabilir¹⁰⁶.

¹⁰¹ HMK m.298/II; 2.YHD, E. 2014/9061, K. 2014/10786, K. T. 12.05.2014, E. T. 06.03.2023, www.hukukturk.com, *Anayasanın 141/3. maddesi "bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır" buyurucu hükmünü içermektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanununun 297. maddesinde de kararın kapsayacağı hususlar ayrıntılı biçimde belirtilmiş olup, bu maddenin 1. fıkrasının 3. bendine göre; mahkeme kararlarında iki tarafın iddia ve savunmalarının özeti, anlaştukları ve anlaşmadıkları hususlar, çekişmeli konular hakkında toplanan deliller, delillerin tartışılması, ret ve üstün tutulma nedenleri.....;* 3YHD, E. 2016/ 853, K. 2017/11781, K. T. 12.09.2017, E. T. 06.03.2023, www.hukukturk.com.

¹⁰² Centel/ Zafer, a.g.e., s. 97; Donay, a.g.e., s. 278; Yurtcan, a.g.e., s. 290; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 112; Ercan, a.g.e., s. 71; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 551; Soyaslan, a.g.e., s. 247.

¹⁰³ TCK m. 73: "Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyette bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz."

¹⁰⁴ Bazı suçlar için soruşturma veya kovuşturmaya başlayabilmek için izin alınması gereklidir. Devlet memurları için 4483 Sayılı Devlet Memurları ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'da bu husus kabul edilmiştir.

¹⁰⁵ Milletvekilleri hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılması Türkiye Büyük Millet Meclisinin dokunulmazlığın kaldırılması kararı vermesine bağlıdır.

¹⁰⁶ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 97; Donay, a.g.e., s. 278; Yurtcan, a.g.e., s. 290; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 112; Ercan, a.g.e., s. 71; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 551; Soyaslan, a.g.e., s. 247.

B. SORUŞTURMA EVRESİ

Soruşturma, şüphyle başlayan ve delillerin toplanması sonucunda yeterli şüphe bulunması halinde cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmesiyle veya yeterli suç şüphesine ulaşılamaması halinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar¹⁰⁷ verilmesiyle sona eren ceza muhakemesi evresidir. Cumhuriyet savcısı maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılama için emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri muhafaza altına alarak şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür¹⁰⁸. Soruşturmada görevli diğer kişi de sulh ceza hakimidir. Suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde cumhuriyet savcısına ulaşamıyorsa, soruşturma işlemlerini sulh ceza hâkimi yapabilir¹⁰⁹. *Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir*¹¹⁰.

C. KAMU DAVASININ AÇILMASI

Soruşturma sonrasında savcı delil değerlendirmesi yapar. Delilleri değerlendirdikten sonra kovuşturmaya yer olmadığı kararı¹¹¹ verebileceği gibi iddianame düzenleyerek kamu davası açabilir. CMK m. 170/II düzenlemesi gereğince, toplanan deliller suçun oluştuğu yönünde yeterli şüphe¹¹² oluşturuyorsa cumhuriyet savcısı iddianame düzenler.

¹⁰⁷ CMK m.172: *Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir.*

¹⁰⁸ CMK m. 160/II; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 114; Donay, a.g.e., s. 284; Yurtcan, a.g.e., s. 477; Yenisey/ Nuhoglu, a.g.e., s. 574; Ercan, a.g.e., s. 227; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 557; Soyaslan, a.g.e., s. 254; Yargıtaya göre cumhuriyet savcısı tarafından gerekli kanıtların toplanmadığı hatta buna teşebbüs bile edilmediği anlaşılmaktaysa, soruşturma evresi tamamlanmamıştır: *“Cumhuriyet Savcısı tarafından ceza yargılamasının temel hedefi olan maddi gerçeğe ulaşma amacına yönelik olarak gerekli kanıtların toplanmadığı hatta buna teşebbüs bile edilmediği çok açık olarak anlaşılmakta, başka bir anlatımla soruşturma evresinin tamamlanmadığı net bir biçimde tespit edilmekteyse, soruşturma evresi Cumhuriyet Savcısınca tamamlanmalıdır.”* 18. YCD, E. 2016/16464, K. 2016/17902, K. T. 22.11.2016, E. T. 08.03.2023, www.hukukturk.com; 18. YCD, E. 2018/770, K. 2018/12633, K. T. 09.10.2018, E. T. 08.03.2023, www.hukukturk.com.

¹⁰⁹ CMK m.163; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 114; Donay, a.g.e., s. 284; Yurtcan, a.g.e., s. 477; Yenisey/ Nuhoglu, a.g.e., s. 574; Ercan, a.g.e., s. 227; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 557; Soyaslan, a.g.e., s. 254.

¹¹⁰ CMK m. 157; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 15; Donay, a.g.e., s. 284; Yurtcan, a.g.e., s. 477; Yenisey/ Nuhoglu, a.g.e., s. 574; Ercan, a.g.e., s. 227; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 558; Soyaslan, a.g.e., s. 254.

¹¹¹ Bkz.: İç-dipnot: 103, CMK m.173 gereğince kovuşturmaya yer olmadığına dair karara itiraz edilebilir.

¹¹² Yeterli şüphe, kişinin isnat edilen suçtan mahkûm olma ihtimalinin beraat etme ihtimalinden yüksek olması durumunu ifade etmektedir; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 258.

Bununla birlikte yeterli şüphe olmasına rağmen CMK m.171'de¹¹³ kamu davası açılması yönünde cumhuriyet savcısına takdir yetkisi tanıyan durumlar düzenlenmiştir. Bu durumlarda cumhuriyet savcısı yeterli şüphe olmasına rağmen dava açmayabilecektir¹¹⁴.

D. KOVUŞTURMA EVRESİ

İddianamenin kabul edilmesiyle kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar. Bu evrede duruşma yapılır ve hüküm verilir. Duruşmada deliller ikame edilip tartışılarak maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılır¹¹⁵. Duruşmanın amacı, delillerin tartışılması sonucunda yargılanan kimsenin suçlu olup olmadığı konusunda hâkimde kanaat oluşmasını sağlamaktır¹¹⁶. Ceza muhakemesinde resen araştırma ilkesi geçerli olduğundan¹¹⁷ cumhuriyet savcılığı ve mahkemeler, maddi gerçeği araştırarak olayı aydınlatır¹¹⁸. Bu kapsamda her türlü delilli değerlendirilebilirler. Delil serbestliği gereğince, duruşmaya getirilmiş¹¹⁹ ve hukuka uygun olarak elde edilmiş tüm deliller¹²⁰ değerlendirilebilir.

¹¹³ Örnek olarak, cezayı kaldıran şahsî sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsî cezasızlık sebebinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilir.

¹¹⁴ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 114; Donay, a.g.e., s. 301; Yurtcan, a.g.e., s. 477; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 574; Ercan, a.g.e., s. 242; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 560; Soyaslan, a.g.e., s. 383.

¹¹⁵ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 764; Donay, a.g.e., s. 334; Yurtcan, a.g.e., s. 523; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 5706; Ercan, a.g.e., s. 253; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 572; Soyaslan, a.g.e., s. 401.

¹¹⁶ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 764; Donay, a.g.e., s. 334; Yurtcan, a.g.e., s. 523; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 5706; Ercan, a.g.e., s. 253; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 572; Soyaslan, a.g.e., s. 401.

¹¹⁷ Bkz.: İç- Bölüm I- I- A.

¹¹⁸ CMK m.160/II: *Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.*

¹¹⁹ CMK m. 217/I; Duruşmaya getirilmeyen hiçbir delil, delil olarak değerlendirilemez, üzerinde tartışılmaz. Toplanan tüm delillerin duruşmaya getirilmiş olması gerekir. Aksi takdirde CMK m.217/I gereğince duruşmaya getirilmeyen deliller göz ardı edileceğinden doğru bir kanaate varılması mümkün değildir; YCGK, E. 2015/66, K. 2015/52, K. T.17.03.20155, E. T. 08.03.2023, www.hukukturk.com, *Ceza mahkûmiyeti, herhangi bir ihtimale değil, kesin ve açık bir ispata dayanmalı, bu ispat, hiçbir şüphe ya da başka türlü oluşa imkan vermemeli, toplanan delillerin bir kısmına dayanılıp, diğer kısmı göz ardı edilerek ulaşılan kanaate değil, kesin ve açık bir ispata dayanmalıdır. Yüksek de olsa bir ihtimale dayanılarak sanığı cezalandırmak, ceza muhakemesinin en önemli amacı olan gerçeğe ulaşmadan hüküm vermek anlamına gelecektir.*; YCGK, E. 2020/165, K. 2021/273, K. T. 10.06.2021, E. T. 08.03.2023, www.hukukturk.com; YCGK, E. 2018/217, K. 2020/284, K. T. 11.06.2024, E. T. 08.03.2023, www.hukukturk.com.

¹²⁰ Bkz.: İç- Bölüm II- IV; CMK m. 217/II; *Bu itibarla, hukuka uygun olmayan arama işlemi sonucunda ele geçen delillerin hükme esas alınamayacağı belirlendiği olayda; sanığın tüm aşamalarda suçlamayı kabul etmediği de gözetildiğinde, dosyadaki hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin değerlendirme dışı tutulması halinde, sanığın cezalandırılmasına yeterli delil bulunmamaktadır.*; YCGK, E. 2013/610, K. 2014/512, K. T. 25.11.2014, E.T. 08.03.2023, www.hukukturk.com; YCGK, E. 2017/947, K. 2019/479, K. T. 18.06.2019, E. T. 08.03.2023, www.hukukturk.com.; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 764; Donay, a.g.e., s. 334; Yurtcan, a.g.e., s. 523; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 5706; Ercan, a.g.e., s. 253; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 572; Soyaslan, a.g.e., s. 401.

IV. HUKUK VE CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ BİRBİRİNE ETKİ ETMESİNİN YASAL DAYANAĞI VE DOKTRİNDEKİ KARŞILIĞI

Türk Hukuku'nda Medeni Usul Hukuku ile Ceza Muhakemesi Hukuku arasında yargılama süreçlerine ilişkin farklılıklar esasında mahkemeler arasındaki görev ve bağımsızlık prensibine dayanmaktadır. Mahkemelerin bağımsız olması, herhangi bir merciden yahut kurumdan etkilenmeden serbestçe karar verebilme özgürlüğü anlamına gelmektedir. Hukuk mahkemeleri ve ceza mahkemeleri bağımsız olduğundan, bir mahkemede verilen karar diğer mahkemeyi bağlamaz¹²¹. Bu husus özel olarak, Türk Borçlar Kanunu'nun¹²² 74. maddesinde “*hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı ve ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hususlarıyla ilgili olarak karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da hukuk hâkimini bağlamaz*” şeklinde düzenlenmiştir.¹²³

TBK m.74 hükmü, bir fiilin hem suç hem de hâksiz fiil niteliğinde olması halinde uygulama alanı bulacaktır. Nitekim mahkemeler bağımsız olduğundan kararlar birbirine etki etmeyecektir ancak bir fiilin hem suç hem de haksız fiil olması durumunda diğer bir ifadeyle hem hukuk davasının hem de ceza davasının konusu olması durumunda, mahkemelerin birbirine etkisi söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etki etmesi için fiilin aynı zamanda haksız fiil oluşturması gerekir. Aksi takdirde her iki yargılama faaliyetinin konusu birbirinden bağımsız olduğundan her iki mahkeme de kendi yargı faaliyetinin konusunu oluşturan davaları sonuca ulaştırabileceklerdir. Bu kapsamda mahkemelerin birbirine etkisi yönünden, ceza mahkemesinde verilen hüküm hukuk mahkemesinde kesin hüküm¹²⁴ veya kesin delil¹²⁵ oluşturabileceği gibi hukuk mahkemesinde verilen karar da ceza

¹²¹ T.C. Anayasası m. 138.

¹²² RG.: 04.02.2011, Kabul Tarihi: 11.01.2011.

¹²³ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 26.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s. 934; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 25. b., Ankara: Turhan Kitabevi, 2021, s. 483-484; Ahmet Kılıçoğlu, Haksız Fillerden Sorumlulukta Medeni Hukuk Ceza Hukuku İlişkisi, *AÜHFD*, C. XXIX, S. 3-4, 1973, s. 199; M. Kemal Oğuzman/ M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. II, b.16, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021, s. 87; Mehmet Ayan, *Borçlar Hukuku*, 12.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2020, s. 286.

¹²⁴ Ceza mahkemesi, sahtecilik suçu nedeniyle önüne gelen bir davada, senedin sahte olduğunu tespit ederse ve sanığı bu suçtan mahkûm ederse, senedin sahte olduğuna ilişkin bu karar hukuk mahkemesinde görülen davada kesin hüküm oluşturur.; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.714.

¹²⁵ Ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesini bağladığı ve kesin hüküm oluşturduğu durumlarda, ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesinde kesin delil oluşturur. Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.714.

mahkemesinde kesin hüküm¹²⁶ oluşturabilir. Buna ilişkin en temel örnek, haksız fiillerden doğan tazminat davalarında ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde kesin hüküm ya da kesin delil etkisi yapabilmesidir¹²⁷.

Türk doktrinine göre hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının konuları, tarafları ve amaçları farklı olduğundan, ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesi için kesin hüküm teşkil etmez. Ancak aslında hukuk yargılamasına tabi olan fakat özel kanun hükümleri ile ceza yargısında da görülebilen davalarda ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil edeceği kabul edilmiştir¹²⁸. Bu davalar, sahtecilik davası¹²⁹ ve yaş düzeltme davasıdır¹³⁰. Bu davalar dışında mahkûmiyet hükmü¹³¹ de hukuk mahkemesinde kesin hüküm oluşturur. Bölüm içerisinde bu davaların detaylı açıklaması yapılacağından burada sadece değinmekle yetiniyoruz¹³².

TBK 74. maddesinden de anlaşılacağı üzere ceza hakiminin kusura ve temyiz kudretine ilişkin olarak vermiş olduğu kararlar ile beraat kararları hukuk hâkimini bağlamaz. Aynı şekilde ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın tespitine yönelik vermiş olduğu kararlar da hukuk hâkimini bağlamaz¹³³.

¹²⁶ Hukuk mahkemesinde açılan, bir senet hakkındaki sahtelik davası üzerine hukuk mahkemesi senedin sahte olmadığına karar verirse, bu karar ceza mahkemesinde kesin hüküm teşkil eder; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.713.

¹²⁷ Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 671; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 592; Kadir Berk Kapancı, Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi TBK m.74, *İÜHFD*, C. 7, S. 1, 2016, s. 515; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.713.

¹²⁸ Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 671; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 593; Güralp, a.g.e., s. 37; Tok, a.g.m., s. 449; Oğuzman/ Öz, a.g.e., s. 87; Eren, a.g.e., s. 934; Kılıçoğlu, a.g.e., s. 483-484.

¹²⁹ Sahtelik davası HMK m.209 gereğince, hukuk mahkemesinde görülmesi gereken dava iken; Türk Ceza Kanunu m. 204 gereğince resmi belgede sahtecilik suçu ceza mahkemelerinde görülür; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 514; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.713.

¹³⁰ Yaş düzeltme davası Nüfus Hizmetleri Kanunu m.35 gereğince asliye hukuk mahkemesinde görülmesi gereken bir dava iken; CMK m.218 gereğince yaş düzeltme davalarında ceza mahkemelerinin yetkisi vardır; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.713.

¹³¹ Kapancı, a.g.m., s. 517; Soyubelli, a.g.e., s. 65; 4. YHD, E. 2010/13282, K. 2012/1182, K.T. 31.01.2012, E.T. 01.10.2021, www.hukukturk.com.

Dosya arasındaki bilgi ve belgelerden, dava konusu yayınlar nedeni ile davalı yazar hakkında basın yoluyla hakaret suçundan ... 2. Asliye Ceza Mahkemesinin 2009/1143

sayılı dosyası ile yargılama yapıldığı, davalı yazarın mahkûmiyetine karar verildiği, kararın temyiz olunmakla henüz kesinleşmediği anlaşılmaktadır.

Borçlar Yasası'nın 53. maddesi gereğince ceza mahkemesinin beraat kararı, hukuk yargıcı yönünden bağlayıcı değil ise de mahkûmiyet kararı bir başka anlatımla ceza mahkemesince belirlenecek maddi olgular hukuk yargıcı yönünden de bağlayıcıdır.

Şu durumda, davalı hakkında basın yoluyla hakaret suçundan verilen kararın kesinleşmesi beklenerek ondan sonra tüm kanıtlar birlikte değerlendirilip varılacak sonuca uygun bir karar verilmesi gerekir.

Yerel mahkemece açıklanan yön gözetilmeden yerinde olmayan gerekçeyle, yazılı biçimde karar verilmiş olması, usul ve yasaya uygun düşmediğinden kararın bozulması gerekmiştir.

¹³² Bkz. :İç- İkinci Bölüm- I- A-3; İç- İkinci Bölüm- I- E-1; İç- İkinci Bölüm- I- E- 2.

¹³³ Eren, a.g.e., s. 934; Kılıçoğlu, a.g.e., s. 483-484; Kılıçoğlu, a.g.m., s. 199; Oğuzman/ Öz, a.g.e., 87; Ayan, a.g.e., s. 286; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.712.

Madde metninde hangi ceza mahkemesi kararlarının hukuk hâkimini bağlamayacağı belirtilmişken, hangi kararların bağlayabileceği yahut bu kararlar dışında kalan kararların hukuk hâkimini bağlayıp bağlamayacağı açıkça ifade edilmediğinden maddede sayılan kararlar haricindeki kararların hukuk hâkimini bağlayıp bağlamayacağı tartışma konusu olmuştur¹³⁴.

Madde metninin lafzına göre kanun koyucunun hukuk ve ceza yargılamalarının birbirine etkisinin olmadığını diğer bir ifadeyle her iki mahkemenin de bağımsız olduğunu belirtmiş olabileceği düşünülse de bağımsızlık prensibinin aksine doktrinde¹³⁵ ve Yargıtay uygulamasında¹³⁶ bazı ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine etki etmesi gerektiği savunulmuştur.

Doktrinde mevcut olan diğer bir görüşe göre ise bağımsızlık prensibinin istisnasız olarak uygulanması gerektiği ve hukuk hâkiminin ceza hâkiminin maddi vakıalara ilişkin tespitleriyle dahi bağlı olmayacağı savunulmuştur¹³⁷.

Kanaatimizce bağımsızlık prensibinin istisnası gereğince, hukuk hâkiminin ceza hâkiminin maddi vakıalara ilişkin tespitleri ile bağlı olması gerekir. Ceza hâkimi tüm delillere ulaşabildiğinden maddi vakıa tespitini hukuk hâkimine göre çok daha sağlıklı yapacaktır. Ayrıca bir mahkemenin varlığını kabul ettiği bir vakıa, diğer mahkeme tarafından reddedilirse hukuki bir yanlıştan çok hayatın olağan akışına aykırı bir durum ortaya çıkar. Zira bir fiil ya gerçekleşmiştir ya da gerçekleşmemiştir.

Kanun koyucu kanaatimizce, yalnızca TBK'nın 74. maddesinde sayılan kararlar için değil, sayılmayan kararlar için de hukuk ve ceza mahkemelerinin birbirine etki

¹³⁴ Ozan Tok, Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuku Niteliği Üzerine, *MÜHFD-HAD*, C. 22, S. 2, s. 438; Mert Namlı, Fransız Hukukunda Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Üzerindeki Etkisi, *İÜHF*, C. XXII, S. 2, 2014, s. 740.

¹³⁵ Kılıçoğlu, a.g.e., s. 483-484; Kılıçoğlu, a.g.m., s. 199; Oğuzman/ Öz, a.g.e., 87; Ayan, a.g.e., s. 286.

¹³⁶ 22. YHD, E. 2017/8438, K. 2017/12543, K.T. 29.05.2017, E.T. 30.09.2021, www.hukukturk.com
“*Delil yetersizliği sebebi ile verilen beraat kararı hukuk hakimini bağlamaz ise de ceza mahkemesinde bir maddi olayın varlığı ya da yokluğu konusunda kesinleşmiş kabule rağmen, aynı konunun hukuk mahkemesinde yeniden tartışılması olanaklı değildir Bu durumda, mahkemece ... 18. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2012/118 esas -2014/335 karar sayılı dosyası ile verilen beraat kararının kesinleşmesi beklenmeli oluşacak sonuç dairesinde bir karar verilmelidir. Eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.*” Aynı yönde kararlar için bkz.: 22. YHD, E. 2018/11198, K. 2018/20229, K.T. 26.09.2018, E.T. 30.09.2021; 22. YHD, E. 2018/7782, K. 2018/16895, K.T. 04.07.2018, E.T. 30.09.2021, www.hukukturk.com; Yargıtayın bu görüşü giderek yerleşik içtihat oluşturmuştur. Fiilin suç olduğu her durumda ceza mahkemesi kararının beklenmesinin, hukuk mahkemesindeki tazminat davası açısından makul sürede yargılanma hakkının ihlali oluşturacağına, dolayısıyla Yargıtay içtihadının yanlış olduğuna ilişkin eleştiriler için bkz.: Halis Yaşar, Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Hakimini Etkileyip Etkilememesinin Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlaline Varan Boyutu (Bir Yargıtay kararının düşündükleri), *TBBD*, S. 109, 2013, s. 461.

¹³⁷ Eren, a.g.e., s. 935; Tok, a.g.m., s. 459; Kapancı, a.g.m., s. 516.

etmesini öngörmemiştir. TBK m.74 lafzından anlaşılan husus, hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirini etkilemeyeceği, kanun koyucunun etkilemesini isteseydi bunu açıkça belirtebileceğidir. Nitekim kanunda belirtilmeyen her husus yoruma açıldığı takdirde kanun yapmanın bir anlamı kalmayacaktır.

Türk Hukuku'nda bazı hukuk davalarında resen araştırma ilkesi geçerlidir¹³⁸. Çoğu hukuk davasında taraflarca getirilme ilkesi uygulanır¹³⁹. Ceza davalarının ise hepsinde resen araştırma ilkesi uygulanır¹⁴⁰. Bu sebeple ceza hâkiminin maddi vakıa tespitleri ile hukuk hâkiminin bağlı olması isabetli olacaktır ancak ceza mahkemesinde verilen her kararın hukuk mahkemesini bağlayacağını savunmak hukuk mahkemelerini işlevsizleştirecektir. Şöyle ki bir haksız fiilden doğan tazminat davası bakımından, ceza mahkemesinin haksız fiili oluşturan suçun yargılaması sırasında elde ettiği illiyet bağına, kusura, failin temyiz kudretine ve zarara ilişkin tespiti diğer bir ifade ile bu unsurların hepsini değerlendirerek verdiği karar, hukuk mahkemesini her durumda bağlıyor ise haksız fiillerden doğan tazminat davalarının hukuk mahkemelerinde açılması usul ekonomisine aykırılık oluşturacaktır; ceza mahkemesi dava açılmasına gerek kalmadan tazminat davasını da karara bağlamalıdır. Nitekim TBK'nın 74. maddesinde hukuk hâkiminin beraat kararıyla bağlı olmadığı belirtilmiştir. Beraat dışında verilen bir kararın her durumda hukuk mahkemesi için bağlayıcı olduğunu savunmak, hukuk mahkemesinin tazminata ilişkin yeniden değerlendirme yapmasını anlamsız kılacaktır.

Bununla birlikte ceza yargılamasında resen araştırma ilkesinin geçerli olduğu düşünüldüğünde¹⁴¹, daha doğru vakıa tespiti yapılacağı kanaatindeyiz. Bundan dolayı verilen mahkûmiyet kararlarının hukuk mahkemesini bağlaması gerekir. Örnek verilecek olursa, hukuka aykırılık bir suçun maddi unsuru ise ve ceza hâkimi mahkûmiyet kararı

¹³⁸ Pekcanitez/ Atalay/ Özkes, a.g.e., s. 287; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 158; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 85; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 417; E. Postacioğlu/ Altay, a.g.e., s. 156; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 339; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 10; Kuru, a.g.e., s. 569.

¹³⁹ Pekcanitez/ Atalay/ Özkes, a.g.e., s. 185; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 158; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 85; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 417; Postacioğlu/ Altay, a.g.e., s. 156; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 339; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 10; Kuru, a.g.e., s. 569.

¹⁴⁰ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 764; Donay, a.g.e., s. 334; Yurtcan, a.g.e., s. 523; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 5706; Ercan, a.g.e., s. 253; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 572; Soyaslan, a.g.e., s. 401.

¹⁴¹ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 764; Donay, a.g.e., s. 334; Yurtcan, a.g.e., s. 523; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 5706; Ercan, a.g.e., s. 253; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 572; Soyaslan, a.g.e., s. 401; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

vermiş ise diğer bir deyişle fiilin hukuka aykırı olduğunu belirtmiş ise ceza hâkiminin hukuka aykırılığa ilişkin yapmış olduğu tespit hukuk hâkimini bağlamalıdır. Zira her ne kadar kusur ve temyiz kudreti hakkındaki ceza mahkemesi kararlarının hukuk hâkimini bağlamadığı belirtilmişse de fiil açısından hukuka aykırılık bir suçun maddi unsurunu oluşturduğu takdirde ceza mahkemesinde daha doğru şekilde inceleneceğinden, verilen kararın hukuk mahkemesinin vereceği karara göre daha doğru olduğu düşünüldüğünde bağlaması isabetlidir. Nitekim Yargıtayın da bu yönde kararları mevcuttur¹⁴².

Yargıtay bir kararında ceza mahkemesinin hukuka aykırılık tespitinin hukuk hâkimini bağlamasını şu şekilde ifade etmiştir: “*dairemizin önceki bozma ilamında da belirtildiği üzere, karar tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 74. maddesi (818 sayılı B.K.'nun 53) uyarınca ceza mahkemesince verilen beraat kararı, kusur ve derecesi, zarar tutarı, temyiz gücü ve yükletilme yeterliği, illiyet gibi esasların hukuk hakimini bağlamayacağı, ceza hakiminin tespit ettiği maddi olaylarla ve özellikle "fiilin hukuka aykırılığı" konusu ile hukuk hakiminin tamamen bağlı olacağı kabul edilmektedir*”¹⁴³.

III. TÜRK BORÇLAR KANUNU M.74'ÜN KANUNDAKİ YERİ VE HAKSIZ FİİL AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

TBK m.74 hükmü, Türk Borçlar Kanunu'nun haksız fiillerden doğan borç ilişkileri kısmında düzenlenmiştir. TBK m.74 hükmü, haksız fiilin¹⁴⁴ aynı zamanda suç olması durumunda yargılama açısından ceza hukuku ile ilişkisini ifade etmektedir. Suç olması için Türk Ceza Kanunu'nda¹⁴⁵ düzenlenmiş olması¹⁴⁶ ve TCK'daki suçun

¹⁴² 11. YHD, E. 2017/4480, K. 2017/7291, K.T. 14.12.2017, E.T. 01.10.2021, www.hukukturk.com
“Anılan davalı hakkındaki beraat kararının Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nce onanmasına karar verilmiş ve ceza mahkemesi hükmü 10/04/2017 tarihinde kesinleşmiştir. Karar tarihi itibarıyla yürürlükte bulunan 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 74. maddesi (818 sayılı B.K.'nun 53) uyarınca ceza mahkemesince verilen, beraat kararı, kusur ve derecesi, zarar tutarı, temyiz gücü ve yükletilme yeterliği, illiyet gibi esasların hukuk hakimini bağlamayacağı açık ise de ceza hakiminin tespit ettiği maddi olaylarla ve özellikle "fiilin hukuka aykırılığı" konusu ile hukuk hakiminin tamamen bağlı olacağı kabul edilmektedir.”; 11 YHD, E. 2015/ 12028, K. 2015/12353, K. T. 23.11.2015, E. T. 01.10.2021, www.hukukturk.com.

¹⁴³ 11 YHD, E. 2018/5039, K. 2019/6640, K. T. 23.10.2019, E. T. 01.10.2021, www.hukukturk.com

¹⁴⁴ Haksız fiil genellikle aynı zamanda suçtur. Ancak haksız fiil sadece hukuka aykırılıktan kaynaklanabilir. Örnek verilecek olursa kasıt bulunmadığı için hırsızlık teşkil etmeyen fakat kişinin malvarlığında zarara yol açan eylemler haksız fiildir ancak suç değildir. Dolayısıyla TBK m.74 hükmü uygulama alanı bulmaz.

¹⁴⁵ RG.: 12.10.2004, Kabul Tarihi: 26.09.2004.

¹⁴⁶ İşlenen fiil kanundaki suç tanımına uygun olmak zorundadır.; TCK m.2/I, “Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz.” Artuk/ Gökçen/ Yenidünya, a.g.e., s. 205; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 215-216.

unsurlarının¹⁴⁷ gerçekleşmiş olması gerekir¹⁴⁸. Haksız fiil olarak kabul edilmesi için ise; bir fiilin varlığı, fiilin hukuka aykırı olması¹⁴⁹, fiil sonucunda zarar doğması¹⁵⁰, fiil ile zarar arasında illiyet bağı olması¹⁵¹ ve fiili gerçekleştiren kişinin kusurunun bulunması gerekir. Kusurunun bulunması şartı kanundan kaynaklanmaktadır.

Haksız fiilden sorumluluğu düzenleyen TBK m.49 hükmü gereğince “*kusurlu ve hukuka aykırı bir fiile başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür. Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiile başkasına zarar veren de bu zararı gidermekle yükümlüdür*”.

TBK'nın 49. maddesi, haksız fiil sorumluluğunu, fiilin hukuka aykırılığına ve failin kusurlu olmasına dayandırmışsa da TBK'dan başka kanunlarda kusur aranmaksızın haksız fiil sorumluluğunun düzenlendiği istisnai durumlar mevcuttur¹⁵². Bu sebeple doktrinde haksız fiil oluşması açısından kusurun şart olup olmadığına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre, haksız fiili düzenleyen kurallar sorumluluk

¹⁴⁷ Suçun unsurları; kanuni unsur (fiilin tipik olması), maddi unsur (hareket, sonuç ve nedensellik bağı), hukuka aykırılık unsuru ve manevi unsur (kast, taksir)dir. Bu unsurlardan birinin eksik olması halinde dahi fiil suç olmaz.; Artuk/ Caner/ Yenidünya, a.g.e., s. 412; Ceza kanununda kural olarak suçların kasten işlenmesi gerektiği kabul edilmiştir. Bir taksirli davranışın suç olarak kabul edilmesi için taksirli işlenen bu fiilin suç olacağına kanunda açıkça kabul edilmiş olması gerekir.; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 349; Özgenç, a.g.e., s. 179; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2020, s. 203; Zafer, a.g.e., 217; Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 9.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 211; Akbulut, a.g.e., s.247.

¹⁴⁸ Artuk/ Caner/ Yenidünya, a.g.e., s. 412; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 349; Özgenç, a.g.e., s. 179; Demirbaş, a.g.e., s. 203; Zafer, a.g.e., 217; Soyaslan, a.g.e., s. 211; Akbulut, a.g.e., s.247.

¹⁴⁹ Fiilin hukuka aykırı olarak kabul edilmesi için, bu fiili yasaklayan bir hukuk normunun varlığının gerekliliği savunulmuştur; Eren, a.g.e., s. 585; Oğuzman/ Öz, a.g.e., s. 14; Ancak TBK m.49 hükmü açık olarak zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı olmasa bile ahlaka aykırı fiile başkasına zarar verenin bu zararı gidermekle yükümlü olduğunu belirtmiştir. Kanaatimizce, haksız fiil olarak bir fiilin kabul görmesi için kanundaki tanımın dikkate alınması yerinde olacaktır. Hukuk normuna aykırı fiillerin yanı sıra ahlaka aykırı fiillerin de haksız fiili oluşturabileceğinin kabulü isabetlidir.

¹⁵⁰ Haksız fiil sonucunda zarar oluşmamışsa herhangi bir haksız fiil sorumluluğu doğmaz; Selahattin Sulhi Tekinay/ Ahmet Akman/ Haluk Burcuoğlu/ Atilla Altop, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7.b., İstanbul: Filiz Kitabevi, 1993, s. 545-546; zarar maddi olabileceği gibi manevi de olabilir.; O. Gökhan Antalya, “Manevi Zararın Belirlenmesi ve Manevi Tazminatın Hesaplanması”, *MÜHFAD*, C. 22, S. 3, s. 230.

¹⁵¹ Haksız fiil sorumluluğunun oluşabilmesi için hukuka aykırı fiile zarar arasında uygun illiyet bağının olması gerekir; Başak Baysal, *Haksız Fiil Hukuku*, 1.b., İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019, s. 192.

¹⁵² Örnek olarak Karayolları Trafik Kanunu; 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu; 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu; Ayrıca TBK' da düzenlenen kusursuz sorumluluk hallerinin tehlike esasına, hakimiyet esasına, yararlanma esasına dayanmasından dolayı haksız fiil olarak kabul edilmemesi yönündeki kanaatler için bkz.: Eren, a.g.e., s. 568; Oğuzman/ Öz, a.g.e., s. 4; Eren, tehlike sorumluluğunu haksız fiil olarak kabul etmemesinin gerekçesini şu şekilde ifade etmiştir.: Haksız fiil kavramından insan davranışı anlaşılmalıdır, oysa tehlike sorumluluğunu düzenleyen TBK m.71 gereğince, tehlike sorumluluğunda bir insan davranışı söz konusu olmayıp bir işletme veya bir faaliyet söz konusudur. Bu minvalde kanuni tanımdan yola çıkılarak diğer kusursuz sorumluluk halleri de haksız fiil olarak kabul görmemiştir.

hukukunu oluşturur. Sorumluluk hukuku neticesinde ödenen tazminatlar yalnızca kusurlu davranışlara dayanmaz¹⁵³. Zarar verici olay, kusurlu insan davranışı dışında kalan olaylara dayanabilir. Buna ilişkin olarak kusur olmadan tazminat sorumluluğunun düzenlendiği kanunlar mevcuttur. Dolayısıyla haksız fiil kavramını geniş anlamda hem kusur hem kusursuz sorumluluk olarak kabul etmek bu görüşe göre isabetli olacaktır¹⁵⁴.

Aksi yönde görüşe göre ise, haksız fiilden sorumluluğun yer aldığı TBK m.49 gereğince, sorumluluk kusura dayanmaktadır. Kişinin kusurunun aranması ile kişiler tedbirli ve dikkatli olmaya yöneltilmiş olur. Şayet sorumluluk için kusur aranmazsa, kusuru olsa da olmasa da sorumlu tutulacağını düşünen kişiler, kendileri kontrol etme gereği duymazlar. Bu sebeple toplum zarar görür. Ayrıca hukukumuzda TBK’da haksız fiilden sorumlulukta kusur sorumluluğu kabul edildiği ve genel bir kusursuz sorumluluk esası kanunda düzenlenmediği için bir kanun hükmüne dayanmayıp kanun boşluğu olduğunu ileri sürerek kusursuz sorumluluk hallerini haksız fiil olarak kabul etmek ve içtihatla kusursuz haksız fiil sorumluluğu yaratmak¹⁵⁵ kanuna aykırı düşecektir¹⁵⁶.

Kanaatimizce, haksız fiil kavramının geniş anlamda hem kusur sorumluluğuna hem kusursuz sorumluluğa sebep olan fiili kapsamı gerekir. Nitekim haksız fiil sorumluluk hukukuna dayanır. Başka bir ifadeyle sorumluluğun doğmasının, kişinin tazmin ile yükümlü olmasının sebebi haksız fiildir. Her ne kadar TBK’da lafzen kusur unsur olarak kabul edilmiş ise de kusursuz sorumluluk halleri neticesinde de tazminata hükmedilmektedir. Bu noktada fiili gerçekleştiren kişinin tazmin ile yükümlü olmasında kusur sorumluluğu ile kusursuz sorumluluk arasında fark yoktur. Bu sebeple kusursuz sorumluluğa sebep olan fiillerinde haksız fiil olarak nitelendirilmesinin doğru olacağı

¹⁵³ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, a.g.e., s.497; Baysal, a.g.e., s. 194.

¹⁵⁴ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, a.g.e., s.497; Baysal, a.g.e., s. 194.

¹⁵⁵ Kusursuz sorumluluğun kanuni dayanağı olmasa bile içtihat yolu ile kusursuz sorumluluk halinin kabul edilebileceğine ilişkin bkz.: Eren, a.g.e., s. 18; İş hukuku açısından işverenin iş kazasından dolayı işçinin uğradığı zarardan özel hüküm bulunmamasına rağmen kusursuz olarak sorumlu tutulmasına ilişkin detaylı bilgi için bkz.: İhsan Ulsan, *Özellikle Borçlar Hukuku ve İş Hukuku Açısından İşverenin İşçiyi Gözetme Borcundan Doğan Hukuki Sorumluluğu*, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1990.

¹⁵⁶ Oğuzman/ Öz, a.g.e., s. 7; Kılıçoğlu, a.g.e., s.223; Yargıtay da haksız fiilin oluşması için kanundaki unsurların bulunması gerektiği düşüncesindedir; YHGK, E. 2017/ 1428, K. 2020/ 100, K. T. 06.02.2020, E. T. 03.03.2023, www.hukukturk.com, “*Haksız fiilden söz edilebilmesi için BK’nın 41. maddesine göre şu dört unsurun birlikte bulunması zorunludur: Öncelikle hukuka aykırı bir fiil bulunmalı, bu fiili işleyen kusurlu olmalı, kusurlu şekilde işlenen ve hukuka aykırı olan bu fiil nedeniyle bir zarar doğmalı ve sonuçta doğan zarar ile hukuka aykırı fiil arasında nedensellik bağı bulunmalıdır. Bu unsurların tümünün bir arada bulunmadığı, bir veya birkaç unsurun eksik olduğu durumlarda haksız fiilin varlığından söz edilemez*”; YHGK, E. 2018/582, K. 2021/1470, K. T. 23.11.2021, E. T. 03.03.2023, www.hukukturk.com; YHGK, E. 2017/1213, K. 2021/391, K. T. 01.04.2021, E. T. 03.03.2023, www.hukukturk.com.

kanaatindeyiz. Zira, kusursuz sorumluluğa sebep olan fiiller haksız fiil niteliğinde kabul edilmeyorsa, bu fiil neticesinde failin tazmin yükümlülüğünün olması isabetsizdir. Ancak TBK ve diğer kanunlarda kusursuz sorumluluk hallerine ilişkin tazmin yükümlülüğü öngörülmüştür. Sonuç olarak kusur olmadan gerçekleştirilen ve tazminle yükümlü tutulan diğer eylemlerin de haksız fiil olduğu kanaatindeyiz.

Olağan hayatımızda sıkça görülen hem ceza davasına hem hukuk davasına konu olan trafik kazalarının haksız fiil niteliğine özel olarak değinmekte fayda görüyoruz. Hukukumuzda yürürlükte bulunan 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu¹⁵⁷ karayolunda motorlu araçların işletilmesinin sebep olduğu zararlardan, motorlu aracı işletenin tehlike esasına dayanan kusursuz sorumluluğunu düzenlemektedir. Esasında tehlike esasına dayandığı için doktrinde bir görüş tarafından haksız fiil olarak kabul edilmemiştir¹⁵⁸. KTK m. 85/ I düzenlemesi şu şekildedir: *“Bir motorlu aracın işletilmesi bir kimsenin ölümüne veya yaralanmasına yahut bir şeyin zarara uğramasına sebep olursa, motorlu aracın bir teşebbüsün unvanı veya işletme adı altında veya bu teşebbüs tarafından kesilen biletle işletilmesi halinde, motorlu aracın işleteni ve bağlı olduğu teşebbüsün sahibi, doğan zarardan müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar”*. Madde metninden anlaşılacağı üzere, işletenin veya teşebbüs sahibinin hiçbir kusuru bulunmasa bile, aracın işletilmesinin sebep olduğu zararları tazmin etmek zorundadırlar. KTK'nın öngördüğü sorumluluk kusursuz sorumluluğa dayanır ve TBK m. 49 hükmü gereğince kusur olmadığından haksız fiil olarak değerlendirilmez. Ayrıca KTK'nın öngördüğü sorumluluk ilkesi, TBK'daki kusur sorumluluğu ilkesine oranla özel bir sorumluluk türü olduğundan, zarar gören dava ve iddiasını kusur sorumluluğuna dayandırsa bile, hâkim dosyadan tazminat talebinin, KTK'ya dayandığını gördüğü anda KTK'nın 85. maddesini uygulamak zorundadır.¹⁵⁹

Trafik kazalarının haksız fiil olarak kabul edilmemesi halinde TBK m.74 uygulama alanı bulmayacaktır¹⁶⁰. Ancak doktrinde haksız fiilin kapsamına ilişkin bahsettiğimiz üzere¹⁶¹ net bir ifade olmadığından, trafik kazalarının haksız fiil kabul

¹⁵⁷ RG.: 18.10.1983, Kabul Tarihi: 13.10.1983.

¹⁵⁸ Eren, a.g.e., s. 568; Fikret Eren, Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenlerin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları, *AÜHFD*, C. XXXIX, S. 14, s. 159.

¹⁵⁹ Eren, a.g.e., s. 763; Kılıçoğlu, a.g.e., s. 261; Oğuzman/Öz, a.g.e., s. 205.

¹⁶⁰ Eren, a.g.e., s. 18; Oğuzman/ Öz, a.g.e., s. 7; Kılıçoğlu, a.g.e., s.223.

¹⁶¹ Bkz.: İç-Birinci Bölüm- III.

edildiği durumlarda TBK m.74 uygulama alanı bulacaktır¹⁶². Bununla birlikte KTK m. 87 gereğince¹⁶³, genel hükümlere tabi olan sorumluluklar içerisinde, haksız fiil hükümlerine tabi olanlar için¹⁶⁴ TBK m.74 hükmü uygulama alanı bulacaktır.

Kanaatimizce, trafik kazaları açısından açılan hukuk davaları KTK'ya göre sonuçlandırılrsa da diğer taraftan ceza mahkemelerinde TCK m.85 gereğince taksirle öldürmeden dava açılmaktadır. Ceza mahkemelerinde yargılama yapılacağından ceza mahkemesinin maddi vakıa tespiti, trafik kazaları açısından da bağlayıcı olmalıdır. Bu sebeple daha önce gerekçesini açıkladığımız üzere trafik kazalarının hâksiz fiil olarak kabul edilmesi ve TBK m.74'ün trafik kazaları açısından da uygulama alanı bulması isabetli olacaktır. Ayrıca trafik kazalarına sebep olan fiilin aynı zaman suç olması durumunda ceza mahkemelerinde mutlaka dava açılacaktır¹⁶⁵. Bu durumlarda ceza mahkemesinin kabul ettiği maddi vakıaların, hukuk mahkemesinde reddedilmesi isabetsiz olacaktır. Sonuç olarak trafik kazaları haksız fiil olarak kabul edilse de edilmese de ceza mahkemeleri yargılama yapma yetisine sahip olacağından TBK m.74'ün uygulanmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz.

¹⁶² Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, a.g.e., s.497.

¹⁶³ KTK m.87: *Yaralanan veya ölen kişi, hatır için karşılıksız taşınmakta ise veya motorlu araç, yaralanan veya ölen kişiye hatır için karşılıksız verilmiş bulunuyorsa, işletenin veya araç işleticisinin bağlı olduğu teşebbüs sahibinin sorumluluğu ve motorlu aracın maliki ile işleteni arasındaki ilişkide araca gelen zararlardan dolayı sorumluluk, genel hükümlere tabidir.*

Zarar görenin beraberinde bulunan bagaj ve benzeri eşya dışında araçta taşınan eşyanın uğradığı zararlardan dolayı işletenin veya araç işleticisinin bağlı olduğu teşebbüs sahibinin sorumluluğu da genel hükümlere tabidir.

¹⁶⁴ Örnek verilecek olursa, motorlu aracın maliki ile işleteni arasındaki ilişkide araca gelen zarardan dolayı sorumluluk genel hükümlere tabi olduğundan ve bu fiil haksız fiil kabul edileceğinden TBK m.74 hükmü uygulama alanı bulabilecektir.

¹⁶⁵ KTK m.109/ II: *Dava, cezayı gerektiren bir fiilden doğar ve ceza kanunu bu fiil için daha uzun bir zaman aşımı süresi öngörmüş bulunursa, bu süre, maddi tazminat talepleri için de geçerlidir*; YHGK, E. 2017/1103, K. 2019/423, K. T. 09.04.2019, E. T. 03.03.2023, www.hukukturk.com “*Yukarıda açıklanan ilkelerin ışığında somut olayda, trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçunun varlığı sabit olduğundan, 2918 sayılı KTK'nın 109. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca ceza zamaşımının uygulanması gerekmektedir ve kazaya neden olan kişi hakkında ölümü nedeniyle bir ceza davasının açılmamış olması, yukarıda açıklanan ilkeler ışığında uzamış ceza zamaşımının uygulanmasına engel değildir.*”; YHGK, E. 2020/224, K. 2020/982, K. T. 01.12.2020, E. T. 03.03.2023, www.hukukturk.com; TBK m.72 gereğince tazminat istemi zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren 2 yılın ve herhalde fiilin işlendiği tarihten itibaren 10 yılın geçmesiyle zamaşımına uğramış olur. Ancak, tazminat ceza kanunlarının daha uzun bir zamaşımı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa, bu zamaşımı uygulanır.; Kılıçoğlu, a.g.e., s.357; Oğuzman/ Öz, a.g.e., s. 79-80; Özcan Günergök, İsviçre Borçlar Kanunu'nun Haksız Fiilde Zamaşımına İlişkin Yeni Düzenlemelerinin Türk Hukuku İle Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.6, S. 11, 2021, s.147.

İKİNCİ BÖLÜM

CEZA MAHKEMESİ KARARININ HUKUK MAHKEMESİ KARARINA BAĞLAYICI ETKİ ETMESİ

I. CEZA MAHKEMESİNİN VERDİĞİ KARARIN HUKUK MAHKEMESİNİ MADDİ VAKIA YÖNÜNDEN BAĞLADIĞI DURUMLAR

A. CEZA MAHKEMESİ KARARININ HUKUK HÂKİMİNİ BAĞLADIĞI DURUMLAR

1. Genel Olarak

Türk Hukuku'nda kural olarak hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirini bağlamayacağını belirtmiştik¹⁶⁶ ancak bir fiilin hem suç hem haksız fiil olduğu durumlarda ceza mahkemesince verilen bazı kararlarda somut olaya ilişkin maddi vakıa tespiti yapıldığından, hukuk mahkemesinin bu tespitler ile bağlı olmaması hukukta birliği zedeleyecektir. Nitekim aynı olaya ilişkin ceza mahkemesince yapılan vakıa tespitinin hukuk mahkemesince yok sayılması, aksinin savunulması yargıya olan güveni yok edecektir. Zira somut bir durum varsa her iki mahkemenin de somut durumun varlığına dair tespitinin aynı yönde olması gerekir. Örnekle izah edilecek olursa, bir trafik kazası sonucu açılan davada ceza mahkemesinde failin ceza sorumluluğu tartışılacakken, hukuk mahkemesinde mağdurların tazminat hakkı gündeme gelecektir. Pek tabii ki her iki mahkemenin yargılama usullerinin farklı olmasından dolayı birinde verilen kararın diğerinde doğrudan geçerli olduğu düşünülemez ancak maddi vakıa açısından trafik kazasının meydana geldiği her iki mahkeme açısından da kabul edilmesi gereken olgudur. Dolayısıyla ceza mahkemesinin trafik kazasının gerçekleştiğine dair maddi vakıa tespiti hukuk hâkimini bağlayacaktır¹⁶⁷.

Türk Hukuku'nda ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesinde maddi vakıa tespiti yönünden bağlayıcı olduğu durumlar: mahkûmiyet kararları, ceza verilmesine yer olmadığına yönelik kararlar, güvenlik tedbirine hükmedilmesine yönelik verilen kararlar ve CMK m. 223/2/b gereğince, suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması sonucu verilen kararlardır.

¹⁶⁶ Bkz.: İç- Birinci Bölüm- IV.

¹⁶⁷ Kılıçoğlu, a.g.e., s. 483-483; Kılıçoğlu, a.g.m., s. 199; Oğuzman/Öz, a.g.e., s. 81; Ayan, a.g.e., s. 286.

2. Beraat Kararı

Beraat aklanma anlamındadır¹⁶⁸. Fail hakkında ceza verilmemesini ifade eder. CMK'nın 223. maddesine göre beraat kararı verilebilecek durumlar:

- Yüklenen eylemin yasadaki suç olarak tanımlanmamış olması
- Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması
- Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması
- Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması
- Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmamasıdır.¹⁶⁹

TBK'nın 74. maddesine göre ceza hâkiminin verdiği beraat kararları hukuk hakimini bağlamaz. Fakat doktrinde¹⁷⁰ ve Yargıtay uygulamasında hukuk hâkiminin bazı durumlarda beraat kararı ile bağlı olduğu kabul edilmiştir. Bu durum, CMK'nın 223/2-b maddesi uyarınca yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması nedeniyle verilen beraat kararıdır¹⁷¹.

Suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması, ortaya konan delillerin değerlendirilmesi sonucunda failin fiili işlemediğinin kesin olarak anlaşılmasıdır. Bu durumda mevcut bir suç vardır, ancak fail tarafından gerçekleştirilmediği kesin olarak anlaşılmıştır. Ceza mahkemesinin failin fiili işlemediği yönündeki tespiti, aynı zamanda fiil ile fail arasında bağlantı olmadığının kanıtıdır. Fiilin sanık tarafından işlenmediğine yönelik beraat kararı, hukuk mahkemesinde açılacak olan tazminat davasında kesin delil teşkil eder¹⁷². Zira ceza mahkemesi resen araştırma ilkesi gereğince, tüm delilleri

¹⁶⁸ Türk Dil Kurumu, <https://www.tdk.gov.tr/>, E.T. 01.10.2021.

¹⁶⁹ Ercan, a.g.e., s. 263; Erkan Şenses, Ceza Muhakemesinde Beraat Hükümü Verilen Haller, *TBBD*, 2012, s. 347; Özlem Yenerer Çakmut, Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemenin Verdiği Hüküm, *EBYÜHFD*, C. XI, S. 3-4, 2007, s. 35; Elif Bekar, Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri, *İÜHFM*, C. LXXV, S. 1, 2017, s. 21.

¹⁷⁰ M. Kâmil Yıldırım, *İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku*, 6.b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2011, s. 120.

¹⁷¹ 22. YHD, E. 2017/14179, K. 2018/15827, K.T. 26.06.2018, E.T. 30.09.2021, www.hukukturk.com.

“Bu durumda, Mahkemece ... Asliye Ceza Mahkemesinin 2011/649 esas sayılı sayılı dosyası ile verilen beraat kararının kesinleşmesi beklenilmeli oluşacak sonuç dairesinde bir karar verilmelidir. Eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.”; Yargıtay hukuk mahkemesinin, ceza mahkemesinin beraat kararını beklemesi gerektiğini ve dolayısıyla hukuk mahkemesinin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olacağını belirtmiştir;

¹⁷² YHGK, E. 2015/2868, K. 2019/1159, K.T. 12.11.2019, E.T. 01.10.2021, www.hukukturk.com Antalya Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2013/989 İddianame numarası ile davacının davalı ...'in adına olan ... Oyuncak isimli iş yerinde 01.03.2008 ile 03.10.2009 tarihleri arasında fiili çalışması olmadığı hâlde ücret karşılığı sigortalı gösterildiği, sahte bildirimler nedeniyle Kurumun 2.262,31TL zarara uğratıldığı, kamu kurumu zararına dolandırıcılık ve resmî belgede sahtecilik suçlarının işlendiği iddiası ile ceza davası açıldığı, Yargıtay 23. Ceza Dairesi tarafından onanan Antalya 4. Ağır Ceza Mahkemesinin 25.09.2013

değerlendirerek fail ile fiil arasında bağlantı olmadığına karar verdiğinden¹⁷³, hukuk mahkemesinin bağlantı vardır şeklindeki zıt kararı, hukukta birliği zedeleyecek, yargıya olan güveni azaltacaktır.

3. Ceza Verilmesine Yer Olmadığına Yönelik Karar

a. Genel Olarak

Hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinin maddi vakıa tespiti ile bağlı olduğu diğer bir durum ise ceza verilmesine yer olmadığına yönelik verilen kararlardır.

CMK m. 223/III/IV gereğince sanık hakkında suç işlemiş olsa bile ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilebilir. CMK m. 223/III gereğince sanığın kusurunun kalkması nedeniyle¹⁷⁴, CMK m. 223/IV gereğince ise sanık suçu işlediği halde etkin pişmanlık¹⁷⁵, şahsî cezasızlık sebebinin varlığı¹⁷⁶, karşılıklı hakaret, işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilebilir¹⁷⁷.

tarihli 2013/47 E., 2013/309 K. sayılı kararında davacının ... Oyuncak adlı iş yerindeki çalışmasının gerçek ve fiili olduğunun belirlendiği, üzerine atılı suçun oluşmadığı, resmî belgede sahtecilik ve nitelikli dolandırıcılık suçlarını işlemediğinin sabit olduğu gerekçesiyle davacı hakkında beraat kararı verildiği anlaşılmıştır.

Bu itibarla, ceza yargılaması sonunda tesis edilecek hükmün, davacının davalı iş yerinde 2008 yılının 3,4,5,6,7,8. aylarında fiilen çalıştığını iddia ettiği dönemi kapsadığı tereddüte yer bırakmaksızın açıklığa kavuşturulduğu takdirde hukuk hâkimini bağlayacaktır; 11. YHD, E. 2015/6013, K. 2016/71, K.T. 11.01.2016, E.T. 01.10.2021, www.hukukturk.com.

¹⁷³ Mustafa Reşit Karahasan, *Tazminat Hukuku Tazminat Davaları ve Yargılama Usulü*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1996, s. 445; Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e., s. 686-687; Kılıçoğlu, a.g.e., s. 467-468; Remzi Demir, *Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Davasına Etkisine Teori ve Uygulama Açısından Bakış, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, 2019, s. 268.

¹⁷⁴ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634.

¹⁷⁵ Etkin pişmanlık, kişinin işlediği suçtan dolayı özgür iradesiyle sonradan pişman olması, suç teşkil eden eylemin meydana getirdiği olumsuzlukları gidermesi ve ceza adaletine olumlu hareketleriyle katkı sunması halinde atıfet hükümlerinin uygulanmasını sağlayan bir ceza hukuku kurumudur; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634.

¹⁷⁶ Şahsi cezasızlık sebepleri, suçun kanuni tanımındaki unsurlar dışında kalan, suçun işlendiği sırada objektif olarak mevcut olan ve failin cezalandırılmaması sonucunu doğuran kişisel hallerdir. Şahsi cezasızlık sebepleri, failin kişisel özellikleri, ilişkileri ve belli durumlar nedeniyle cezalandırılmamasını gerektiren sebeplerdir.; TCK m.167; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634.

¹⁷⁷ Derya Belgin Güneş, *Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri, İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. 77, S. 1, 2019, s. 188; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634.

Dolayısıyla failin kusurun bulunmaması veya cezalandırmaya engel hallerden birinin mevcut olması halinde ceza verilmesine yer olmadığına hükmedilir¹⁷⁸.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararı esasa ilişkin bir karar olup, hâkim bu karar ile dosyadan elini çeker. Ceza verilmesine yer olmadığı durumlarda esasen fail suçu işlemiştir ancak kanun koyucu ceza gibi ağır bir yaptırım uygulanmasından ziyade güvenlik tedbiri gibi daha hafif tedbirlerin uygulanmasını uygun bulmuştur. Örneğin akıl hastalarına işlediği fiil sebebiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilse bile güvenlik tedbiri uygulanabilir.

Ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilen hallerde, ceza hâkimi suçun sanık tarafından işlendiğine ilişkin maddi vakıayı, elde ettiği deliller neticesinde tespit eder¹⁷⁹. Beraat kararından farklı olan ceza verilmesine yer olmadığı kararında; suçun işlendiği tespit edilir¹⁸⁰. Eğer suç haksız fiil niteliği taşıyorsa haksız fiilin oluştuğuna dair vakıa tespiti yapılmış olacağından, karar hukuk mahkemesi yönünden bağlayıcı olacaktır¹⁸¹. Ceza mahkemesinin CMK m.223 şartları dolayısıyla vermiş olduğu ceza verilmesine yer olmadığı kararı, failin tazminat hukuku bakımından sorumluluğunu kaldırmayacak¹⁸², ayrıca ceza mahkemesinde tespit edilmiş olan maddi vakıalar hukuk mahkemesi nezdinde

¹⁷⁸ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634.

¹⁷⁹ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

¹⁸⁰ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 715.

¹⁸¹ Güneş, a.g.m., s. 189; Gamze Türker/ Hüseyin Hatemi, Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Hukuk Mahkemesine Etkisi, *Working Paper Series*, C. 3, S. 1, 2021, s. 20; 4. YHD, E. 2013/7809, K. 2014/5748, K.T. 03.04.2014, E.T. 03.10.2021, www.legalbank.net, *Dosya kapsamından davalının davacı hakkında gerçeğe aykırı suç isnadında bulunduğu anlaşılmaktadır. Ceza mahkemesi kararında hakaretin karşılıklı yapıldığı gerekçesiyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi davacının tazminat istemine engel teşkil etmez. Ancak manevi tazminatın miktarının belirlenmesinde göz önünde bulundurulabilir*; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 715.

¹⁸² 4. YHD, E. 2009/12195, K. 2009/12541, K.T. 09.11.2009, E.T. 03.10.2021, www.legalbank.net. *Kural olarak, haksız eylem nedeniyle verilen zararlardan sorumluluk kusura dayanır. Kusur sorumluluğu için de Medeni Yasa'nın 13. maddesinde belirtilen ayırt etme gücünün varlığı gerekli ve yeterli koşuldur. Diğer yandan, aynı Yasa'nın 15. maddesi gereğince yasada gösterilen ayırık durumların varlığı durumunda, ayırt etme gücü bulunmayanlar da haksız eylemleri nedeniyle verdikleri zararlardan sorumlu tutulabilirler. Bu ayırık durumlarından birisi de Borçlar Yasası'nın 54/1. maddesinde düzenlenmiş bulunan hak ve adalete dayalı nesnel (objektif) sorumluluktur. Görüldüğü üzere ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi failin hukuk mahkemesinde yargılanmasını engellemez*; 10. YHD, E. 2016/12294, K. 2019/2458, K.T. 18.03.2018, E.T. 03.10.2021, www.legalbank.net; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

bağlayıcı olacaktır¹⁸³. Dolayısıyla ceza mahkemesinde tespit edilen maddi vakıalar, hukuk mahkemesinde güçlü delil niteliğinde olacaktır. İki davanın taraf ve sebebi aynı, konusu farklı ise ceza mahkemesinde verilen maddi hüküm hukuk mahkemesinde olumlu etki gösterecek, tespit edilen vakıalar kesin delil niteliğinde olacaktır¹⁸⁴.

b. Kusurun Bulunmaması Sebebiyle Verilen Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı

Kusurun bulunmaması nedeniyle verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararlarında hukuk hâkimi, ceza hâkiminin maddi vakıa tespitleri ile bağlıdır¹⁸⁵ ancak ceza hâkiminin failin temyiz kudretine ilişkin yapmış olduğu tespitler ile bağlı değildir¹⁸⁶. Fail işlediği fiilin haksız olduğunu, kamu düzenini koruyan hukuk kuralına aykırı olduğunu biliyorsa kusurlu¹⁸⁷ davranmış olur.

Kişinin ayırt etme gücünün bulunması, kusurlu davranabilme yeteneği olarak tanımlanabilir¹⁸⁸. TBK m.74 gereğince, ayırt etme gücünün tespiti ceza ve hukuk mahkemelerinde bağımsız olarak değerlendirilecek¹⁸⁹, her iki mahkemenin kararı da birbirine etki etmeyecektir.

c. TCK'da Sayılan Ayırt Etme Gücünü Etkileyen Sebepler Gereğince Verilen Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı

Türk Ceza Kanunu'nda ayırt etme gücünü kaldıran ya da azaltan sebepler, yaş küçüklüğü (TCK m. 31), akıl hastalığı (TCK m. 32), sağır ve dilsizlik (TCK m. 33) ve geçici nedenlerle alkol veya uyuşturucu etkisi altında olma (TCK m. 34) olarak sayılmıştır. CMK m.223/III/a gereğince, suçla bağlantılı olarak akıl hastalığı, yaş

¹⁸³ Güneş, a.g.m., s. 191; 3. YHD, E. 2015/12258, K. 2015/18224, K.T. 17.11.2015, E.T. 03.10.2021, www.legalbank.net; Ceza mahkemesinin suçun olduğu yönündeki kararı hukuk hakimini bağlayacakken, şahsi cezasızlık sebeplerinin varlığına dayanarak verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı hukuk mahkemesini bağlamayacaktır; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

¹⁸⁴ Güneş, a.g.m., s. 194; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

¹⁸⁵ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634.

¹⁸⁶ Aras, a.g.e., s. 237.

¹⁸⁷ Ceza Hukuku'nda kusur kast ve taksirdir. Kast fiilin sonucunun bilerek gerçekleştirilmesidir. Taksir ise fiilin sonucunun öngörülmesi ancak sonucun gerçekleşmesinin istenmemesi halidir. Taksirli eylemler ancak TCK'da suç olarak düzenlendiği takdirde cezalandırılır.

¹⁸⁸ Vehbi Umut Erkan/ İpek Yücer, Ayırt Etme Gücü, *AÜHFD*, C. 60, S. 3, 2011, s. 498.

¹⁸⁹ Ayırt etme gücü, ceza ve hukuk mahkemesi tarafından farklı değerlendirilebilir. Ceza Hukuku'nda kişinin cezalandırılabilmesi ya da hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmesi için en az 12-18 yaş aralığındaki kişiler için ayırt etme gücüne ilişkin tespitler yapılır. Hukuk mahkemelerinde ise ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin dahi hakkaniyet sorumluluğu gereğince sorumlu tutulması kabul edilmiştir.

küçüklüğü, sağır ve dilsizlik veya geçici nedenlerin bulunması halinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir. Failin ayırt etme gücü bulunmadığından ceza hâkimi, ceza verilmesine yer olmadığına karar verir¹⁹⁰.

TBK m.74 gereğince ceza hâkiminin failin ayırt etme gücü ile ilgili yapmış olduğu tespitler hukuk hâkimini bağlamaz ancak daha önce bahsedildiği¹⁹¹ üzere hukuk hâkimi, ceza hâkiminin suçun gerçekleştirildiği, tespit edilen maddi vakıalar ve failin hukuka aykırılığı konusundaki tespitleri ile bağlıdır¹⁹². Bundan dolayı hukuk hâkiminin, failin ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığını Medeni Hukuk mevzuatına göre belirlemekte serbest olduğu kabul edilmekle birlikte hukuk hâkiminin suçun işlenip işlenmediğini, maddi vakıaların gerçekleşip gerçekleşmediğini ve eylemin hukuka aykırılığını incelemesinin usul ekonomisine aykırı olacağı kabul edilmiştir.

Hukuk hâkiminin maddi vakıa tespitleri ile bağlı olduğu diğer bir durum ise cezalandırmaya engel sebeplerin varlığı sebebiyle verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararıdır¹⁹³.

d. Etkin Pişmanlık, Şahsi Cezasızlık Sebeplerinin Varlığı Gereğince Verilen Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı

Etkin pişmanlık, şahsî cezasızlık sebebinin varlığı, karşılıklı hakaret ve işlenen failin haksızlık içeriğinin azlığı sebeplerine dayanarak verilen ceza mahkemesi kararlarında; ceza hâkimi suçun sanık tarafından işlendiğine kanaat getirmiş olmakla birlikte, cezalandırmaya engel haller bulunduğu için ceza verilmesine yer olmadığı kararı vermiştir¹⁹⁴. Burada da kusur ve zarar bakımından hukuk hâkimi, ceza hâkiminin tespitleri ile bağlı olmasa da suçun varlığı, maddi vakıalar ve hukuka aykırılık unsuru ile bağlıdır¹⁹⁵.

¹⁹⁰ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634.

¹⁹¹ Bkz.: İç- İkinci Bölüm- III- A.

¹⁹² Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 715.

¹⁹³ Aras, a.g.e., s. 238; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634.

¹⁹⁴ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 366; Özgenç, a.g.e., s. 476; Demirbaş, a.g.e., s. 453; Zafer, a.g.e., 442; Soyaslan, a.g.e., s. 427; Akbulut, a.g.e., s. 634.

¹⁹⁵ Aras, a.g.e., s. 238; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

4. Mahkûmiyet Kararı

Hukuk hâkiminin ceza hâkiminin maddi vakıa tespiti ile bağlı olduğu durumlardan sonuncusu ise ceza hâkiminin mahkûmiyet kararlarıdır¹⁹⁶.

Yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir (CMK m. 223/V). TBK'nın 74. maddesinde mahkûmiyet kararının bağlayıcılığı ile ilgili bir düzenleme yoktur ancak maddenin genel anlamından mahkûmiyet kararlarının hukuk mahkemesinde bağlayıcı olacağı sonucu çıkmaktadır. Çünkü ceza mahkemesinde suçun işlendiğinin sabit olması, dolayısıyla fail ile fiil arasında illiyet bağı bulunması ve fiilde hukuka uygunluk sebebinin bulunmaması halinde mahkûmiyet kararı verildiğinden, ceza hâkimi suçu ve geniş anlamda hukuka aykırı fiili tespit etmiş olduğundan hukuk hâkiminin mahkûmiyet kararı ile bağlı olması gerekir¹⁹⁷. Ancak mahkûmiyet kararı kişinin hukuk mahkemesinde mutlaka tazminata mahkûm edilmesi anlamına gelmez. Nitekim şikâyete tabi olmayan bir suç bakımından mağdur şikayetçi olmasa dahi ceza mahkemesinde mahkûmiyet kararı verilmiş olabilir¹⁹⁸ ancak hukuk mahkemesinde suçun işlendiği dolayısıyla genel anlamda haksız fiilin gerçekleştiği kesin delil olsa da¹⁹⁹ mağdurun şikayetçi olmaması sonucuna bağlı olarak tazminata hükmedilmeyebilir.

Yargıtay da bir kararında, ceza hâkiminin maddi vakıa tespitlerinin hukuk hâkiminin bağlaması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir: “6098 sayılı *Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi* (818 sayılı *Borçlar Kanunu'nun 53. maddesi*) uyarınca hukuk hâkimi, ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlı değil ise de hukuk hakiminin bu bağımsızlığı sınırsız olmayıp ceza mahkemesinin maddi vakıaların belirlenmesine ilişkin mahkûmiyet kararı hukuk hakimi yönünden bağlayıcı olup taraflar yönünden kesin delil niteliği taşıyacaktır”²⁰⁰.

¹⁹⁶ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 578; Özgenç, a.g.e., s. 733; Demirbaş, a.g.e., s. 599; Zafer, a.g.e., 612; Soyaslan, a.g.e., s. 565; Akbulut, a.g.e., s.928.

¹⁹⁷ Hayrunnisa Altın, Haksız Fiillere Ceza Kanunlarındaki Zamanaşımının Uygulanması, *AÜHFĐ*, C. 69, S. 1, 2020, s. 10; Tok, a.g.e., s. 443; Aras, a.g.e., s. 238; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 144; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

¹⁹⁸ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 578; Özgenç, a.g.e., s. 733; Demirbaş, a.g.e., s. 599; Zafer, a.g.e., 612; Soyaslan, a.g.e., s. 565; Akbulut, a.g.e., s.928.

¹⁹⁹ YHGK, E. 2016/505, K. 2016/480, K.T. 06.04.2016, E.T. 30.10.2021, www.hukukturk.com; 11. YHD, E. 2020/4745, K. 2020/5666, K.T. 03.12.2020, E.T. 30.10.2021 www.hukukturk.com; YHGK, E. 2017/1630, K. 2018/1186, K.T. 13.06.2018, E.T. 30.10.2021, www.hukukturk.com; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713.

²⁰⁰ 4. YHD, E. 2019/2670, K. 2020/383, K.T. 05.02.2020, E.T. 30.10.2021, www.legalbank.net.

5. Güvenlik Tedbirine Hükmedilmesi

Güvenlik tedbirine hükmedilmesine yönelik kararlar, hukuk mahkemesi nezdinde maddi vakıa bakımından bağlayıcılık teşkil eder.

TCK m. 223/6 gereğince, faile yüklenen suçun sabit olması, diğer bir ifadeyle maddi vakıanın tespit edilmiş olması halinde, belirli bir mahkûmiyet yerine güvenlik tedbirine hükmedilebilir²⁰¹. Güvenlik tedbirine hükmedilmesi için failin tehlikeli olması²⁰², tekrar suç işleme ihtimalinin olması gerekir²⁰³.

Güvenlik tedbiri kusur yeteneği olmayan faillere de uygulanabilir²⁰⁴. Güvenlik tedbirine failin fiili işlediğinden emin olduktan sonra başka bir deyişle somut olayda maddi vakıa tespiti yapıldıktan sonra hükmedildiğinden hukuk hâkimi, ceza hâkiminin güvenlik tedbiri yönündeki kararında belirtmiş olduğu maddi vakıalar ile bağlı olacaktır²⁰⁵.

Ceza hâkiminin güvenlik tedbirine hükmederken kusurun varlığı yönündeki tespitinin, hukuk hâkimini bağlayacağı yönünde doktrinde görüş mevcut olsa da²⁰⁶ kanaatimizce bu yaklaşım doğru değildir. Nitekim TBK m.74 hükmü yeterince açıktır. Hukuk hâkimi, ceza hâkiminin kusurun varlığına yönelik tespitleri ile bağlı değildir.

B. CEZA MAHKEMESİNİN VERDİĞİ KARARIN HUKUK MAHKEMESİNİ İLLİYET BAĞININ TESPİTİ YÖNÜNDEN BAĞLADIĞI DURUMLAR

TBK'nın 74. maddesinde belirtildiği üzere ceza hâkiminin kusur ve zarara ilişkin tespitleri hukuk hâkimini bağlamaz²⁰⁷. Anlaşılacağı üzere illiyet bağının²⁰⁸ tespitine

²⁰¹ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 609; Özgenç, a.g.e., s. 880; Demirbaş, a.g.e., s. 650; Zafer, a.g.e., 720; Soyaslan, a.g.e., s. 558; Akbulut, a.g.e., s. 988.

²⁰² Hamide Zafer, Emniyet Tedbiri Muhakemesinin Özellikleri, *İÜHFMD*, C. 62, S. (1-2), 2004, s. 271; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 609; Özgenç, a.g.e., s. 880; Demirbaş, a.g.e., s. 650; Zafer, a.g.e., 720; Soyaslan, a.g.e., s. 558; Akbulut, a.g.e., s. 988.

²⁰³ Mehmet Emin Artuk, Güvenlik Tedbirleri, *GÜHFD*, C. 12, S. 1-2, 2008, s. 466; Mehmet Gödekli, *Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü*, 1.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2020, s. 180; Mehmet Emin Artuk/ Esra Alan Akcan, Mukayeseli Hukuk ve Türk Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, 2016, s. 10-16; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 609; Özgenç, a.g.e., s. 880; Demirbaş, a.g.e., s. 650; Zafer, a.g.e., 720 ; Soyaslan, a.g.e., s. 558; Akbulut, a.g.e., s. 988.

²⁰⁴ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 609; Özgenç, a.g.e., s. 880; Demirbaş, a.g.e., s. 650; Zafer, a.g.e., 720; Soyaslan, a.g.e., s. 558; Akbulut, a.g.e., s. 988.

²⁰⁵ Aras, a.g.e., s. 254; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

²⁰⁶ Aras, a.g.e., s. 255; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 715.

²⁰⁷ Güneş, a.g.e., s. 198; Soyubelli, a.g.e., s. 82; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713.

²⁰⁸ İlliyet bağı ya da nedensellik bağı, hukuki sonuç ile sonucu ortaya çıkaran olguların arasındaki bağı belirten bir hukuk terimidir. Ortaya çıkan zarar ile failin davranışı (fiil) arasındaki bağlantı olarak tanımlanabilir. Maddi hukukta da ceza hukukunda da sorumlu tutulabilmek için uygun illiyet bağının

ilişkin kararların bağlayıcılığı ile ilgili açıklık yoktur. TBK’de açıklık bulunmamasından dolayı doktrinde ceza mahkemesinin illiyet bağına ilişkin tespitinin hukuk hâkimini bağlayıp bağlamayacağı tartışma konusu olmuştur.

Öğretideki bir görüşe göre ceza mahkemesinde verilen mahkûmiyet kararında fiilin o şahıs tarafından gerçekleştirildiği kesinleşmiş olduğundan, maddi vakıa kabul edilen illiyet bağının varlığının tespiti ile hukuk hâkimi bağlı olmalıdır ancak ceza hâkimin vermiş olduğu beraat kararı illiyet bağının olumsuz tespitine ilişkin olduğundan hukuk hâkimini bağlamayacaktır²⁰⁹.

Öğretideki diğer bir görüşe göre ise ceza mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararındaki illiyet bağının varlığına ilişkin tespitler hukuk hâkimini bağlamayacaktır²¹⁰. Zira TBK gereğince hukuk hâkimi, ceza hâkiminin kusur ve zararın tespitine ilişkin kararı ile bağlı olmayacağından²¹¹, illiyet bağının tespiti ise kusur ve zarara ilişkin karara doğrudan etki edeceğinden illiyet bağının tespitine ilişkin karar hukuk hâkimini bağlamaz. Nitekim TBK m.74 gereğince kusur ve zarara ilişkin kararının hukuk hâkimini bağlamayacağına ilişkin açık hüküm gereğince, illiyet bağının varlığına ilişkin kararın

varlığı aranır. Böyle bir bağ kurulamıyorsa sorumluluk oluşmaz; Kılıçoğlu (Haksız Fiil) a.g.e., s. 201; Soyubelli, a.g.e., s. 90; Kapancı, a.g.m., s. 532; Aras, a.g.e., s. 239; Kılıçoğlu, a.g.m., s. 202.

²⁰⁹ Kılıçoğlu (Haksız Fiil) a.g.e., s. 201; Soyubelli, a.g.e., s. 90; Mahmut Kutkan, *Ceza Mahkemesi Kesin Hükümünün Hukuk Davası Üzerindeki Etkisi*, (Yayımlanmamış doktora tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993, s. 202; Kapancı, a.g.m., s. 532; Aras, a.g.e., s. 239; Kılıçoğlu, a.g.m., s. 202.

²¹⁰ Eren, a.g.e., s. 793; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 5111; Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e., s. 686; Soyubelli, a.g.e., s. 88; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 153.

²¹¹ Yargıtayın ceza mahkemesindeki kusur raporunun, hukuk mahkemesinde doğrudan dikkate alınmasında hukuka aykırılık bulunmadığına yönelik kararları mevcut olsa da 21. YHD, E. 2007/17891, K. 2007/20495, K.T. 13.11.2007, E.T. 11.11.2021, <https://www.hukukturk.com>.

gerek davacı, gerekse davalı vekilinin 25.04.2006 tarihli duruşmada imzalı beyanları ile ceza dosyasında alınan kusur raporunu kabul etmeleri ve ayrıca bir kusur incelemesi yapılmamasını talep etmeleri karşısında, mahkemece yeniden kusur incelemesi yaptırılmamasında bir aykırılık görülmemiştir.; 17. YHD, E. 2016/18133, K. 2019/7746, K.T. 18.06.2019, E.T. 11.11.2021.

Aksi yönde ceza mahkemesinin kusur ve zarara yönelik tespitleri hukuk mahkemesini bağlamadığından; hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinde ileri sürülen delilleri yeniden özel hukuk ilkelerine göre değerlendirmesi gerektiğine yönelik kararları da mevcuttur. 17. YHD, E. 2006/4396, K. 2006/7881, K.T. 16.10.2006, E.T. 11.11.2021, <https://www.hukukturk.com>

Hukuk Mahkemesi ise ceza yargılamasında inceleme yapan bilirkişi kurulundan kusur raporu almıştır. Ceza yargılaması sırasında, davalı tarafından bilirkişi raporuna itiraz edilmiştir. Hukuk Mahkemesi, Ceza Mahkemesinde kesinleşen maddi olgu ile bağlı ise de maddi olguya göre belirlenen kusur oranı hukuk hâkimi için bağlayıcı değildir. Gerektiğinde zabıt mümzilerinin katılımıyla yeniden keşif yapılarak savunma delillerinin toplanması, davacı motosiklet sürücüsünün fren izi ile hızı da göz önünde bulundurularak üniversitelerin konusunda uzman trafik kürsüsünden seçilecek bilirkişiden rapor alınarak kusur oranlarının tespiti ile sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde hüküm kurulması isabetli görülmemiştir.; 15. YHD, E. 2014/2603, K. 2015/1490, K.T. 25.03.2015, E.T. 11.11.2021.

hukuk hâkimini bağlaması kabul edilemez²¹². Zira illiyet bağının varlığına ilişkin tespit dolaylı olarak kusur ve zararın tespitine ilişkindir.

Yargıtay, ceza hâkiminin illiyet bağının tespitine ilişkin kararlarının, hukuk hâkimi bağlayıcı olacağı yönünde görüş bildirmiş olsa da²¹³ aksi yönde kararları da mevcuttur²¹⁴.

Kanaatimizce, bu noktada ikili bir ayrıma gitmek isabetli olacaktır. Şöyle ki TBK m.74 gereğince ceza hâkiminin vermiş olduğu beraat kararları, maddi olayda illiyet bağının varlığına ilişkin olumsuz tespit niteliğinde olduğundan diğer bir anlatımla olay ile şahıs arasında nedensellik bağı tespit edilemediğinden hukuk hâkimini bağlamayacaktır.

Bununla birlikte ceza hâkiminin vermiş olduğu mahkûmiyet kararının, fail ile fiil arasında illiyet bağının bulunduğu kesinlik oluşturacağından hukuk hâkimini bağlaması gerekir. Her ne kadar TBK m.74 gereğince, ceza hâkiminin kusur ve zarara yönelik tespitleri hukuk hâkimini bağlamasa da illiyet bağının varlığına ilişkin tespit hukuk hâkimini bağlamalıdır. Şöyle ki kusur ve zararın oluşabilmesi için temel şart illiyet bağının varlığıdır ancak kanaatimizce, kusur ve zararın belirlenmesinde temel faktör illiyet bağı olsa da illiyet bağının tek faktör olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Nitekim zararın belirlenmesi açısından karşı tarafın birlikte kusuru, karşı tarafın rızası veya kamunun üstün yararı gibi diğer etmenler etkili olacağından, illiyet bağının tek unsur olduğunu söylemek güçtür. Sonuç olarak ceza hâkiminin mahkûmiyet kararındaki illiyet bağının tespitine yönelik kararının hukuk hâkimini bağlamasının TBK'nın 74. maddesine aykırılık oluşturmayacağı kanaatindeyiz.

²¹² Eren, a.g.e., s. 793; Kuru/Aydın, a.g.e., s. 5111; Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e., s. 686; Soyubelli, a.g.e., s. 88; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 153.

²¹³ YHGK, E. 2017 /503, K. 2017 /1190, K.T. 14.06.2017, E.T. 01.11.2021, www.hukukturk.com
Hukuk yargılaması usulü bir şekil hukukudur. Davanın açılması, itirazların ileri sürülmesi, tanıkların ve diğer delillerin bildirilmesi belirli süre koşullarına bağlı kılındığı gibi ikinci tanık listesi verilememesi, iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağı gibi yargılamanın süratle sonuçlandırılması gayesi ile belirli kısıtlamalar getirilmiştir. Bunun sonucunda, hukuk hâkimi şekli gerçeği arayacak, maddi gerçek öncelikli hedef olmayacaktır. Ancak ceza hâkimi bunun tersine öncelikli hedef olarak maddi gerçeğe ulaşmaya çalışacaktır. O halde ceza mahkemesinin maddi nedensellik (illiyet) bağına tespit eden kesinleşmiş hükmünün hukuk hakimini bağlamasına, Türk Borçlar Kanunu'nun 74'üncü maddesi bir engel oluşturmaz (Çenberci, M.: Hukuk Davalarında Kesin Hüküm, Ankara 1965, s.22 vd.; ayrıca HGK, 16.09.1981 gün 1979/1-131 E., 1981/587 K.; 27.04.2011 gün ve 2011/17-50 E, 2011/231 K; 03.04.2013 gün ve 2012/19-873 E, 2013/433 K sayılı kararları)

²¹⁴ 21. YHD, E. 2007 / 17891, K. 2007 / 20495, K.T. 13.11.2007, E.T. 01.11.2021, www.hukukturk.com
Her ne kadar ceza hakiminin mahkûmiyet ve beraate ilişkin verdiği karar, kusurun var olup olmadığı veya oranı, zararın miktarı, temyiz kudreti ve illiyet bağı gibi hususlarda hukuk hakimini bağlamaz ise de, mahkûmiyet kararı o fiilin hukuka aykırı olduğunun tespiti bakımından hukuk hakimini bağlar.; 17. YHD, E. 2016/18133, K. 2019/7766, K.T. 18.06.2019, E.T. 01.11.2021, www.hukukturk.com.

C. CEZA MAHKEMESİNİN VERDİĞİ KARARIN HUKUK MAHKEMESİNİ HUKUKA AYKIRILIK YÖNÜNDEN BAĞLADIĞI DURUMLAR

Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda hukuka uygunluk nedenlerinden birinin bulunduğu hallerde CMK'nın 223. maddesinin 2. fıkrasına göre beraat kararı verilmesi gerekir. Beraat kararı verilecek hukuka uygunluk nedenleri ise TCK m. 25 ve TCK'nın 26. maddesinde düzenlenmiştir. TCK'ya göre hukuka uygunluk nedenleri: kanun hükmünü yerine getirmek, meşru savunma, hakkın kullanılması ve ilgilinin rızasıdır²¹⁵.

Hukuka uygunluk nedenleri, fiile hukuk düzenince korunan bir nitelik kazandırmaktadır. Ceza mahkemesinde yapılan yargılama sonucunda fiilin hukuka uygunluk sebebiyle suç olmaması, ceza mahkemesine göre daha dar kapsamda inceleme yapan hukuk mahkemesinin fiili haksız fiil olarak nitelendirmesine uygun olmayacaktır. Nitekim fiilde bulunması gereken hukuka aykırılık unsuru objektif nitelik taşır. Hukuk düzeninin birliği ve çelişmezliği ilkesi gereğince Ceza Hukuku'nda yer alan bir hukuka uygunluk nedeni etkisini diğer alanlarda gösterecektir. Fiil baştan itibaren hukuka uygun kabul edildiğinden, Borçlar Hukuku nezdinde haksız fiil oluşturmayacak ve açılacak olan tazminat davasında hukuka uygunluk unsuru kesin delil teşkil edecektir²¹⁶. Dolayısıyla olayda hukuka uygunluk sebeplerinden birinin olması halinde verilmiş olan beraat kararı, hukuk mahkemesini bağlayacaktır²¹⁷. Ancak haksız fiilin diğer unsurları olan kusur, zarar ve illiyet bağı açısından hukuk hâkimi ceza mahkemesinin beraat kararı ile bağlı olmaksızın inceleme yapabilir. Zira beraat kararı fiilde hukuka uygunluk sebebinin bulunması nedeniyle verilmiştir.

Hukuka uygunluk unsuru, hukuk hâkimi açısından bağlayıcı olacaktır ancak ceza hakiminin kusura, zarara ve illiyet bağına ilişkin bir değerlendirmesi yoktur. Yargıtay da bu görüştedir²¹⁸.

²¹⁵ Şenses, ag.m., s. 352; Bekar, a.g.m., s. 27.

²¹⁶ Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 673; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713.

²¹⁷ Özge Ceren Yavuz, Ceza Mahkemesi Kararlarında Meşru Savunma ve Zorunluluk Hâlinin Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, 2018, s. 128; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713.

²¹⁸ HGK, E. 2002/198, K. 2002/255, K.T. 03.04.2002, E.T. 02.10.2021, www.hukukturk.com, *Yayın konusu olayın özelliği itibariyle haberin verilmiş biçiminde şekle uygunluk ilkesine aykırılık yoktur. Özle biçim arasında denge kurularak yapılan yayının özünde basının yüklendiği görevi açısından amacına ulaştığı, konu ele alınıp açıklanırken kullanılan sözcüklerin ele alınan konunun gereği olması nedeniyle amaç bakımından olduğu kadar araç bakımından da aşırıktan söz edilemeyeceği ve davaya konu edilen yayında hukuka aykırılık unsurunun gerçekleşmediği sonucuna varılarak istemin tümünden reddine karar verilmek*

Hukuka aykırılık ise en genel tabiri ile genel bir davranış normuna aykırı olarak davranmaktır²¹⁹. Kişinin emir ya da yasak normundaki bir davranışa aykırı olarak davranması kabul edilebilir²²⁰. Dolayısıyla hukuka aykırı davranışın tüm hukuk düzenini ihlal ettiğini söylemek yanlış olmaz. Örnek verilecek olursa bir fiilin Ceza Hukuku bakımından hukuka uygun, Medeni Hukuk bakımından hukuka aykırı olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Olayda hukuka uygunluk sebeplerinden biri var ise fiil hukuka uygun hale gelir.

Ceza hâkiminin mahkûmiyet kararının, hukuk mahkemesinde görülmekte olan davada hukuka aykırılık unsuru bakımından bağlayıcı olup olmayacağı, TBK'nın 74. maddesinde açık bir düzenleme bulunmadığından öğretide tartışmaya sebep olmuştur.

Öğretide ağırlıklı olarak kabul gören görüş, mahkûmiyet kararındaki hukuka aykırılık unsurunun hukuk mahkemesinde bağlayıcı olacağıdır²²¹.

Öğretideki diğer bir görüşe göre ise TBK m.74 gereğince hukuk hâkimi, ceza hakiminin kusur ve zararına ilişkin tespitleri ile bağlı olmadığı gibi, hukuka aykırılık unsuru ile de bağlı olmamalıdır²²². Daha önce illiyet bağının tespitinde bahsetmiş olduğumuz gibi²²³ ceza mahkemesince tespit edilen hukuka aykırılık unsuru hukuk mahkemesinde bağlayıcı olursa hukuk hâkimi inceleme yapmadan zararın tespitine ilişkin karar verebilir. Nitekim hukuka aykırılık unsurunun olduğu çoğu durumda zarar da olur. Bu durumda ceza mahkemesinin kararı hukuk mahkemesinde zarara etki edeceğinden, dolaylı olarak TBK'nın 74. maddesine aykırılık oluşacağından; hukuk hâkiminin hukuka aykırılık unsuru bakımından yeniden inceleme yapması gerektiği, ceza mahkemesinin hukuka aykırılık kararı ile bağlı olmaması gerektiği savunulmuştur²²⁴.

gerekirken yazılı biçimde hüküm kurulmuş olması usul ve yasaya uygun düşmediğinden kararın bozulması gerekmiştir...

²¹⁹ Türk Hukuku'nda hukuk aykırılık unsuru objektif, sübjektif ve özen yükümlülüğüne aykırılık olmak üzere 3 farklı teori ileri sürülerek açıklanmaya çalışılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. : Gökçe Kurtalan, Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru, *MÜHF-HAD*, C. 23, S. 1, s. 468-477.

²²⁰ Neslihan Göktürk, Suçun Yasal Tanımında Yer Alan "Hukuka Aykırılık" İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon, *İÜHFD*, C. 7, S. 1, 2016, s. 419; Kurtalan, a.g.m., s. 477; Reyhan Demircioğlu, Aldatılan Eş Tarafından Üçüncü Kişiyeye Yöneltilen Manevi Tazminat Taleplerinde Hukuka Aykırılık Unsuru, *AÜHFD*, C. 65, S. 3, 2016, s. 695; Akkaş, doktora tezi, s. 16.

²²¹ Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 686; Kılıçoğlu, a.g.e., s. 470; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 148; Aras, a.g.e., s. 240; Soyubelli, a.g.e., s. 82; Kapancı, a.g.m., s. 525; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

²²² Eren, a.g.e., s. 791; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713.

²²³ Bkz.: İç- İkinci Bölüm- IV- B- 3.

²²⁴ Eren, a.g.e., s. 791; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 715.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bir kararında bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: “Ancak hemen belirtilmelidir ki gerek öğretide ve gerekse Yargıtayın yerleşmiş içtihatlarında, ceza hâkiminin tespit ettiği maddi olaylarla ve özellikle "filin hukuka aykırılığı" konusu ile hukuk hâkiminin tamamen bağlı olacağı kabul edilmektedir. Diğer bir anlatımla, maddi olayları ve yasak eylemlerin varlığını saptayan ceza mahkemesi kararı, taraflar yönünden kesin delil niteliğini taşır²²⁵.”

Kanaatimizce, hukukun birliği açısından ceza mahkemesinde verilmiş olan hukuka aykırılık tespitinin hukuk hâkimini bağlaması gerekir. Zira bu fiil, Ceza Hukuku bakımından hukuka aykırı kabul ediliyorsa Medeni Hukuk açısından da hukuka aykırı kabul edilmesi gerekir. Nitekim ceza hukuku kişilerin şahıs ve mal varlığına yönelik daha geniş koruma sağladığından²²⁶ ve yasal normlar özel hukuka göre daha çok düzenleme içerdiğinden, ceza mahkemesinin hukuka aykırılık tespitinin hukuk hâkimini bağlaması isabetli olacaktır. Aksi takdirde hukuk mahkemesinde yeniden inceleme yapılması hem usul ekonomisi ilkesine aykırı olacak hem de hukuk mahkemesinde aksi yönde bir kararın çıkması halinde hukuk düzeninin birliği ve çelişmezliği prensibine aykırı olacaktır.

D. CEZA MAHKEMESİNİN VERDİĞİ KARARIN HUKUK MAHKEMESİNİ KUSUR YÖNÜNDEN BAĞLADIĞI DURUMLAR

Türk Ceza Kanunu'nun 21. maddesine göre suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır. Kast, suçun maddi tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir²²⁷. TCK'nın 22. maddesine göre taksirle işlenen eylemler ancak kanunun suç olarak belirttiği hallerde cezalandırılır²²⁸. Kast ve taksir suçun manevi unsurlarıdır²²⁹. Taksir ise ancak TCK'da fiilin suç olarak tanımlanmış olması halinde

²²⁵ YHGK, E. 2017/92, K. 2018/1362, K.T. 27.09.2018, E.T. 22.11.2021, <https://www.hukukturk.com>; Benzer kararlar için bkz.: 11. YHD, E. 2017/4966, K. 2019/4371, K.T. 13.06.2019, E.T. 22.11.2021, <https://www.hukukturk.com>; 11. YHD, E. 2019/685, K. 2019/7474, K.T. 25.11.2019, E.T. 22.11.2021, <https://www.hukukturk.com>; YHGK, E. 2017/128, K. 2020/188, K.T. 20.02.2021, E.T. 22.11.2021, <https://www.hukukturk.com>.

²²⁶ Güneş, a.g.e., s. 154.

²²⁷ Şenses, a.g.m., s.350; Bekar, a.g.m., s.25; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 253; Özgenç, a.g.e., s. 242; Demirbaş, a.g.e., s. 376; Zafer, a.g.e., 288; Soyaslan, a.g.e., s. 434; Akbulut, a.g.e., s. 434.

²²⁸ Şenses, a.g.m., s. 350; Bekar, a.g.m., s. 25; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 609; Özgenç, a.g.e., s. 880; Demirbaş, a.g.e., s. 650; Zafer, a.g.e., 720; Soyaslan, a.g.e., s. 558; Akbulut, a.g.e., s. 988.

²²⁹ Özgenç, a.g.e., s. 221; Koca/ Üzülmöz, a.g.e., s. 139; Mehmet Emin Artuk / Ahmet Gökçen / A. Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 7. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2013, s. 288.

cezalandırılır. Dolayısıyla failin fiile yönelik kastı yoksa ve fiilin taksirli hali TCK'da suç olarak tanımlanmamışsa beraat kararı verilir²³⁰.

Ceza hâkimi tarafından kişinin kusuru olmaması sebebiyle verilen beraat kararı hukuk hakimini bağlamayacaktır²³¹. Nitekim ceza hâkimi failin kastı bulunmaması sebebiyle, diğer bir deyişle suçun manevi unsurunun olmaması yahut suçun taksirli halinin TCK'da suç olarak düzenlenmemesi sebebiyle beraat kararı vermektedir. Oysaki suç aynı zamanda haksız fiil ise haksız fiillerden sorumluluk açısından TBK kast veya taksir olmasını öngörmediğinden, ceza mahkemesinin verdiği beraat kararının hukuk mahkemesini bağlaması çoğu durumda failin hiçbir bedel ödememesine sebep olacaktır. Bu sebeple tazminat sorumluluğu açısından değerlendirecek olursak, suç teşkil eden haksız fiilden doğan zararın tazmini için hukuk mahkemesinde tazminat davası açılmışsa hukuk hâkimi, ceza hakiminin suça ilişkin kararını beklemek zorunda değildir²³². Bununla birlikte TBK m.72, gereğince tazminat istemi, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren 2 yılın ve herhalde fiilin işlendiği tarihten itibaren 10 yılın geçmesiyle zamanaşımına uğramış olur. Ancak, tazminat ceza kanunlarının daha uzun bir zamanaşımı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa, bu zamanaşımı uygulanır²³³.

²³⁰ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 609; Özgenç, a.g.e., s. 880; Demirbaş, a.g.e., s. 650; Zafer, a.g.e., 720; Soyaslan, a.g.e., s. 558; Akbulut, a.g.e., s. 988.

²³¹ 10. YHD, E. 2012/8155, K. 2012/13253, K.T. 03.07.2012, E.T. 01.10.2021, www.hukukturk.com.

Diğer taraftan saptanacak her kusurlu hareketin hukuki yönden suç teşkil ettiği de söylenemez. Ceza Hukuku yönünden suç teşkil etmeyen "kusur" halinin genel anlamda Medeni Hukuk yönünden sorumluluğu gerektirebileceği de açıktır. Bu nedenle; hukuk hakiminin "...kusur mevcut olup olmadığına ..." karar verebilmesi için ceza hükmü ile bağlı olmayacağı ilkesinin sebebi ortadadır. Bu ilkenin tabii sonucu olarak da kusur derecesinin takdiri ve bundan doğacak "... zarar miktarının tayini..." hususlarında da hukuk hakiminin ceza mahkemesi kararı ile bağlı olmayacağı ilkesinin nedeni yasada kabul edildiği şekilde açıktır.; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 562; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 686; 10 YHD, E. 2011/16914, K. 2013/ 1946, K. T. 12.02.2013, E. T. 07.01.2023, www.hukukturk.com; Hukuk mahkemelerinin, ceza mahkemelerinden verilen kararlarla ne ölçüde bağlı oldukları konusu, olay tarihinde yürürlükte bulunan Borçlar Kanununun 53.maddesinde belirlenen genel hükümlerde açıklanmış olup, buna göre hukuk hakimi, "...kusurun mevcut olup olmadığına..." karar verebilmek için "...Ceza Hukukunun mesuliyetine dair hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza mahkemesinden verilen beraat kararıyla mukayyet değildir..."; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 609; Özgenç, a.g.e., s. 880; Demirbaş, a.g.e., s. 650; Zafer, a.g.e., 720 ; Soyaslan, a.g.e., s. 558; Akbulut, a.g.e., s. 988; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

²³² Eren, a.g.e., s.936; Kılıçoğlu, a.g.m., s. 205; 2 YHD, E. 1976/4884, K. 1976/6456, K. T. 27.09.1976, E. T. 03.03.2023; 2YHD, E. 1987/606, K. 1987/ 907, K. T. 03.02.1987, E. T. 03.03.2023; aksi yönde görüş için bkz.: 10 YHD, E. 1981/6065, K. 1981/6678, K. T. 22.12.1981, E. T. 03.03.2023; 10YHD, E. 2011/19251, K. 2013/ 1845, K. T. 11.02.2023, E. T. 03.03.2023, www.hukukturk.com;

²³³ Kılıçoğlu, a.g.e., s.357; Oğuzman/ Öz, a.g.e., s. 79-80; Günergök, a.g.e., s.147.

E. CEZA MAHKEMESİNİN HUKUK MAHKEMESİNDE KESİN HÜKÜM TAŞIDIĞI DURUMLAR

1. Genel Olarak

Türk Hukuku'nda kural olarak hukuk ve ceza mahkemesi kararları birbirini bağlamaz²³⁴. Hukuk ve ceza davalarının tarafları, konuları, nitelikleri ve amaçları birbirinden farklı olduğundan, bir davada verilen karar diğerinde kesin hüküm teşkil edebilir²³⁵. Ancak bu genel kuralın istisnası mevcuttur. İstisna olarak, ceza mahkemesinin senedin sahteliğine ilişkin kararı²³⁶ hukuk mahkemesini bağlar ve mahkemede kesin delil oluşturur²³⁷.

Diğer bir istisna yaş düzeltilmesine ilişkin davadır. Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun eski hali gereğince, bir kişinin nüfus kaydına ilişkin bir dava ancak bir kere

²³⁴ Akcan, yüksek lisans tezi, s. 63, Bkz.: İç- Birinci Bölüm- IV; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 712; Eren, a.g.e., s. 934; Kılıçoğlu, a.g.e., s. 483-484; Kılıçoğlu, a.g.m., s. 199; Oğuzman/ Öz, a.g.e., 87; Ayan, a.g.e., s. 286.

²³⁵ 10 YHD, E. 2011/ 16914, K. 2013/ 1946, K. T. 12.02.2013, E. T. 07.01.2023, www.hukukturk.com; *Ne var ki; ceza mahkemesi kendine has usuli olanakları nedeniyle hükme esas aldığı maddi olayların varlığını saptamada daha geniş yetkilere sahiptir. Bu nedenle ceza mahkemesinde saptanacak maddi olayın yargısal bir kararla saptanmış olması gerçeğinin hukuk hakimini de bağlaması gerekir. Bu hal; Kamunun yargıya olan güvenin korunmasının bir gereği olduğu gibi, söz konusu Borçlar Kanununun 53.maddesinde öngörülen kuralında doğal bir sonucudur. Nitekim bu husus, Yargıtayın yerleşmiş ve kökleşmiş görüşleri ile de kabul edilmiş bulunmaktadır. Şu hâlde hukuk hakimi ceza mahkemesince saptanan maddi olaylarla bağlı olup orada belirlenen kusur oranlarıyla bağlı değildir.*

²³⁶ YHGK, E. 2017/832, K. 2019/459, K.T. 16.04.2019, E.T. 03.10.2021, www.legalbank.net. *Oysaki; sahtelik davasına konu senedin sahteliğini veya sahte olmadığını (maddi vakıayı) tespit eden kesinleşmiş ceza mahkemesi kararı, menfi tespit davası bakımından kesin delil teşkil eder ve hukuk hâkimini bağlar. Yine yapılan işlemlerin fiktif işlemler olup olmadığı hususu da eldeki davada çözümlenmesi gereken maddi vakıadır. Bu nedenle somut olay kapsamında maddi vakıayı çözümlenecek iddialara ilişkin olarak açılmış olan ceza davasında verilerek karar sonuca etkili olacağından ceza davasının menfi tespit davası bakımından bekletici mesele yapılması gerektiği noktasında da şüphe bulunmamaktadır. Kararda karşı oy yazısı bulunmaktadır. Şöyle ki üyelerden biri hukuk mahkemesinde görülen menfi tespit davasının, davalıların beyanları neticesinde, senedin bedelsiz olduğu anlaşıldığından ceza mahkemesinin kararı beklenmeden sonuçlandırılması gerektiğini savunmuştur. Ancak doktrinde genel kabul gören görüş ceza mahkemesinde açılan sahtelik davasının hukuk mahkemesini bağlayacağı yönünde olduğundan, hukuk mahkemesinde açılan menfi tespit davasının bekletici mesele yapılması gerekir. YCGK, E. 2013/727, K. 2015/1, K.T. 17.02.2015, E.T. 03.10.2021, www.legalbank.net, "Bu nedenle ceza mahkemesinde bir maddi olayın varlığı ya da yokluğu konusundaki kesinleşmiş kabule rağmen, aynı konunun hukuk mahkemesinde yeniden tartışılması olanaklı değildir. Buradan şu sonuca varmak mümkündür. Azilname ile geçersiz hale gelen vekaletname ile tapuda yapılan satış işleminin sahtecilik suçunu oluşturduğu kabulüyle ceza verildiği takdirde ceza mahkemesinin saptadığı bu sahtecilik, sahte işlem maddi olgusu hukuk hakimini bağlayacaktır. Bu durumda uygulamada bu tür satış işlemlerinin iptali için hukuk mahkemelerine açılan davalarda artık hukuk mahkemeleri satın alanın iyiniyetli olup olmadığına bakmaksızın ceza mahkemesinin verdiği mahkumiyet kararındaki maddi olguya bağlı olduğundan iptal kararı vereceklerdir." ; Aras, a.g.e. , s. 230; Güneş, a.g.e., s. 171; Bahattin Aras, Sahtecilik İddiası Bakımından Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi, *TBB*, S. 124, 2016, s. 383.(Sahtecilik); Soyubelli, a.g.e., s. 60; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 75; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 514.*

²³⁷ Soyubelli, a.g.e., s. 62; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 76; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 514.

açılabilirliğinden ve bu davada görevli mahkemenin ceza mahkemesi olduğu kabul edildiğinden; doktrinde ceza mahkemesinin yaş düzeltilmesine ilişkin vermiş olduğu kararın hukuk mahkemesini bağlayacağı kabul edilmiştir²³⁸. Doktrinde kanunun eski haline dayanılarak savunulan bu görüşe göre ceza mahkemesinde yaş tespiti ile ilgili inceleme yapılırken, hukuk mahkemesinden de aynı yönde talepte bulunulursa hukuk mahkemesinin görevsizlik kararı vermesi gerekir²³⁹.

Nitekim Yargıtayın yaş tespitinde göreve ilişkin içtihadı da bu yöndedir: “5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 218.maddesinin ikinci fıkrası hükmü uyarınca kovuşturma evresinde mağdur ya da sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespiti ile ilgili bir sorunla karşılaşılması durumunda mahkemenin ilgili yasada belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü vermesi gerekir. Buna göre, Asliye Hukuk Mahkemesi'nce doğum tarihinin düzeltilmesi ile ilgili davaya İstanbul 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde bakılmak üzere görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, Mahkemece, görev hususu göz ardı edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı bulunmuştur²⁴⁰”. Ayrıca ceza mahkemesinde verilen yaş düzeltilmesi kararı hukuk mahkemesi bakımından maddi anlamda kesin hüküm²⁴¹ teşkil edecek, artık hukuk mahkemesinde inceleme konusu yapılamayacaktır²⁴². Doktrinde savunulan bu görüşe dayanak teşkil eden yasal mevzuat CMK m. 218/II ve Nüfus Hizmetleri Kanunu²⁴³ m. 36/I/b'nin eski hali gereğince ceza mahkemesinin yaş tespiti konusunda verdiği karardır²⁴⁴.

²³⁸ Akkaş, doktora tezi, s. 157; Aras, a.g.m. (Sahtecilik), s. 367.

²³⁹ Akkaş, doktora tezi, s. 157; Aras, a.g.m. (Sahtecilik), s. 367.

²⁴⁰ 8. YHD, E. 2017/7897, K. 2017/2397, K.T. 23.02.2017, E.T. 18.11.2021, <https://www.hukukturk.com>.

²⁴¹ Bir davanın esas bakımından hükme bağlanmasıyla verilen hüküm, kanun yollarından geçtiğinde veya kanun yollarına süresinde başvurulmaması suretiyle şekli yönden kesinleştiğinde, maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder. Maddi anlamda kesin hüküm adli gerçeği ifade eder.; HMK m.303: “ Bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekir.Bir hüküm, davada veya karşılık davada ileri sürülen taleplerden, sadece hükme bağlanmış olanlar hakkında kesin hüküm teşkil eder ;Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 449; Arslan/Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/Hanağası, a.g.e., s. 485; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 308; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 814; Postacıoğlu/Altay, a.g.e., s. 749; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 639; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 559; Ercan, a.g.e., s. 213; Kuru, a.g.e., s. 913.

²⁴² Aras, a.g.e., s. 235; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 563; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 684; Kuru/ Aydın, a.g.e., s. 5111; Soyubelli, a.g.e., s. 75; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 133; Aras, a.g.m. (Yaş tespiti), s. 83-113.

²⁴³ RG: 24.04.2006, Kabul Tarihi: 25.04.2006.

²⁴⁴ CMK m. 218/II: “Kovuşturma evresinde mağdur veya sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması halinde; mahkeme, ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü verir.” Dolayısıyla ceza mahkemesinde yargılama sırasında sanığın yaş tespiti ile ilgili sorunla karşılaşıldığında ceza mahkemesi yaş tespiti yapar ve hukuk mahkemesi ceza mahkemesinin bu

2.Yaş Düzeltilmesi Davası

HMK'nın 382 ve 383.maddeleri gereği, nüfus kayıtlarının düzeltilmesinde görevli mahkeme aksine bir düzenleme bulunmadıkça sulh hukuk mahkemesidir. 2006 tarihli Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesi ise asliye hukuk mahkemesini görevli kılmaktadır. HMK 2011 yılında yürürlüğe girince yaş düzeltilmesine ilişkin davaların nerede açılacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Yargıtay içtihatları ile nüfus kayıtlarının düzeltilmesinde asliye hukuk mahkemelerinin görevli olacağı istikrar kazanmıştır²⁴⁵.

Görüldüğü gibi yaş düzeltilmesine ilişkin davalarda CMK m. 218/II ve Nüfus Hizmetleri Kanunu gereğince hem hukuk mahkemeleri hem ceza mahkemeleri görevlidir. Dolayısıyla yaş düzeltilmesi davalarında her iki mahkemenin de kendi yargılamalarını

kararı ile bağlı olur. Sanığın cezasına etki edecek durumlarda yaş tespiti yapılmalıdır. Sanığın beraatine karar verilecek yahut cezasına bir etki etmeyecekse yaş tespitine gidilmez. ; YCGK, E. 2016/73, K. 2020/40, K.T. 30.01.2020, E.T. 03.10.2021, www.legalbank.net, "Ceza mahkemesine tanınmış olan yaş düzeltme yetkisi, düzeltme sonucunda yaşta meydana gelecek değişikliğin, ceza sorumluluğuna etkili olmasına bağlıdır. Başka bir deyişle sanığın sübuttan beraatine karar verilecek durumda yaş düzeltmesi yapılmamalı, yapılacak yaş düzeltilmesi, cezanın artmasını veya azalmasını sağlamayacak ya da ceza sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmayacaksa bu yola gidilmemelidir. Ancak, kanun koyucu kovuşturma evresinde karşılaşılan mağdur veya sanığın gerçek yaşının belirlenmesi sorununu diğer ön sorunlardan farklı olarak ele almış ve ceza mahkemesine ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözümlenerek hüküm verme mecburiyeti getirmiştir. Bu nedenle ceza mahkemesi, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda öngörülen yöntemi izleyerek yaşı düzeltilecek kişinin vücut yapısını gözlemleyip, hakkında bilimsel verilere dayalı olarak bilirkişi raporu aldıktan ve geçerli diğer delilleri topladıktan sonra gerçek yaşını saptayarak bir sonuca varmak zorundadır"; 18. YHD, E. 2010/8104, K. 2010/12285, K.T. 30.09.2010, E.T. 03.10.2021, www.legalbank.net, "Geri çevirme kararı üzerine dosyaya getirilen İ. Asliye Ceza Mahkemesininin 28.06.2010 gün 2009/175 sayılı yazısı ve eki onaylı dava dosyası fotokopisi içeriğinden doğum tarihinin düzeltilmesi istenilen T. İ.'in kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan şüpheli C. B. hakkında açılan kamu davasının mağduru olması nedeniyle mağdurenin yaşının düzeltilmesi davasının adı geçen Asliye Ceza Mahkemesinde görülmesi gerekir." Aras, a.g.e., s. 234; Aras, a.g.m. (yaş tespiti), s. 95; Güneş, a.g.m., s. 191; Akkaş, doktora tezi, s. 209; Soyubelli, a.g.e., s. 75.

²⁴⁵ YHGK, E. 2013/464, K. 2013/1698, K.T. 25.12.2013, E.T. 18.11.2021, <https://www.hukukturk.com>. İşin esasına girilmeden önce somut olayda Sulh Hukuk Mahkemesinin mi, yoksa Asliye Hukuk Mahkemesinin mi görevli olduğu hususu ön sorun olarak tartışılmış, azınlıkta kalan bir kısım üyeler Hukuk Mahkemeleri Kanunu'nun (HMK) "Çekişmez yargı işleri" başlıklı 382. maddenin 2. fıkrasının a-2. bendinde "ad ve soyadının değiştirilmesi" davalarının çekişmesiz yargı işlerinden sayıldığı, bu nedenle eldeki davada sulh hukuk mahkemesinin görevli olduğunu ileri sürmüşlerse de bu görüş; HMK'nın 383. maddesine göre; çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkeme, aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesi olduğu, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesinin 1. fıkrasının a bendine göre; nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları, düzeltmeyi isteyen şahıslar ile ilgili resmi dairenin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcılığı tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılır" hükmünü içerdiği, bu nedenle nüfusta soyadı değişikliği davalarının asliye hukuk mahkemesinde açılması gerektiği gerekçesiyle Kurul çoğunluğu tarafından kabul edilmemiş ve ön sorun bu şekilde aşılmıştır. Aynı yönde kararlar için bkz. : YHGK, E. 2015/3257, K. 2016/117, K.T. 29.01.2016, E.T. 18.11.2021, <https://www.hukukturk.com>; YHGK, E. 2015/135, K. 2016/118, K.T. 29.01.2016, E.T. 18.11.2021, <https://www.hukukturk.com>.

yapıp bağımsız bir karar verip veremeyeceği konusu Anayasa Mahkemesi tarafından uyuşmazlık konusu kabul edilmiştir²⁴⁶.

Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun eski haline dayanılarak, savunulan baskın görüşe göre ceza mahkemesinde sanığın veya mağdurun yaşının düzeltildiği durumlarda, bu karar sadece o dava bakımından değil her dava bakımından geçerli olmalıdır²⁴⁷. Hukuk mahkemesinde aynı yönde bir talep olursa Nüfus Hizmetleri Kanunu 36/I/b gereğince reddedilmelidir.

Bir süre sonra Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36/I/b maddesi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir²⁴⁸. Anayasa Mahkemesi bireyin haklı sebep bulunduğu takdirde, tekrar yaş düzeltilmesini isteyebilmesinin hak arama özgürlüğün bir sonucu olduğuna ve ceza mahkemesinde verilen yaş tespiti kararının değiştirilemez olmasını, maddi ve manevi varlığı koruma ve geliştirme hakkının ihlali saymıştır. Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 36/I/ b için yeni düzenleme getirilmiştir²⁴⁹. Bununla birlikte HMK m. 382 gereğince, yaş düzeltilmesi davası kişisel durum sicilindeki kaydın düzeltilmesi olarak kabul edilir. Bu sebeple yaş düzeltilmesi davası çekişmesiz yargı işi olduğundan ve çekişmesiz yargı işlerinde HMK m. 385/II gereğince resen araştırma ilkesi uygulandığından; hukuk hâkimi maddi gerçeğe ulaşmak açısından tüm delilleri değerlendirecektir²⁵⁰. Bu kapsamda yaş tespiti davasında hukuk ve ceza yargısı bakımından fark olmadığını söyleyebilmekteyiz.

3. Sahtelik Davası

HMK m. 214/I gereğince hukuk mahkemesinde belgenin sahte olmadığına ilişkin verilmiş karar kesinleştikten sonra ceza mahkemesinde açılan sahtelik davası

²⁴⁶ AYM, E. 2011/34, K. 2012/48, K.T. 30.03.2012, RG. 06.10.2012, S. 28433, E. T. 07.03.2023, <https://www.hukukturk.com>.

²⁴⁷ Aras, a.g.e., s. 235; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 563; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 684; Kuru/ Aydın, a.g.e., s. 5111; Soyubelli, a.g.e., s. 75; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 133; Aras, a.g.m. (Yaş tespiti), s. 83-113.

²⁴⁸ AYM, E. 2011/34, K. 2012/48, K.T. 30.03.2012, RG. 06.10.2012, S. 28433, E. T.07.03.2023, <https://www.hukukturk.com>.

²⁴⁹ 19.10.2017 tarih 7039 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG, 03.11.2017, S. 30229, 5490 sayılı Kanunun 36'ncı maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yapılan değişiklik ile haklı sebeplerin bulunması halinde aynı konuya ilişkin nüfus kayıtlarında düzeltme yapılmasının hâkimden istenebilmesi mümkün hale gelmiştir; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 459.

²⁵⁰ Özmumcu, a.g.m., s.146; Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

incelenmez²⁵¹. Hukuk mahkemesinde, senedin sahteliğine ilişkin verilen kararın ceza mahkemesine etkisi bir sonraki bölümde detaylı inceleneceğinden burada sadece değinmekle yetiniyoruz²⁵². Ancak HMK m.214/II gereğince ceza mahkemesinde senedin sahteliği iddiasıyla açılan davada verilen ceza verilmesine yer olmadığı kararı ve beraat kararı maddi vakıa tespiti yapılmadığından hukuk hâkimini bağlamaz²⁵³.

II. CEZA MAHKEMESİ KARARININ HUKUK MAHKEMESİNİ BAĞLAMADIĞI DURUMLAR

A. GENEL OLARAK

TBK'nın 74. maddesi gereği, ceza hakiminin kusurun tespiti, zararın miktarı ve failin temyiz kudretine²⁵⁴ ilişkin tespitlerinin hukuk hâkimini bağlamadığını belirtmiştik²⁵⁵.

Bu sayılanlar dışında ceza hakiminin bazı kararlarının da hukuk hâkimini bağlaması isabetli görülmemiştir. Bu kararlar: CMK m. 223/a gereğince, yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması nedeniyle verilen beraat kararı, yüklenen suçun fail tarafından işlenmediğinin sabit olması nedeniyle verilen beraat kararı, CMK m. 223/2/e gereğince suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması sebebiyle verilen beraat kararı, ceza mahkemesinin ret kararı, düşme kararı, durma kararı ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına yönelik verilen kararlardır.

B. FİİLİN KANUNDA SUÇ OLMAMASI SEBEBİYLE VERİLEN BERAAT KARARI

İlk olarak CMK m. 223/a gereğince verilen beraat kararını inceleyecek olursak fiil TCK'da suç olarak tanımlanmamışsa, CMK m. 223/a gereğince beraat kararı verilmesi gerekir²⁵⁶. Fiilin suç olarak tanımlanmadığı durumlarda, fiil haksız fiil

²⁵¹ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 458; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.713; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 514.

²⁵² Bkz.: İç- Üçüncü Bölüm- I.

²⁵³ Kılıçoğlu, a.g.m., s. 302; Aras, a.g.m. (Sahtecilik), s. 383; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 458.

²⁵⁴ Ceza hukukunda isnad yeteneği TCK'nın 31 maddesine gereğince belirli yaş guruplarına göre belirlenmektedir. Özel hukukta ise isnad yeteneği nisbi özellik taşımaktadır. Dolayısıyla ceza hukukundaki belirlemenin hukuk hakimini bağlaması doğru olmaz; Kapanacı, a.g.m., s. 530; Kılıçoğlu, a.g.e., s. 472; Kılıçoğlu, a.g.m., s. 195; Eren, a.g.e., s. 828; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 163; Soyubelli, a.g.e., s. 113; Aras, a.g.e., s. 247.

²⁵⁵ Bkz.: İç- Birinci Bölüm- IV; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.712.

²⁵⁶ Bekar, a.g.m., s. 23; Şenses, a.g.m., s. 348; Özbek/ Kanbur/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 669; Yener/ Hakeri, a.g.e., s. 722; AİHS m.7, "Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç

oluşturabileceğinden, hukuk hâkiminin beraat kararı ile bağlı olduğu kabul edilemez. Hukuk hâkimi, haksız fiilin şartları ve hukuka aykırılığın varlığı hususunda inceleme yapar ve karar verir. Sonuç olarak ceza hâkiminin fiilin suç oluşturmadığına ilişkin verdiği beraat kararı hukuk hâkimini bağlamaz²⁵⁷. Çünkü fiilin suç olmaması, haksız fiil olmasını engellemez.

C. FİİLİN FAİL TARAFINDAN İŞLENMEDİĞİNİN SABİT OLMASI HALİNDE VERİLEN BERAAT KARARI

İkinci olarak CMK m. 223/b maddesi gereğince verilen beraat kararını inceleyecek olursak, suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması, ortaya konan delillerin değerlendirilmesi sonucunda failin fiili işlemediğinin kesin olarak anlaşılmasıdır. Bu durumda mevcut bir suç vardır, ancak fail tarafından gerçekleştirilmediği kesin olarak anlaşılmıştır²⁵⁸. Ceza mahkemesinin, failin fiili işlemediği yönündeki tespiti aynı zamanda fiil ile fail arasında bağlantı olmadığının kanıtıdır. Bu durumda, fiilin sanık tarafından işlenmediğine yönelik beraat kararı, hukuk mahkemesinde açılacak olan tazminat davasında kesin delil teşkil eder²⁵⁹. Zira, ceza mahkemesi resen araştırma ilkesi gereğince, tüm delilleri değerlendirerek fail ile fiil

oluşturmayan bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Aynı biçimde, suçun işlendiği sırada uygulanabilir olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.”

²⁵⁷ YHGK, E. 2017/897, K. 2018/464, K.T. 14.03.2018, E.T. 01.10.2021, www.hukukturk.com

Ceza mahkemesi kararı kusurun takdiri ve zararın miktarını tayin konusunda da hukuk hâkimini bağlamaz. Görüldüğü gibi fiilin, ceza hukuku bakımından suç teşkil etmemesi, fail bakımından o fiilin özel hukuk anlamında haksız fiil sayılmayacağı ve sorumluluk doğurmayacağı biçiminde değerlendirilemez; Aras, a.g.e., s. 199; Soyubelli, a.g.e., s. 94; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.714.

²⁵⁸ Bekar, a.g.m., s. 24; Şenses, a.g.m., s. 350; Ünver/ Hakeri, a.g.e., s. 721-722; Özbek/ Kanbur/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 669; Centel/ Zafer, a.g.e., s. 690; Turhan, a.g.e., s. 382-383; Yurtcan, a.g.e., s. 453.

²⁵⁹ YHGK, E. 2015/2868, K. 2019/1159, K.T. 12.11.2019, E.T. 01.10.2021, www.hukukturk.com

Antalya Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2013/989 İddianame numarası ile davacının davalı ...'in adına olan ... Oyuncak isimli iş yerinde 01.03.2008 ile 03.10.2009 tarihleri arasında fiili çalışması olmadığı hâlde ücret karşılığı sigortalı gösterildiği, sahte bildirimler nedeniyle Kurumun 2.262,31TL zarara uğratıldığı, kamu kurumu zararına dolandırıcılık ve resmî belgede sahtecilik suçlarının işlendiği iddiası ile ceza davası açıldığı, Yargıtay 23. Ceza Dairesi tarafından onanan Antalya 4. Ağır Ceza Mahkemesinin 25.09.2013 tarihli 2013/47 E., 2013/309 K. sayılı kararında davacının ... Oyuncak adlı iş yerindeki çalışmasının gerçekve fiili olduğunun belirlendiği, üzerine atılı suçun oluşmadığı, resmî belgede sahtecilik ve nitelikli dolandırıcılık suçlarını işlemediğinin sabit olduğu gerekçesiyle davacı hakkında beraat kararı verildiği anlaşılmıştır. Bu itibarla, ceza yargılaması sonunda tesis edilecek hükmün, davacının davalı iş yerinde 2008 yılının 3,4,5,6,7,8. aylarında fiilen çalıştığını iddia ettiği dönemi kapsadığı tereddüte yer bırakmaksızın açıklığa kavuşturulduğu takdirde hukuk hâkimini bağlayacaktır; ” 11. YHD, E. 2015/6013 , K. 2016/71, K.T. 11.01.2016, E.T. 01.10.2021, www.hukukturk.com; Aras, a.g.e., s. 204; Güneş, a.g.e., s. 177; Kılıçoğlu, a.g.m., s. 199 (Haksız Fiil); Soyubelli, a.g.e., s. 91; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 156; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s.714; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 514.

arasında bağlantı olmadığına karar verdiği²⁶⁰, hukuk mahkemesinin bağlantı olduğuna dair kararı, hukukta birliği zedeleyecek²⁶¹, yargıya olan güveni azaltacaktır²⁶².

D. FİİLİN FAİL TARAFINDAN İŞLENDİĞİNİN SABİT OLMAMASI SEBEBİYLE VERİLEN BERAAT KARARI

Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması halinde, CMK m.223/e gereğince beraat kararı verilmelidir. Hâkim delilleri değerlendirdikten sonra suçun sanık tarafından işlendiğine tam bir kanaat oluşturamazsa, şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereğince beraat kararı vermesi gerekir²⁶³. Bu noktada suçun sanık tarafından işlendiğine dair deliller mevcut olabilir ancak bu deliller mahkûmiyet için yeterli değildir yahut suçun sanık tarafından işlendiğine dair hiç delil olmayabilir.

Ceza mahkemesinin suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması sebebiyle verdiği beraat kararı hukuk mahkemesini bağlamaz. Nitekim uygulamada daha çok delil yetersizliği sebebiyle verildiğini gördüğümüz bu beraat kararının, hukuk hâkimini bağlayacağını kabul etmek isabetli olmaz. Zira hâkim kesin, her türlü şüpheden uzak, mahkûmiyet için yeterli bir delil elde edemediği için beraat kararı vermiştir. Mahkûmiyet için yeterli olmayan bu delillerin hukuk mahkemesinde açılacak olan davada yeterli görülebileceği kabul edildiğinde, verilen beraat kararının hukuk mahkemesini bağlaması doğru olmayacaktır²⁶⁴. Bu noktada ceza hâkimi, suçun sanık tarafından işlendiğine dair kesin tespit yapmamış sadece suçun sanık tarafından işlendiğine dair kesin delil olmaması sebebiyle beraat kararı vermiştir. Burada verilen beraat kararında, vakıanın mevcut olup olmadığı yani fiilin sanık tarafından gerçekleştirilip, gerçekleştirilmediği konusunda ceza hâkiminin net hükmü olmadığından verilen beraat hükmü hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil etmez²⁶⁵.

²⁶⁰ Reşit, a.g.e., s. 445; Kuru/Arslan/Yılmaz, a.g.e., s. 686-687; Kılıçoğlu, (Haksız Fiil) a.g.e., s. 467-468; Demir, a.g.m., s. 268; Güneş, a.g.e., s. 66; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 158.

²⁶¹ Ceza hukukundaki görünümü, Ne(non) bis in idem (aynı fiil ile ilgili iki kez yargılama yapılamayacağı) ilkesi CMK'nın 223. maddesinin 7. Fıkrasında düzenlenmiştir. Aynı zamanda non bis in idem olarak bilinen ilke evrensel hukuk ilkesidir.

²⁶² Güneş, a.g.e., s. 62.

²⁶³ Ali Kemal Yıldız, *Ceza Muhakemesinde İspat Ve Delillerin Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, s. 224; Güneş, a.g.e., s. 179; Bekar, a.g.m., s. 29.

²⁶⁴ Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 687; Aras, a.g.e., s. 217.

²⁶⁵ YHGK, E. 2016/670, K. 2019/1126, K.T. 05.11.2019, E.T. 02.10.2021, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb>.

E. RED KARARI

Ceza hakiminin kararının hukuk hâkimini bağlamadığı diğer bir durum ise redde yönelik karardır. CMK'nın 223/ 7 fıkrası gereğince, “*aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir*” ifadesiyle ret kararının verildiği durum düzenlenmiştir²⁶⁶. Maddeden anlaşılacağı üzere davanın ret kararında davanın esasına girilmeden dava sonlandırılmaktadır. Dolayısıyla somut olaya ilişkin maddi vakıalar hakkında bir tespit yapılmadığından, ret kararının hukuk davasına herhangi bir etkisi olmayacaktır²⁶⁷.

F. DÜŞME KARARI

Düşme kararı, CMK'nın 223. maddesinin 8. fıkrasında belirtildiği üzere, TCK'daki düşme sebeplerinin varlığı halinde verilir. TCK'da belirtilen düşme sebepleri; sanığın ölümü (TCK m. 64), af (TCK m. 65), dava zamaşımı (TCK m. 66), şikâyetten vazgeçme (TCK m. 73/4) ve ön ödemedir (TCK m.75).

Suçtan zarar gören şikâyetten vazgeçerken, şahsi haklarından da vazgeçtiğini belirtmiş ise hukuk mahkemesinde dava açma imkânı kalmayacaktır²⁶⁸. Sanığın ölümü

Her ne kadar mahkemece davacının anılan ceza mahkemesi kararı ile beraat ettiği de gerekçe gösterilmek suretiyle direnme kararı verilmiş ise de ceza mahkemesi beraat kararında bir maddi vakıa tespiti sözü konusu olmadığı, kararda kuşku ve delil yetersizliği gerekçesine dayanılmış olduğu, 818 sayılı Borçlar Kanunu (BK) 'nun 53. maddesi (TBK m. 74) karşısında, böyle bir ceza mahkemesi kararının hukuk hâkimini bağlamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Hukuk Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sırasında, ceza mahkemesinde davacı hakkında beraat kararı verildiği, bu karar bağlayıcı değil ise de somut olayla ilgili olarak ceza mahkemesince birlikte yaşama unsurunun olmadığına ilişkin saptamada bulunulduğu, bu tespitin hukuk hâkimini bağlayacağı, ceza mahkemesinin maddi vakıa tespiti karşısında hayatın olağan akışı karinesine dayanılmayacağı, şüphe olsa bile sigortalı aleyhine yorumlanamayacağı gerekçesiyle kararın değişik gerekçelerle onanması gerektiği görüşü ileri sürülmüş ise de, bu görüş Kurul çoğunluğu tarafından kabul edilmemiştir. Ancak, kararda karşı oy yazısı mevcuttur. Ceza mahkemesinin birlikte yaşama unsurunun olmadığına ilişkin varmış olduğu saptamanın hukuk hakimini bağlaması gerektiği savunulmuştur. Ancak kanaatimizce, şüphe dolayısıyla verilmiş olan beraat kararında, vakıa tespitlerinin hukuk hakimini bağlaması doğru olmaz. Zira vakıalar üzerindeki şüphelerde giderilmemiştir; 11. YHD, E. 2003/6442, K. 2004/1053, K.T. 10. 2. 2004, E.T. 03.10.2021, www.hukukturk.com; Güneş, a.g.e., s. 180; Soyubelli, a.g.e., s. 96.

²⁶⁶ 18. YCD, E. 2015/11462, K. 2015/10888, K.T. 11.11.2015, E.T. 09.12.2021, www.hukukturk.com; Yargıtay aynı fiilden dolayı ikinci kez dava açıldığında davanın reddine karar verilmesi gerekirken, ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesini kanuna aykırı bulmuştur.; AİHS'de ek 7 nolu protokolün 7. Maddesi gereğince, “*Hiç kimse, bir devletin yasalari veya ceza yargılaması uyarınca daha önce kesin olarak beraat ettiği (aklandığı) ya da hüküm giydiği (mahkum olduğu) aynı eylemden ötürü aynı devletin ceza mahkemeleri tarafından yeniden yargılanamaz ve cezalandırılmaz*”. Sözleşmeye taraf olan devletlerce, bu madde uygulansa da iki veya daha fazla devlet mahkemelerince verilen cezalar için bu madde uygulama alanı bulamamıştır; Sibel İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4*, Ankara: Mrk Baskı Tanıtım, 2018, s. 32.

²⁶⁷ Aras, a.g.e., s. 259.

²⁶⁸ Aras, a.g.e., s. 265.

halinde düşme kararı verilmesinde ise ceza mahkemesi suçun sübutu ve maddi vakıalar hakkında inceleme yapamayacağından²⁶⁹ kararın hukuk mahkemesine herhangi bir etkisi olmayacaktır²⁷⁰.

TBK m.72 gereğince haksız fiilin aynı zamanda suç olduğu durumlarda, suçun tabi olduğu dava zamanaşımı haksız fiilin zamanaşımından uzun olduğu takdirde haksız fiilin zamanaşımı süresi dava zamanaşımına kadar uzar. Dolayısıyla ceza mahkemesinde zamanaşımı sebebiyle davanın düşürülmesine karar verilse dahi, kararın haksız fiilin incelendiği hukuk davasına bir etkisi olmayacaktır²⁷¹. Nitekim eylemin oluşup oluşmadığı yönünde bir tespit yapılmamış, işin esasına girilmeden dava sonlandırılmıştır.

Ön ödeme gereğince, kanunda belirlenmiş usule göre belirlenmiş paranın devlet hazinesine ödenmesi sonucunda açılmış olan kamu davası düşürülür²⁷². Davanın düşürülmesinin kişisel hak taleplerine bir etkisi olması düşünülemez²⁷³. Ön ödeme sonucu dava düşükten sonra hukuk mahkemesinde dava açılabilir. Bununla birlikte ön ödeme, bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olan uzlaşma kapsamı dışında kalan suçlar bakımından uygulanmaktadır. Uzlaşma alternatif bir uyuşmazlık çözüm yolu olduğundan, uzlaşma sonucunda suçtan zarar gören, hukuk mahkemesinde de tazminat davası açamaz²⁷⁴. Zira uzlaşma sonucunda kişisel hak taleplerinden de vazgeçtiği kabul edilmiştir²⁷⁵.

²⁶⁹ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 609; Özgenç, a.g.e., s. 987; Demirbaş, a.g.e., s. 650; Zafer, a.g.e., 699; Soyaslan, a.g.e., s. 626; Akbulut, a.g.e., s. 1126.

²⁷⁰ TCK m. 64 /I: “Sanığın ölümü halinde kamu davasının düşürülmesine karar verilir. Ancak, niteliği itibarıyla müsadereye tabi eşya ve maddi menfaatler hakkında davaya devam olunarak bunların müsaderesine hükmolunabilir.

²⁷¹ YHGK, E. 2015/2807, K. 2016/821, K.T. 17.06.2017, E.T. 09.12.2021, www.hukukturk.com; YHGK, E. 2017/1276, K. 2017/1192, K.T. 14.06.2017, E.T. 09.12.2021, www.hukukturk.com; YHGK, E. 2017/433, K. 2017/1095, K.T. 07.06.2017, E.T. 09.12.2021, https://www.hukukturk.com.

²⁷² Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 747; Özgenç, a.g.e., s. 987; Demirbaş, a.g.e., s. 735; Zafer, a.g.e., 699; Soyaslan, a.g.e., s. 558; Akbulut, a.g.e., s.1126.

²⁷³ Aras, a.g.e., s. 280.

²⁷⁴ Akcan, yüksek lisans tezi, s. 177; Mustafa Özbek, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usûl ve Esasları, *AÜHFD*, C. 56, S. 4, 2007, s. 192; Zafer, a.g.e., s. 704; Soyaslan, a.g.e., s. 611; Demirbaş, a.g.e., s. 751; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 752.

²⁷⁵ CMK m.253/19 uyarınca “Uzlaşmanın sağlanması halinde soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz, açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır; Aynı düzenleme Ceza Muhakemesi Uzlaştırma Yönetmeliği’nin 7. Maddenin 6. Fıkrasında “Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma veya kovuşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.”; Ayça İzmirlioğlu, Uzlaştırma Sonucu İş Kazasından Kaynaklanan Tazminat Davasının Açılmaması veya Açılmış Olan Davadan Feragat Edilmesinin Değerlendirilmesi, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, C. 68, S.1, 2021, s. 122; Zafer, a.g.e., s. 696; Soyaslan, a.g.e., s. 611; Demirbaş, a.g.e., s. 751; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 746.

Af ise ceza davasının bütün neticeleri ile ortadan kalkmasıdır²⁷⁶. Ancak sanığın yahut hükümlünün eylemi af ile ortadan kalkmadığından, suçtan zarar gören kişinin hukuk mahkemesinde tazminat davası açmasının önünde bir engel yoktur²⁷⁷.

Sonuç olarak davanın düşmesi kararı ret kararında olduğu gibi esasa ilişkin değil de usule ilişkin bir karar olduğundan ve maddi olgulara yönelik bir tespit içermediğinden hukuk mahkemesini bağlaması doğru olmaz.

G. DURMA KARARI

Durma kararları CMK m. 223/8/'de, "*soruşturmanın veya kovuşturmanın yapılması şarta bağlı tutulmuş, olup da şartın henüz gerçekleşmediği anlaşılırsa; gerçekleşmesini beklemek üzere, durma kararı verilir*" şeklinde düzenlemiştir. Maddeden de anlaşılacağı üzere, durma kararı nihai değil ara karar niteliğindedir²⁷⁸. Dolayısıyla kararın, uyuşmazlık konusu olaya ilişkin tespit içermediğinden hukuk mahkemesine etki etmesi hukuka uygun olmaz²⁷⁹.

H. HÜKMÜN AÇIKLANMASININ GERİ BIRAKILMASI KARARI

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında, sanık denetim süresi boyunca suç işlemez ise davanın düşmesine karar verilir²⁸⁰. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının niteliğine ilişkin doktrinde değişik görüşler mevcuttur. Ancak konumuzun kapsamı dışında kaldığından bu görüşlere yalnızca değinmekle yetineceğiz. Şöyle ki bir görüşe göre hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kendine özgü yapısı olan karardır²⁸¹; diğer bir görüşe göre durma kararı niteliğindedir²⁸², başka bir görüşe göre ise şartlı bir erteleme kararı niteliğindedir²⁸³. Tüm bu görüşler, hükmün

²⁷⁶ Âdem Sözüer, Türk Hukuku'nda Af, 4454 ve 4616 Sayılı Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverilme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği İle Bu hükümlerin Anayasaya Uygunluğu Sorunu, *Anayasa Yargısı*, C.17, S.1, 2001, s.223; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 709; Özgenç, a.g.e., s. 1006; Demirbaş, a.g.e., s. 743; Zafer, a.g.e., 678; Soyaslan, a.g.e., s. 614; Akbulut, a.g.e., s. 1071.

²⁷⁷ Aras, a.g.e., s. 287.

²⁷⁸ Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 674.

²⁷⁹ 10. YCD, E. 2020/689, K. 2020/ 2696, K.T. 30.06.2020, E.T. 09.12.2021, www.hukukturk.com. ; Aras, a.g.e., s. 301-302.

²⁸⁰ Devrim Güngör/ Güneş Okuyucu- Ergün, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması, *AÜHF*, C. 65, S. 4, 2016, s.1954; Özbek/ Doğan/ Bacaksız/ Tepe, a.g.e., s. 609; Özgenç, a.g.e., s. 777; Demirbaş, a.g.e., s. 700; Zafer, a.g.e., 662; Soyaslan, a.g.e., s. 613; Akbulut, a.g.e., s. 949.

²⁸¹ İsmail Deniz, *Ceza Muhakemesinde Hüküm*, 1. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2014, s. 28; Ersan Şen/ Mert Maviş, *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, 1. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2014, s. 14.

²⁸² Erhan Günay, *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, 1. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2010, s. 26.

²⁸³ Güneş, a.g.e., s. 87.

açıklanmasının geri bırakılması kararının doktrinindeki niteliğine ilişkin tartışmalardır. Dolayısıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hüküm olmadığını değiştirmez. Nitekim CMK'nın 223. maddesinde hüküm çeşitleri sayılırken hükmün açıklanmasının geri bırakılmasından bahsedilmemiştir. Kanaatimizce, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının kendine özgü yapısının olduğunun kabul edilmesi daha doğru olacaktır.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında kesinleşmiş bir ceza mahkumiyeti yoktur, sanık eğer denetim süresini iyi halli olarak geçirirse dava düşecektir. Dolayısıyla kararın hukuk mahkemesine bir etkisinin olması mümkün değildir²⁸⁴. Yargıtayın hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının hukuk mahkemesine etki etmemesi yönünde kararları mevcut olduğu gibi²⁸⁵, davanın niteliğine göre hukuk mahkemesinde kesin hüküm etkisi göstermesi gerektiğini savunan kararları da mevcuttur²⁸⁶. Ayrıca her ne kadar hükmün açıklanması kararının doğrudan hukuk mahkemesine etki etmesi düşünülmesi de bu karar verilirken tespit edilen maddi vakıalar, hukuka aykırılık durumu ve failin belirlenmesi hususunun hukuk mahkemesini bağlaması yönünde Yargıtay kararları da vardır²⁸⁷.

Kanaatimizce, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararını hukuk mahkemesine etki etmez. Nitekim somut olaya ilişkin maddi vakıa tespiti yapılmış olsa dahi sanığın denetim süresi boyunca suç işlememesi durumunda dava düşeceğinden, tespit edilen maddi vakıaların ve olayın hukuka aykırılığının herhangi bir anlamı

²⁸⁴ Güneş, a.g.e., s. 87.

²⁸⁵ YHGK, E. 2017/681, K. 2019/45, K.T. 31.09.2019, E.T. 09.12.2021, www.hukukturk.com.

Öte yandan, Hukuk Genel Kurulunun 01.02.2012 tarih ve 2011/19-639 E., 2012/30 K., 09.10.2013 tarih ve 2013/4-8 E., 2013/1458 K., 23.10.2018 tarih ve 2017/4-1353 E., 2018/1552 K. sayılı kararlarında da vurgulandığı üzere, maddi olgunun belirlenmesi yönünden hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının, kesinleşmiş bir ceza hükmü olmadığından, hukuk hâkimini bağlamayacağı kabulü gerekir.

²⁸⁶ *Kastamonu 3. Asliye Ceza Mahkemesinin 2015/725 esas ve 2016/411 karar sayılı dosyasıyla, davacı karşı davalı erkek hakkında "Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülükleri İhlal Ettiği" gerekçesiyle açılan ceza yargılaması ve toplanan diğer delillere göre, erkeğin 5237 sayılı TCK 233/1. maddesi gereğince hapis cezasıyla tecziyesine karar verilmiş, 5271 sayılı TCK 231/5. maddesi gereğince hükmün açıklanması geri bırakılmak suretiyle ertelenmiştir. Bu karar itiraz edilmeden kesinleşmiştir. Davalı-karşı davacı kadın tarafından dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşamasında vakıa olarak erkeğin aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmediği belirtilerek, savcılık ifade tutanağı da karşı dava dilekçesine eklenmiştir. Ceza yargılamasında mahkumiyet hükmü hukuk hakimini bağlar. Yukarıda açıklanan nedenle davalı-karşı davacı kadının boşanma davasının kabulü gerekir.": 2. YHD, E. 2020/2515, K. 2020/3569, K.T. 01.07.2020, E.T. 09.12.2021, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb>.*

²⁸⁷ 21. YHD, E. 2019 / 2833, K. 2019 / 8066, K.T. 24.12.2019, E.T. 09.12.2021, www.hukukturk.com.

"Her ne kadar ceza davasında hükmün açıklanmasının geri bırakılması nedeniyle kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararından söz etmek mümkün değilse de, ceza yargılamasında maddi vakıa olarak eylemin hukuka aykırılığının ve failinin belirlenmiş bulunması karşısında kusur oranlarının belirlenirken bu durumun da göz önüne alınması gerektiği açıktır."

kalmayacaktır. Denetim süresi boyunca hukuk davası sonuçlandırılmamış olabilir ya da denetim süresinin iyi halli olarak geçirilmesinden sonra hukuk davası sonuçlanmış olabilir. Bu sebeple düşen bir davanın kabul ettiği maddi vakıaların hukuk mahkemesinde bağlayıcı olacağını kabul etmek isabetli olmayacaktır. Düşen bir davanın kabul ettiği maddi vakıaların başka bir davayı etkilemesi hukuka uygun olmaz.

III. CEZA MAHKEMESİNDE ELDE EDİLEN DELİLLERİN HUKUK MAHKEMESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

A. GENEL OLARAK

Delil, bir iddianın doğru olduğunun kanıtlanması için başvuru araçtır²⁸⁸. Delillerin somut olayın vakıaları hakkında hâkimde kanaat uyandırması ve somut olayın nasıl gerçekleştiğine dair bilgi vermesi gerekir. Türk Hukuku'nda hukuka uygun olarak elde edilen her türlü delil, yargılama sırasında kullanılabilir.

Ceza Hukuku'nda daha önce bahsedildiği üzere²⁸⁹ resen araştırma ilkesi geçerli olduğundan, yargılama sırasında cumhuriyet savcısı ve hâkim somut uyuşmazlıkla ilgili tüm delilleri toplar²⁹⁰. Dava toplanan deliller gözetilerek sonuçlandırılır.

Medeni yargılama hukukunda ise taraflarca getirilme ilkesi geçerli olduğundan, resen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar²⁹¹ hariç (boşanma davası, velayet davası) tarafların yargılama sırasında ileri sürmediği hiçbir delil davada değerlendirilmez²⁹².

²⁸⁸ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 350; Alangoya/ Yıldırım/ Deren Yıldırım, a.g.e., s. 294; Güneş, a.g.e., s. 226; Müjgan Tunç Yücel, *HMK Uyarınca tahkimde ihtiyadi tedbir ve delil tespiti*, 1. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2013, s. 29; Sinem Turan, *Medeni Usul Hukukunda Delil Tespiti Kurumunun Fonksiyonları*, 1. b., Ankara: Adalet Basım Yayım, 2020, s. 17; Fatih Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararları ışığında ceza muhakemesinde delil ve ispat*, 1. b., Ankara: Seçkin Hukuk, s. 15.

²⁸⁹ Bkz.: İç- Birinci Bölüm- II.

²⁹⁰ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 764; Donay, a.g.e., s. 334; Yurtcan, a.g.e., s. 523; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 5706; Ercan, a.g.e., s. 253; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 572; Soyaslan, a.g.e., s. 401.

²⁹¹ İbrahim Ercan, Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri, *SDÜHFD MİHBİR Özel Sayısı*, s. 264; Özmumcu, a.g.m., s. 146; Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

²⁹² İletişimin denetlenmesi sonucunda elde edilen delillerin hukuk yargılamasında kullanılması kabul edilmemiştir, zira hukuk yargılamasında delillerin düzenlendiği Medeni usul kanununda iletişimin denetlenmesi yolu ile elde edilen delil başlığı olmadığından, ceza muhakemesi kanunundaki bazı katalog suçlar için öngörülen iletişimin denetlenmesi yoluyla elde edilen delillerin hukuk yargısında kullanılması hukuka uygun delil kavramının kapsamını genişletecek ve bir oyuk açılmasına sebep olacaktır.; Aras, a.g.e., s. 375; Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

Ceza mahkemesinde verilen hükümlerin hukuk davalarına etkilerini daha önceki başlıkta incelemiştik²⁹³. Ceza mahkemesinin bazı kararları hukuk davasında maddi anlamda kesin hüküm değerinde olurken, diğer bir deyişle hukuk hâkiminin vakianın tespitine dair kararla bağlı olduğu durumlar varken, bazı kararların ise hukuk mahkemesine bir etkisi olmayacaktır²⁹⁴.

Bu bölümde inceleyeceğimiz konu ise ceza mahkemesinde yargılama sırasında elde edilen delillerin hukuk davasında kullanılıp kullanılmayacağıdır.

Ceza yargılaması sonucunda verilen hüküm hukuk davasını etkiliyor ise o hüküm verilirken dikkate alınan delil de hukuk davasında kullanılabilir²⁹⁵. Ancak beraat kararı gibi hukuk davasına etki etmeyen hükümlerde, yargılama sırasında kullanılan deliller hukuk davasında kullanılmaz. Nitekim hükmün sonucunun hukuk davasına etki etmediğinin kabul edildiği durumlarda o hükmün verilmesine sebep olan delilin hukuk davasında kullanılması çelişkili durum ortaya çıkaracaktır²⁹⁶. Zira resen araştırma ilkesi sonucu elde edilen delillerin, taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu bir yargılamada kullanılması, delilin aleyhine olduğu taraf açısından haksızlık oluşturacak ve hukuk yargılamasında geçerli olan ilke ihlal edilmiş olacaktır²⁹⁷.

Bir örnekle izah edecek olursak, hayata kast sebebiyle açılan bir boşanma davası sonucunda sanığın mahkumiyetine karar verilmesi, hukuk davasında açılan tazminat davası bakımından bağlayıcı olacaktır. Çünkü fail hayata kast sebebiyle suçlu bulunmuş, maddi vakianın gerçekleştiği teyit edilmiş ve mahkûmiyet hükmü kurulmuştur. Ancak yargılama sırasında sanığın bu eylemi gerçekleştirdiğine dair ikrarı, ceza yargılamasında ancak başka delillerle desteklendiğinde dikkate alınabilir.

Ceza yargılamasında ikrarın başka delillerle desteklendiği takdirde dikkate alınmasının sebebi resen araştırma ilkesinin geçerli olmasıdır²⁹⁸. Hukuk yargılamasında

²⁹³Bkz.: İç- İkinci Bölüm.

²⁹⁴ Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713.

²⁹⁵ Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

²⁹⁶ Güneş, a.g.e., s. 233; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713.

²⁹⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574

²⁹⁸ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 764; Donay, a.g.e., s. 334; Yurtcan, a.g.e., s. 523; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 5706; Ercan, a.g.e., s. 253; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 572; Soyaslan, a.g.e., s. 401.

ise mahkeme içi ikrar olduğunda başka delilin desteğine ihtiyaç duyulmadan ikrar delil olarak değerlendirilir. Zira tarafın ikrarı vakıayı çekişmeli olmaktan çıkarır.

Başka bir örnek verecek olursak ceza mahkemesinde dinletilen tanığın beyanının hukuk mahkemesinde etkisi olması için ceza mahkemesi hükmünün hukuk hâkimi açısından bağlayıcı olması gerekir. Beraat ile sonuçlanmış bir davanın sonucu hukuk mahkemesini bağlamayacağından (maddi vakıalar hariç), dinlenen tanık ifadesinin de hukuk mahkemesinde delil olması mümkün değildir. Nitekim ceza yargılamasında tanıkların zorla getirilme imkânı dahi varken hukuk yargılamalarında bazı davalar hariç taraflar tarafından tanık listesi oluşturulur ve talep edilen tanıklar dinlenir. Cebri icra gücü bakımından da tanığın ifadesinin hukuk davasında doğrudan kullanılması hukuka aykırı olur.

B. CEZA MAHKEMESİNDE ALINAN BİLİRKİŞİ RAPORUNUN HUKUK MAHKEMESİNE ETKİSİ

Bilirkişi raporunun hukuk mahkemesine doğrudan etki edip etmeyeceği konusunda doktrinde farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre, bilirkişi raporu da diğer deliller gibi eğer ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil ediyorsa kullanılabilir. Bu sebeple ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil ediyorsa ceza mahkemesinde kullanılan bilirkişi raporu hukuk mahkemesinde güçlü delil teşkil etmelidir. Fakat ceza mahkemesi kararı hukuk davasına etki etmiyorsa bilirkişi raporu da hukuk davasında kullanılmamalıdır²⁹⁹.

Diğer bir görüşe göre ise bilirkişi raporunun her durumda hukuk davasında delil olarak kullanılabilmesidir³⁰⁰. Ceza davasının sonucu hukuk davasına etki etse de etmese de bilirkişi raporunun hukuk davasında kullanılması gerekir. Bu görüşe göre bilirkişi raporu hem hukuk davası hem de ceza davasında takdiri delil niteliğindedir³⁰¹. Dolayısıyla hâkim tüm unsurları değerlendirerek karar verir.

Örnek verilecek olursa ceza mahkemesinde verilen beraat kararı, hukuk davasında bağlayıcı olmasa da bağlayıcı olmayan kısım verilen hükümdür. Maddi vakıanın tespiti

²⁹⁹ Kuru/Aydın, a.g.e., s. 5154; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 173-175; Kapancı, a.g.m., s. 540-541; Aras, a.g.m., (Sahtecilik), s. 397-400; Soyubelli, a.g.e., s. 114.

³⁰⁰ Ali Kemal Yıldız, Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, *EÜHFD*, C. X, S. 3-4, 2006, s. 274.

³⁰¹ Yıldız, a.g.m., s. 274.

bilirkişi raporunun doğruluğuna dair herhangi bir şüphe içermemektedir. Bu sebeple bilirkişi raporunun hukuk davasında maddi vakıa tespitinde doğrudan kullanılmasına bir engel olmamalıdır³⁰².

Bilirkişi raporu kullanılarak verilen mahkûmiyet hükmündeki kusurun kanun gereği (TBK m. 74) hukuk mahkemesini bağlamaması, bilirkişi raporundaki kusur tespitinin yanlış olduğu anlamına gelmemelidir. Nitekim TBK m.74 gereğince, bağlayıcı olmayan kusur, bilirkişi raporundaki kusur değil, ceza hâkiminin tüm delilleri değerlendirerek vardığı kusurdur.

Kanaatimizce, ilk görüşün isabetli olarak değerlendirilmesi gerekir. Nitekim ceza davasında kullanılan her delilin doğruluğundan şüphe edilmemektedir. Ancak bu delillerin hükme göre diğer davalara etkisine dikkat edilmelidir. Sonuçta yargılama olarak farklı ilkeler benimsenen bu davalarda, resmi rapor dahi olsa diğer davada doğrudan değerlendirilmesi, bu davalarda delil toplama işleminin gerçekleştirilmesini işlevsizleştirecektir.

IV. CEZA MUHALEMESİNDE HUKUKA AYKIRI ELDE EDİLEN DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ SORUNU

Türk Hukuku'nda bir unsurun delil olarak kabul edilebilmesi için maddi uyuşmazlıkla ilgili olması, kullanılmasının ispat açısından gerekli olması, davadaki tüm süjeler tarafından biliniyor olması ve hukuka uygun olarak elde edilmiş olması gerekir³⁰³.

Hukukumuzda hukuka aykırılık için doktrinde farklı tanımlar olsa da³⁰⁴, CMK m.288 gereğince hukuka aykırılık kavramını, *bir hukuk kuralının uygulanmaması veya*

³⁰² Güneş, a.g.e., s. 232; Kapancı, a.g.m., s. 541.

³⁰³ Cem Şenol, *Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı*, 2.b., İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 63; Mehmet Gödekli, Türk Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı, *AÜHFD*, C. 65, S. 4, 2016, s. 1818; AİHM, AİHS'nin 6.maddesi ile sınırlı inceleme yapmakta ve hukuka aykırı elde edilmiş delillerin yargılamanın bütünü üzerindeki etkisini incelemektedir; M. Kerem Osmanoğlu, Ceza Muhakemesi Yönünden Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 18, 2012, s. 139; Özge Sırma Gezer, Hukuka Aykırı Delillerin Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi, *İKÜHFD*, C. 16, S. 1, 2017, s. 190; Doğan Soyaslan, Hukuka Aykırı Deliller, *AÜEHFD*, C. VII, S. 3-4, s. 10; Gürkan Özocak, Ceza Muhakemesinde Elektronik Delillerin Tespiti ve Toplanması. <http://ozocak.com/Dosyalar/11504e.pdf>.

³⁰⁴ Doktrinde, hukuka aykırılık kavramından, hukuk kavramının hakların bütünü olarak değerlendirilmesi gerektiği, hukuka aykırılık kavramının tüm hukuk kurallarına aykırılık olarak kabul edilmesi gerektiği, dolayısıyla yalnızca hukuk kurallarına değil, izin, emir, yasak ve normların tamamına aykırı olarak elde edilen delillerin hukuka aykırı delil olarak kabul edilmesi gerektiği yönünde görüşler mevcuttur. Kanaatimizce, tüm hukuk düzenindeki hukuk kurallarına aykırılık, hukuka aykırılıkta esas alınabilir ancak haklara ilişkin getirilen tüm düzenlemelerin hukuka aykırılık kavramı içerisine sokulması, hukuka aykırılık kavramının içeriğine gereksiz olarak genişletecektir. Dolayısıyla, yalnızca kanun maddelerine aykırı olarak elde edilen delillerin hukuka aykırı delil olarak kabul edilmesi isabetli olacaktır; Anayasa Mahkemesi

yanlış uygulanması hukuka aykırılıktır, şeklinde tanımlamak mümkündür. Hukuka aykırı delil kavramını, delili elde ederken hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanması sonucunda elde edilen delil olarak tanımlayabiliriz³⁰⁵. Yargıtay da hukuka aykırılığı, “Türk hukuk sisteminde hukuka aykırılık gerek yazılı pozitif hukuk metinlerine gerekse hukukun evrensel uygulamaya kavuşmuş ilkelerine aykırılık anlamına gelir. Hukuka aykırılık en başta milli hukuk sistemimiz içinde yürürlükteki tüm hukuk kurallarına aykırılık anlamına gelir. Bu çerçevede içinde, anayasaya, usulüne uygun olarak kabul edilmiş uluslararası sözleşmelere, kanunlara, kanun hükmünde kararnamelere, tüzüklere, yönetmeliklere, içtihadı birleştirme kararlarına ve teamül hukukuna aykırı uygulamaların tümü hukuka aykırılık kavramı içinde yer alır³⁰⁶” şeklinde tanımlamıştır.

Bir delilin hukuka aykırı olarak kabul edilebilmesi için elde edilirken hukuk kurallarına aykırı davranılmış olması yani ihlal edilen kural sonucunda o delile ulaşılmış olması gerekir. Diğer bir ifadeyle, delil elde edilirken aykırı davranılan hukuk kuralı ile

hukuka aykırılık kavramını hukukun genel ilkelerine aykırılık olarak tanımlamıştır; AYM'nin 24.11.2009 tarih, E. 1999/27 ve K. 1999/42 sayılı kararı, www.hukukturk.com, E.T.12.12.2021; Fatih Özkul, Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu, *Uyuzmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 9, Yıl 5, 2017, s. 401.

³⁰⁵ Tesadüfen elde edilen delillerin hukuka aykırı delil kabul edildiği yönünde bkz. : YCGK, E. 2007/5-23, K. 2007/167, K.T. 03.7.2007, E.T. 12.12.2021; *Sanığa ait olan iletişimin tespiti tutanakları, tesadüfen elde edilmiş kanıt niteliğindedir. Bu konuşmalarda tesadüfen elde edildiği kabul edilen suç kanıtının değerlendirilebilmesi için 4422 sayılı Yasada herhangi bir hüküm yer almadığı gözetildiğinde, iletişimin tespitine ilişkin bu tutanaklar yasa dışı elde edilmiş kanıt niteliğindedir. Kaldı ki, 5271 sayılı CMY'nın 138. maddesine göre de bu tutanağa yasal bir kanıt değeri verilmesi olanaksızdır*, Kararda karşı oy yazısı mevcuttur, şöyle ki, delil iyi niyetle elde edilmişse hukuka aykırılığın giderilebileceği ve delilin yok sayılmayacağına ilişkin iyi niyet ilkesi savunulmuştur. Kanaatimizce, bu yaklaşım doğru değildir. Gerçekten suçu işleyen bir üçüncü kişi aleyhinde delil bulunduğu, delilin doğruluğunun kesin olduğu durumlarda dahi, usule aykırılıktan değerlendirilmemesi gerekir. Vicdani kanaat yönünden, üçüncü kişinin suçlu olduğu ve delilin kullanıldığı durumlarda gerçek adaletin sağlanacağına inanılsa da iletişimin tespiti yahut arama kararı üçüncü kişi ile ilgili olarak verilmediğinden, tesadüfen elde edilen delilin kullanılması usule dolayısıyla hukuka aykırı olacaktır. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma, suç işlemek amacıyla kurulmuş örgüte üye olma suçları için de tesadüfen elde edilen deliller hukuka aykırı delil olarak kabul edilmiştir. :10. YCD, E. 2012/22375, K. 2013/1077, K.T. 31.1.2013, E.T. 12.12.2021, www.hukukturk.com; Adli aramaya ilişkin detaylı bilgi için bkz. : Yeşim Yılmaz, Bir Ceza Muhakemesi Hukuku İşlemi Olarak Adli Arama, *TBBD.*, S. 124, 2016; Gezer, a.g.m., s. 190; Tülay Kitapçioğlu Yüksel, Arama Kararının Hukuka Aykırı Şekilde İcrasından Elde Edilen Delilin Hükme Esas Alınması Sorunu Üzerine Karar İncelemesi, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. 76, S. 1, s. 114; Seçkin Koçer, İletişimin Denetlenmesi Tedbirinde Tesadüfen Elde Edilen Deliller, *Adalet Dergisi*, C. 2, S. 65, 2020, s. 444; İsa Başbüyük, İletişim Sırasında Elde Edilen Gizli Ses Kayıtlarının Ceza Muhakemesinde Delil Olarak Kabul Edilebilirliği Sorunu, *DEÜHFD*, C. 19, S. 1, 2017, s. 179; Hukuka aykırı olarak telefon dinlemesi sonucunda elde edilen delillerin değerlendirilemeyeceğine ilişkin bkz. : BVerfG, İkinci Senato 3. Dairesi'nin 18 Nisan 2007 tarihli kararı - 2 BvR 2094/05 -, Rn. 1-57, http://www.bverfg.de/e/rk20070418_2bvr209405.html; AİHM, Başvuru No: 69762/ 12, K. T. 16.02.2021, E.T. 05.11.2022, www.hukukturk.com; Kararda başvuru evinin aranması sırasında iki tanığın hazır bulundurulmaması ve arama tutanağının evde değil de polis merkezinde düzenlenmiş olması sebebiyle AİHM elde edilen delilleri hukuka aykırı bulmuştur.

³⁰⁶ E. 2005/144, K. 2005/150, K.T. 29.11.2005, E.T. 12.12.2021, www.hukukturk.com.

elde edilen delil arasında neden sonuç ilişkisi bulunmalıdır. Kullanılan delilin somut olaya etkisinin olması gerekir³⁰⁷.

Ceza Hukuku'nda kanunlara aykırı elde edilen deliller³⁰⁸, yasak sorgu³⁰⁹ ve ifade alma yöntemleri ile elde edilen deliller³¹⁰, aldatmaya dayalı yöntemle elde edilen deliller, baskıya dayalı yöntemle elde edilen deliller³¹¹ ve aydınlatma yükümlülüğüne³¹² aykırı olarak elde edilen deliller hukuka aykırı elde edilen delil olarak kabul edilir³¹³. İzmir 2. Ağır Ceza mahkemesi bir kararında, usule ve dolaylı olarak hukuka aykırı elde edilen delilleri hukuka aykırı kabul etmiştir. Bu davada başka bir ev için aramaya gidilmişken arama izninin verildiği evin dışında bir evden gelen sesler sonucu diğer bir evde teröristlere ilişkin mühimmat, teröristler, kapı kırılarak bulunmuştur. Her ne kadar terörist ele geçirilmiş olsa da usuli eksiklikten mahkeme delili hukuka aykırı bulmuştur³¹⁴.

³⁰⁷ Şenol, a.g.e., s. 80.

³⁰⁸ Delil aracı yasakları olarak da bahsedilebilir. Delillerin elde edilmesinde vasıta olan tedbirlerdeki hukuka aykırılıkların delilli hukuka aykırı delil halinde getirdiği kabul edilir. Örneğin, genetik inceleme kararını CMK m. 78 gereğince yalnızca hakim verir, bu kararın cumhuriyet savcısı tarafından verilmesi genetik inceleme sonucu elde edilen delili hukuka aykırı hale getirir; Hakim kararı alınmaksızın yapılan arama işleminin hukuka aykırı delil olarak kabul edildiği yönünde bkz.: YCGK, E. 2009/7-160, K. 2009/264, K.T. 17.11.2009, E.T. 12.12.2021, www.hukukturk.com; aynı şekilde şeklen hukuka aykırılık sonucu elde edilen delillerin hukuka aykırı delil kabul edildiği yönünde bkz.: YCGK, E. 2007/7-147, K. 2007/159, K.T. 26.6.2007, E.T. 12.12.2021, 8. YCD, E. 2009/9930, K. 2009/13934, K.T. 9.11.2009, E.T. 12.12.2021; aynı yönde görüş için bkz. : Murat Volkan Dülger, Hukuka Aykırı Delillerle Verilen Verilen İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi (Hukuksuz Delillere İlişkin İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi), 2021, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3792306; Gezer, a.g.m., s. 191; Kitapçoğlu Yüksel, a.g.m., s. 117; Mehmet Maden, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Bakımından Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Delil Yasakları, *Anayasa Yargısı*, C. 31, S. 1, 2015, s. 210; Hande Seven, Delil Yasakları, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 3, 2018, s. 120.

³⁰⁹ Gezer, a.g.m., s. 193.

³¹⁰ CMK m. 148; Seven, a.g.m., s. 121.

³¹¹ İşkence yasağının ihlali sonucu elde edilen deliller kabul edilebilir. AİHM, "Söylemez v. Türkiye Davası", K.T. 21.09.2006, Başvuru No: 46661/99, E.T. 12.12.2021, 2006, <https://hudoc.echr.coe.int/tur>, Söylemez v. Türkiye davasında elde edilen deliller mahkumiyete karar vermede belirleyici olmasa da yargılamanın adilliyi ihlal ettiğinden, adil yargılanma hakkının ihlali kabul edilmiştir. ; Gödekli, a.g.m. , s. 1875; Murat Volkan Dülger, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Gafgen Kararı Bağlamında Ceza Muhakemesinde İşkence İle Elde Edilen Delillerin Kullanımı Sorunu, *TBBDD*, S. 111, 2014. Kararda, sanığa cinsel doğruyu söylemediği takdirde ağır acı verileceği söylenmiş olup, korkutularak ifadesi alınmıştır. AİHM de görülen davada, doğruyu söylemesi durumunda daha az ceza alacağı dikkate alındığında, bu korkutmanın işkence kapsamında değerlendirilmesinin yerinde olmadığı kararına varılmıştır. Dülger, bu karara katılmamakla birlikte, AİHM gibi uluslararası bir mahkemenin bu yönde karar vermesinin üye bütün devletlerin hukuk sistemine zarar vereceği görüşündedir.

³¹² Gezer, a.g.m. , s. 192; Susma hakkının olduğu sanığa hatırlatılmalıdır. Susma hakkının hatırlatılmaması aydınlatma yükümlülüğünün ihlali olarak kabul edilir.; Nurgül Süleymanoğlu, Ceza Yargılamasında Susma Hakkı; Didar Özdemir, Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Susma Hakkı, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 2, 2017, s. 156; Çağrı Kan Aydın, Adil Yargılanmanın Bir Unsuru Olarak Susma Hakkı, *TBBDD*, S. 91, 2010, s. 158; Seven, a.g.m., s. 122; Demet Duran, Şüphelinin İfadesinin Alınması (CMK m. 147- Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği m. 23), *İzmir Barosu Dergisi*, S. 2, Yıl 78, s. 200.

³¹³ Gödekli, a.g.m., s. 1825; Şenol, a.g.e., s. 120.

³¹⁴ https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3792306, E.T.12.12.2021.

Somut olayda, elde edilen tüm delillerin yasal mevzuata ve genel hukuk ilkelerine uygun olarak elde edilip edilmediğinin kontrol edilmesi gerekir³¹⁵. Başka bir kararda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Desde/Türkiye davasında başvuruçunun soruşturmanın başından beri bir avukat yardımı almamasını adil yargılanma hakkının ihlali kabul etmiştir³¹⁶.

V. YARGILAMANIN YENİLENMESİ YÖNÜNDE VERİLEN KARARIN HUKUK MAHKEMESİNE ETKİSİ

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 311 ile 323. maddeleri arasında yargılamanın yenilenmesi kurumu düzenlenmiştir. Yargılamanın yenilenmesi olağanüstü kanun yoludur. Hüküm açıklandıktan hatta ceza infaz edildikten sonra dahi mahkemenin hatalı karar verdiği ortaya çıkabilir. Bu durumda mahkemeye başvurarak yargılamanın yeniden yapılması talep edilebilir³¹⁷.

Yargılamanın yenilenmesinin hangi durumlarda mümkün olabileceği 311. maddede hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi nedenleri olarak, 314. maddede ise hükümlünün aleyhine olan yargılamanın yenilenmesi sebepleri olarak sınırlı sayıda sayılmıştır³¹⁸. Bu sebeplerin kıyas yolu ile genişletilmesi mümkün değildir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ise yargılamanın yenilenmesi sebepleri 375. madde de düzenlenmiştir. HMK 375/ğ gereğince “*karara esas alınan bir hükmün, kesinleşmiş başka bir hükümle ortadan kalkmış olması*” durumunda yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilir.

³¹⁵ Amerikan Ceza muhakemesinde hukuk aykırı delillerin değerlendirilmesine ilişkin bkz.: Metin Köse, Amerikan Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Dışlanması, *HHFD*, C. 9, S. 1, 2019.

³¹⁶ AİHM, Desde v. Türkiye Davası, Başvuru No: 23909/03, 2011, K.T. 01.02.2011, E.T. 12.12.2021, <https://hudoc.echr.coe.int/tur>.

³¹⁷ Hüseyin Aydın, Anayasa Mahkemesi Kararları Bağlamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İhlal Kararının, Siyasi Parti Kapatma Davalarında Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi Olması, *Yasama Dergisi*, 2009, s. 52; Berfin Uyma Bulut, Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay Kararlarına Karşı Yargılamanın Yenilenmesi, *İzmir Barosu Dergisi*, 2011, s. 115; Sevi Bakım, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, *MÜHF-HAD*, C. 19, S. 2, s. 921; Mert Namlı, Yargılamanın Yenilenmesine Tekrar Başvurma Yasağı, *DEÜHFD*, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 1664; Ayhan Döner/İsmail Köküsarı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Anayasa Mahkemesi Kararları Bakımından Yargılamanın Yenilenmesi Nedeni Olup Olmayacağı Sorunu, *GÜHFD*, C. XII, Y. 2008, S. 1-2, s. 665; Veysel Topuz, Yargılamanın Yenilenmesi Sonucunda Beraat veya Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Verilmesi Halinde Tazminat İstemi, *Medeniyet Law Review*, C. 4, S. 7, 2019, s. 37; Mehmet Sinan Altunç, Yargılamanın Yenilenmesi Muhakemesinin Bireysel Başvuru Bakımından Ortaya Çıkardığı Hukuki Meseleler, *TAAD*, Yıl 7, S. 30, s. 205.

³¹⁸ Yargılamanın yenilenmesi durumunda hükmün infaz edilmiş olması halinde, sanığın tazminat talep edebilmesi için CMK m. 323/3 gereğince, yeniden yapılan yargılama sonucunda sanığın beraatine veya ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi gerekir; Topuz, a.g.m., s. 49.

Daha önceki bölümde bahsettiğimiz üzere³¹⁹ mahkûmiyet kararları ve ceza mahkemesinin bazı kararları hukuk mahkemesine etki ettiğiinden, bu kararların yargılamanın yenilenmesi yoluyla ortadan kaldırılması durumunda, etkilediği hukuk mahkemesi kararının aynı şekilde kalması kanun gereğince mümkün değildir³²⁰.

Dolayısıyla ceza mahkemesinde tespit edilen maddi vakıaların, hukuka aykırılık durumunun ve diğer hukuk mahkemesini etkileyen unsurlar yanlış tespit edildiğinde hukuk mahkemesinde aynı davaya ilişkin yargılama yeniden başlar³²¹.

VI. CEZA MAHKEMESİ KARARININ HUKUK MAHKEMESİNDE BEKLETİCİ MESELE YAPILMASI GEREKEN DURUMLAR VE BEKLETİCİ MESELE YAPILMASININ MAKUL SÜREDE YARGILANMA HAKKINA ETKİSİ

Bekletici mesele, HMK m.165'te *“bir davada hüküm verilebilmesi, başka bir davaya, idari makamın tespitine yahut dava konusuyla ilgili bir hukuki ilişkinin mevcut olup olmadığına kısmen veya tamamen bağlı ise mahkemece o davanın sonuçlanmasına veya idari makamın kararına kadar yargılama bekletilebilir”* şeklinde açıklanmıştır. Bekletici mesele, ileri sürülen bir iddianın davayı gören mahkemenin görev alanı dışında olması halinde mümkündür³²². Haksız fiile ilişkin davayı görmekte hukuk mahkemeleri görevli olduğundan, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinde görülen davayı bekletici sorun yapmasının zorunluluğu yoktur³²³. Nitekim TBK m.74 hükmü de bu doğrultudadır.

³¹⁹Bkz.: İç- İkinci Bölüm- I.

³²⁰ Kapancı, a.g.m., s. 540; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 716.

³²¹ YCGK, E. 2019/176, K. 2022/223, K. T. 30.03.2022, E. T. 08.03.2023, www.hukukturk.com, *“sanıklar hakkında kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan kurulan mahkûmiyet kararının bozulduğunun anlaşılması karşısında; anılan bozma ilamı doğrultusunda sanıkların hukuki durumlarının yeniden değerlendirilmesi zorunluluğu*; YCGK, E. 2021/198, K. 2021/359, K. T. 08.07.2021, E. T. 08.03.2023, www.hukukturk.com

³²² Hakan Pekcanitez, Bekletici Sorun (Mesele-i Müstehire), *EÜHFD*, C. 1, S. 1-4, s. 252, <http://hukuk.deu.edu.tr/fakultemiz/hukuk-fakultesi-dergisi/yil-1- sayi-1/>, İzmir, 1980; İbrahim Aşık, *Medeni Usul Hukukunda Bekletici Sorun*, 1. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2012, s. 19.

³²³ Yargıtayın aksi yönde kararları mevcuttur. : 15. YHD, E. 2015/1398, K. 2015/4263, K.T. 09.09.2015, E.T. 20.12.2021, <https://www.hukukturk.com>, *Olaya zaman bakımından uygulanması gereken mülga 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 53. maddesi (6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 74. maddesi) uyarınca ceza yargılamasında sübuta eren maddi olgular hukuk hakimini bağlar. Bir başka deyişle ceza davasında, sübuta eren maddi vakıaların hukuk davasında nazara alınacağı açıktır. Görülmekte olan ve henüz kesinleşmediği anlaşılan ceza davasının sonuçları eldeki hukuk davasını etkileyecek niteliktedir.*

Mahkemece yapılması gereken iş, ceza davasının kesinleşmesini beklemek, ceza davası kesinleştikten sonra ceza yargılamasında sübuta eren maddi olguları ve toplanan tüm delilleri birlikte değerlendirmek ve sonucuna uygun karar vermektir. 6100 sayılı HMK'nun 165/1. maddesi hükmü gereğince ceza davası bekletici mesele yapılmadan ve sonuçları değerlendirilmeden eksik incelemeyle yazılı şekilde hüküm tesisi doğru olmamış, kararın bozulması gerekmiştir.; 4. YHD, E. 2018/4954, K. 2019/5616, K.T.

Ancak hukuk hâkimi ihtiyari olarak, fiilin aynı zamanda suç teşkil ettiği durumlarda ceza mahkemesinin kararını bekletici sorun yapabilir³²⁴. Ceza mahkemesindeki yargılamanın bekletici mesele yapıldığı davalarda, hukuk hâkimi ceza mahkemesinde verilecek olan kararı kabul etmiş olacak, ceza mahkemesinden çıkacak olan karar hukuk mahkemesinde kesin delil teşkil edecektir³²⁵. Bir önceki bölümde bahsedildiği üzere³²⁶, makul sürede yargılanma hakkı, adil yargılanma hakkının bir unsurudur. Herkes davasının makul bir süre içerisinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Hukukumuzda, hukuk yargısı ile ceza yargısı arasında makul süre kavramı açısından farklılık bulunmaktadır.

Medeni uyuşmazlıklara ilişkin davalarda, makul sürenin başlangıcı yetkili mercilere başvurma anıdır. Ceza davalarında ise bireyin suç isnadına muhatap olduğu andır. Birey hakkında dava tarihi esas alınmaz. Dava açılmadan önce suçun isnat edildiği ve bu yönde cezai işlemlerin yapıldığı an, makul sürenin başladığı andır³²⁷. Makul sürenin bitimi ise temyiz de dahil olmak üzere yargılamanın sonlandırıldığı tarihtir³²⁸.

27.11.2019, E.T. 20.12.2021, <https://www.hukukturk.com>; Hukuk mahkemesinin, ceza mahkemesinin kararını beklemesinin makul sürede yargılanma hakkının ihlalini oluşturacağına yönelik görüş için bkz: Yaşar, a.g.m., s.461; Yargıtay kararlarında verilen örneklerde, bıçakla yaralama ya da trafik kazalarında kusurun tespitini, haksız tahrik durumu olup olmadığının tespitini ceza mahkemesi yapacağından hukuk mahkemesinin tazminata karar verirken mutlaka ceza mahkemesi kararını beklemesi gerektiği kabul edilmiştir. Zira verilecek olan tazminatın miktarının bu hususlar etkileyecektir. Bundan dolayı yargıtayın yerleşik içtihadı olarak kabul edilmişse de mahkûmiyet dışında ceza mahkemesinin vereceği kararın hukuk mahkemesini boşuna bekletmiş olacağı savunulmuş dolayısıyla makul sürede yargılanma hakkının ihlalini oluşturduğu savunulmuştur.

³²⁴ Yargıtay bazı kararlarında hukuk mahkemesinde incelenen fiilin suç teşkil ettiği durumlarda, hukuk hakiminin ceza mahkemesinin maddi vakıa tespiti ile bağlı olduğunu gerekçe göstererek; hukuk hakiminin ceza mahkemesinin kararını beklemeden vermiş olduğu kararları bozmuştur. : 4. YHD, E. 6700/2015, K. 2582/2015, K.T. 05.03.2015, E.T. 20.12.2021, <https://www.hukukturk.com>; 13. YHD, E. 2015/15543, K. 2015/6712, K.T. 05.03.2015, E.T. 20.12.2021, <https://www.hukukturk.com>; 9. YHD, E. 2009/36420, K. 2009/18300, K.T. 26.09.2009, E.T. 20.12.2021, <https://www.hukukturk.com>; 15. YHD, E. 2008/5310, K. 2008/ 7641, K.T. 25.12.2008, E.T. 20.12.2021, <https://www.hukukturk.com>.

³²⁵ Kapancı, a.g.m., s. 544; Akkaş, doktora tezi, s. 148; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 717.

³²⁶ Bkz.: İç-Birinci Bölüm- II.

³²⁷ AİHM, Meztger Allemagne, Başvuru No: 37591/97, K.T. 31.05.2001, E.T. 20.12.2021, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:%22001-139157%22>}; 9 yıl süren bir ceza davasında makul sürede yargılanma hakkının ihlaline karar verilirken, savcılık soruşturmasının tamamlanması ile iddianamenin hazırlanması arasında on beş ay olmasını kararına dayanak göstermiştir. Ayrıca, hürriyeti kısıtlayıcı tedbirler içermesi nedeniyle tutuklu yargılamalarda makul sürede yargılanma hakkına AİHM ayrı önem vermektedir. ; AİHM, Abdoella the Netherlands, Başvuru No: 12728/87, K.T. 25.11.1992, E.T.20.12.2021, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22001-57765%22>}; AİHM, Ürün/ Türkiye, Başvuru No: 36618/ 06, K.T. 04.10.2016, E.T. 21.12.2021, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22001172090%22>}; AİHM, A.Ş./Türkiye, Başvuru No: 58271/10, K.T.13.09.2016, E.T.21.12.2021, www.hukukturk.com; AİHM, Ali Osman Özmen/ Türkiye, Başvuru No: 42969/04, K.T.05.06.2017, E.T.21.12.2021, www.hukukturk.com; AYM, Başvuru No: 2013/ 2172, K.T. 10.03.2015, E.T. 21.12.2021, www.hukukturk.com.

³²⁸ Ayşe Özkan Duvan, Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı, *AÜHFD*, C. 68, S. 1, 2018, s. 311; Hüseyin Turan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Makul Sürede

Her iki yargılamada da makul süreye dikkat edilmeli, yargılamanın gereksiz uzatılmasından kaçınılmalıdır. Bekletici mesele yapılan durumlar için de bu durum söz konusudur. Hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinin gereksiz yere uzattığı bir davayı beklemesi, ikinci kez makul sürede yargılanma hakkının ihlali olacaktır.

VII. CEZA MAHKEMESİNDE VERİLEN KARARLARIN İDARİ MAKAMLARI BAĞLAYICILIĞININ KAPSAMI

Hukuk devleti olmanın en tabii gerekliliği, devleti oluşturan tüm yapıların, devletin bütün vatandaşlarının mahkeme kararlarına uymak zorunda olmasıdır. Yargı kararlarının uygulanmadığı bir hukuk devleti düşünülemez.³²⁹ T.C. Anayasası'nın 138. maddesinde belirtildiği üzere, “*yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez*”.

Maddeden de anlaşılacağı üzere idare, mahkeme kararlarını değiştiremez ve kararlarını yerine getirilmesini geciktiremez³³⁰. Ceza mahkemesi kararları da mahkeme kararı olması sebebiyle, madde gereği yasama ve yürütme organları ile idareyi mutlak surette bağlamalıdır. AİHM Dicle ve Sadak/ Türkiye Davasında, başvurunun infaz edilmiş mahkûmiyet kararına rağmen milletvekili seçilmesine engel yokken, yüksek seçim kurulu tarafından vekillik başvurusu reddedildiğinden; AİHM AİHS m.6 gereğince bu ret kararını adil yargılanma hakkının ihlali olarak kabul etmiş ve Türkiye aleyhine tazminat kararı vermiştir³³¹. Nitekim Yüksek Seçim Kurulu bu kararında seçilmeye engel durum yokken, yargı kararını dikkate almamış, başvurunun talebini reddetmiştir. Aksinin kabulü T.C. Anayasası'na aykırılık oluşturacaktır.

Yargılanma Hakkı, *TADD*, S. 11, Yıl. 3, 2012, s.5 0; İsmail Şahin, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlali, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, S. 1, 2019, s. 226.

³²⁹ Felemez Güneş, İYUK. Madde 28/4 Değişikliği: Yargı Kararlarının İdare Tarafından Uygulanmaması Ve Çözüm Önerileri, *TAAD*, S. 28, Yıl. 7, 2016, s. 105; Turan Yıldırım, Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorunu, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, s. 4.

³³⁰ AİHM Başvuru No: 17381/02, K.T. 10.11.2004, Lemke-Türkiye Davasında, *İdarenin, Hukuk Devleti'nin bir unsuru olduğunu ve bunun da önemli öğesinin yargının iyi yönetimi ilkesi olduğunu ve yargı kararlarının idare tarafından yerine getirilmesinin reddedilmesi ya da geciktirilmesi durumunda, yargılama sürecinde kişiye tanınan güvencelerin varlık nedenlerini kaybettiğini hatırlatmaktadır.* şeklinde gerekçe oluşturarak yargı kararlarının uygulanmaması durumunda, kişinin yargı süresince elde ettiği güvencenin kaybolacağını belirtmiştir. <https://hudoc.echr.coe.int/tur>, E.T. 25.12.2021.

³³¹ AİHM Başvuru No: 48621/07, K.T.16.06.2015, E.T. 25.12.2021, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22001159594%22>].

VIII. DİSİPLİN SORUŞTURMALARI VE CEZA YARGILAMASININ KİYASLANMASI

Ceza Hukuku'nda suç kanunun cezalandırdığı fiil olarak tanımlanabilir. Disiplin suçu ise bir kamu hizmetini bozan eylemdir. Disiplin suçu memurun göreviyle ilgili kusurlu fiili olarak tanımlanabilir³³².

Türk Hukuku'nda suç olarak tanımlanan fiiller, TCK'da belirtilmişken disiplin suçlarının tamamının belirtildiği net bir düzenleme yoktur. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 124. maddesinde, disiplin cezalarının hangi durumda verileceğine ilişkin düzenleme mevcuttur³³³.

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi geçerlidir. Disiplin soruşturmalarında ise suçta kanunilik ilkesi geçerli olmazken, cezada kanunilik ilkesi geçerlidir. Nitekim disiplin suçları her kurumda çalışan memur için ayrı ayrı düzenlendiğinden, tek düzen suç sayımı yapılması mümkün değildir³³⁴. Ancak memurlar için de mevzuatta görülmeyen disiplin cezaları verilemeyeceğinden, cezada kanunilik ilkesinin geçerli olduğu kabul edilebilir³³⁵.

Suçun cezalandırılmasında lehe olan kanun hükümleri uygulanır. Disiplin soruşturmalarında ise bu konuda netlik olmamakla birlikte Danıştayın disiplin soruşturmalarında lehe olan mevzuat hükümlerinin uygulanacağına ilişkin kararları mevcuttur³³⁶.

³³² Hayrettin Çiçek, *Devlet Memurları Hakkında Disiplin Soruşturması: Türkiye Uygulaması*, (Doktora tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 5; Halil As, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi*, Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020, s. 5.

³³³ DMK m. 124/II: *Kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacı ile kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve yönetmeliklerin Devlet memuru olarak emrettiği ödevleri yurt içinde veya dışında yerine getirmeyenlere, uyulmasını zorunlu kıldığı hususları yapmayanlara, yasakladığı işleri yapanlara durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre 125 inci maddede sıralanan disiplin cezalarından birisi verilir*; 125 madde de ise memurlara uygulanacak disiplin cezalarının neler olduğu sıralanmıştır; As, yüksek lisans tezi, s. 27.

³³⁴ Örnek olarak bkz. : Cengiz Topel Çiftçioğlu, 2802 Sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununa Göre Hakim ve Savcıların Disiplin Soruşturmaları, *DEÜHFD*, C. 13, S. 1, 2011.

³³⁵ Çiçek, doktora tezi, s. 17; As, yüksek lisans tezi, s. 21.

³³⁶ 5. DD E. 2016/22746, K. 2019/4161, K.T. 18.06.2019, E.T. 28.12.2021, <https://www.hukukturk.com>, *İdare hukuku alanında, kural olarak idari işlemlerin yargısal denetimi tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan mevzuata göre yapılmaktadır. İdari işlem niteliğindeki disiplin cezasının da tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan mevzuata göre yargısal denetiminin yapılması gerekmekte ise de, lehe olan normun uygulanması ilkesinin disiplin cezaları yönünden de geçerli olduğunun kabulü gerekmektedir*; 5.DD, E. 2016/18298, K. 2019/3900, K.T. 21.05.2019, E.T. 28.12.2021, www.hukukturk.com; 5. DD, E. 2016/23808, K. 2019/2937, K.T. 24.04.2019, E.T. 28.12.2021, www.hukukturk.com; Mustafa Yaşar Demircioğlu, Üniversitelerde 2014 yılından önce İşlenen intihal suçlarıyla ilgili disiplin soruşturması ve cezalandırma sistemi, *ABD*, S. 4, 2014, s. 337; Metin Bulut, Kamu Görevlileri Disiplin Hukukunda Kanunilik İlkesini Yeniden Düşünmek, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl. 6, S. 12, 2018, s. 239.

Hem suçlar hem de disiplin cezaları yasaldır. Her ikisinde fiil ve yaptırım, ilgili mevzuatta düzenlenmiştir. Suç cezalandırılırken şüpheli/sanığa savunma hakkı verilir. Disiplin soruşturmalarında da savunma hakkı verilmeden memura disiplin cezası verilemez³³⁷. Genel cezalar yargısal kararlarla verilmekle birlikte disiplin cezaları disiplin amirleri veya yetkili disiplin kurulları tarafından verilebilir.

Disiplin cezası verilmesi şikâyete tabi değildir. Disiplin cezaları verildiği anda kesinleşir ve ertelenmeleri ve geri alınmaları mümkün değildir. Bu yönleri ile ceza hukukundaki yargılamalardan farklılık göstermektedir. Ayrıca disiplin cezaları eşitlik ilkesine göre verildiğinden aynı disiplin suçunu işleyen memurlar aynı cezayı alır. Ceza Hukuku'ndaki gibi olaya ilişkin farklı unsurlar cezanın belirlenmesine etki etmez³³⁸.

Kural olarak disiplin soruşturması ve ceza yargılaması birbirinden etkilenmezler. Ceza mahkemesinde verilen beraat kararı disiplin soruşturmasının yapılmasına engel teşkil etmez ancak hangi sebeple beraat kararının verildiğinin incelenmesi gerekir. Örnekle izah edilecek olursa fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olduğu durumlarda disiplin soruşturması yapılması mümkünken, fiilin fail tarafından işlenmediğinin sabit olması halinde disiplin soruşturması da yapılamaz.

TCK'nın cezalandırmak için kast veya taksir aradığı bir suçta, disiplin soruşturmasının dayanağını teşkil edecek yasal mevzuat failin kusurlu olmasını öngörmüyor olabilir. Başka yönden fiil açısından TCK'nın kabul ettiği hukuka uygunluk unsuru, disiplin soruşturması açısından irdelenmeyebilir. Her iki inceleme, kabul edilen farklı yasal mevzuata göre yapılır³³⁹. Dolayısıyla disiplin soruşturmalarının, ceza yargılamasına maddi vakıa dışında etkisi olduğunu söylemek yanlış olacaktır.

³³⁷ DMK m.130: *Devlet memuru hakkında savunması alınmadan disiplin cezası verilemez.*

³³⁸ Çiçek, doktora tezi, s. 28.

³³⁹ As, yüksek lisans tezi, s. 93-128; Panel, s. 179.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HUKUK MAHKEMESİ KARARININ CEZA MAHKEMESİ KARARINA ETKİ ETMESİ

I.SAHTELİK DAVASI BAKIMINDAN HUKUK MAHKEMESİNDE VERİLEN KARARIN CEZA MAHKEMESİNE ETKİSİ

Ceza mahkemesinde senedin sahteliğine ilişkin verilen kararın hukuk hakimini bağladığını belirtmiş³⁴⁰.

Hukuk mahkemesinin senedin sahteliğine ilişkin açılan davada, senedin sahte olmadığına karar vermesi halinde bu karar ceza mahkemesi nezdinde kesin hüküm teşkil edecektir³⁴¹. Bu husus HMK'nın 214. maddesinde³⁴² açık bir şekilde düzenlenmiştir. Dolayısıyla hukuk mahkemesinin bir senedin sahte olmadığına ilişkin verdiği karar ceza mahkemesinde tekrar inceleme konusu yapılmayacaktır.

Diğer yönden hukuk mahkemesinin senedin sahteliğine ilişkin verdiği karar, ceza mahkemesinde kesin hüküm oluşturmayacaktır. Ceza hâkimi, senedin sahteliği hukuk hâkimi tarafından tespit edilmiş olsa dahi senedin sanık tarafından düzenlenip düzenlenmediğine göre beraat veya mahkûmiyet gibi hüküm kurabilecektir³⁴³. Nitekim ceza mahkemesinde incelenen husus senedin sahte olması olgusu değil³⁴⁴, senedin sanık tarafından düzenlenip düzenlenmediği durumudur. Bundan dolayı hukuk mahkemesinin senedin sahte olduğuna ilişkin kararı ceza hâkimini bağlamaz.

³⁴⁰ Bkz.: İç- İkinci Bölüm- V; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713.

³⁴¹ Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 561, Kılıçoğlu, (haksız fiil) a.g.m., s. 188; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 682; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 76; Soyubelli, a.g.e., s. 125; Aras, a.g.e., s. 338; Aras, (Sahtecilik) a.g.m., s. 391; Takip dayanağı yapılan senet hakkında imza itirazı yapıldıktan sonra, ceza mahkemesinde kamu davası açılması durumunda da, ceza mahkemesinin icra mahkemesinin kararını beklemesi gerektiğine ilişkin bkz. :12. YHD, E. 2011/28084, K. 2012/15233, K.T. 04.05.2012, E.T. 05.01.2022, www.hukukturk.com; 12. YHD, E. 2010/25564, K. 2011/6405, K.T. 12.04.2011, E.T. 05.01.2022, <https://www.hukukturk.com>; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 713.

³⁴² HMK m. 214/I: *Belgenin sahte olmadığına dair hukuk mahkemesince verilen karar kesinleştikten sonra, söz konusu belge hakkında ceza mahkemesinde de sahtelik iddiası dinlenmez.*

³⁴³ Kılıçoğlu, (haksız fiil), a.g.m., s. 459; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s.682; Aras (Sahtecilik), a.g.m., s. 392; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

³⁴⁴ HMK m.214/I gereğince, belgenin sahte olmadığına dair karar kesinleştikten sonra ceza mahkemesinde sahtelik davası dinlenmeyeceğinden, ceza mahkemesi burada senedin sahteliğini değil, sanıkla olan bağlantısını inceleyecektir; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e., s. 714.

II. HUKUK MAHKEMESİNİN YAŞ TESPİTİNE YÖNELİK VERDİĞİ KARARIN CEZA MAHKEMESİNE ETKİSİ

Ceza mahkemelerinin verdiği yaş tespitine ilişkin kararların, bağlayıcı olması gerektiğinin doktrinde savunulduğunu ve buna ilişkin kanaatimizi daha önce belirtmiştik³⁴⁵. Hukuk mahkemelerinde verilen yaş tespitine ilişkin kararların da ceza mahkemesinde bağlayıcı olması gerektiği öğretide savunulmaktadır³⁴⁶. Nitekim yaş tespiti davalarında resen araştırma ilkesi geçerli olduğundan³⁴⁷, hâkimin tüm delilleri toplayacağı ve en doğru kararı vereceği savunulmaktadır. Çünkü yaş tespiti davalarında resen araştırma ilkesi geçerli olduğundan, ceza hakiminin toplayacağı bütün delillere hukuk hâkimi de ulaşabilecektir³⁴⁸. Delil elde etme yönünden aralarında bir fark olmadığından, hukuk mahkemesinde verilen yaş tespitine ilişkin kararın ceza mahkemesini bağlaması gerektiği savunulmuştur³⁴⁹.

Yaş tespitine ilişkin davaların Yargıtay içtihatları doğrultusunda asliye hukuk mahkemelerinde görüldüğüne değinmiştik³⁵⁰. Ceza kovuşturması sırasında yaş tespitine ilişkin çıkan sorunların ise ceza mahkemesinde görülüp karara bağlanacağı CMK m. 218/II³⁵¹ hükmüdür.

Kanaatimizce, yaş tespitinin her iki mahkeme açısından da bağlayıcılığı konusunda kesin bir sınır çizilmemelidir. Şöyle ki mahkemedeki yargılama süresince kişinin yaşına ilişkin durum değişebileceğinden yahut karar verildikten sonra diğer mahkemede açılan davada yaşa ilişkin durum değişmiş olacağından³⁵², bir mahkemede

³⁴⁵ Bkz.: İç- İkinci Bölüm- V.

³⁴⁶ Pekcanitez/Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 563; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 732; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 91.

³⁴⁷ Özmumcu, a.g.m., s. 169.

³⁴⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574; HMK m. 382 gereğince çekişmesiz yargı işi olarak kabul edilir;

³⁴⁹ Pekcanitez/Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 563; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 732; Akcan, yüksek lisans tezi, s. 91.

³⁵⁰ Bkz.: İç İkinci Bölüm- V.

³⁵¹ *Kovuşturma evresinde mağdur veya sanığın yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması halinde; mahkeme, ilgili kamunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü verir.*

³⁵² 14. YCD, E. 2011/7127, K. 2012/8718, K. T. 20.09.2012, E. T. 13.03.2023, www.legalbank.net; *mağdurenin de 26.10.2007 tarihli ifadesinde bu beyanı doğrulaması karşısında, ilk ilişki tarihinin tam olarak belirlenip ayrıca mağdurenin yaş tashihi yapılan Asliye Hukuk Mahkemesinin kararına gerekçe olan raporda radyoloji uzmanının bulunmaması da dikkate alınarak, suç vasfına etkisi bakımından mağdurun doğum tutanağının onaylı sureti getirtilip, resmi bir kurumda doğmadığının anlaşılması halinde, asliye hukuk mahkemesinin dosyası da getirtilip, yaş tespitine esas olacak kemik grafipleri yoksa çektirilerek, tam teşekküllü bir hastanede radyoloji uzmanı da bulunacak bir sağlık kurulundan rapor*

verilen kararın diğer mahkemede mutlak bağlayıcı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır³⁵³. Ayrıca kovuşturma sırasında yaşa ilişkin ortaya çıkan sorun, CMK'nın açık maddesi gereği ceza mahkemesinde çözüme kavuşturulur³⁵⁴.

Hukuk mahkemesinde aynı kişinin yaşına ilişkin yapılmış olan tespitin ceza mahkemesini bağladığını söylemek, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinin görev alanına giren bir davada karar vermiş olduğu anlamına gelir ki bu da CMK'nın 218. maddesinin 2. fıkrasına aykırılık oluşturacaktır.

Kanaatimizce, yaş tespitine ilişkin davalarda her mahkeme yeniden yargılama hakkına sahip olmalı ancak pek tabii ki her mahkemeden başka bir yaş tespiti çıkacak şekilde şaşırtıcı kararlar verilmemelidir. Durum değişmediği sürece, bir önceki yargılamayı yapan mahkemenin kararına atfen karar verilebilmelidir.

III. HUKUK MAHKEMESİNİN MOBBING DAVASI SONUCUNDA VERDİĞİ KARARIN CEZA MAHKEMESİNE ETKİSİ

Latince kökenli olan mobbing kelimesi Türk Dil Kurumuna göre, psikolojik şiddet, baskı, kuşatma, taciz, rahatsız etme veya sıkıntı vermek anlamlarına gelir³⁵⁵. Mobbingi en iyi ifade eden kavram, yıldırma veya iş yerinde psikolojik terördür. Özellikle hiyerarşik yapılanmış gruplarda ve kontrolün zayıf olduğu örgütlerde, gücü elinde bulunduran kişinin ya da grubun, diğerlerine psikolojik yollardan, uzun süreli sistematik baskı uygulamasıdır³⁵⁶. Dolayısıyla mobbing işyerinde üstün asta uyguladığı her türlü kişilik ihlali olarak tanımlanabilir.

alınması, duraksama halinde Adli Tıp Kurumu ilgili ihtisas kurulundan da görüş sorulup, mağdurun gerçek yaşının bilimsel biçimde saptanmasından sonra sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerektiği gözetilmeden eksik incelemeyle yazılı şekilde hüküm kurulması.

³⁵³ YCGK, E. 2000/74, K. 2000/79, K.T. 18.04.2000, E.T. 09.01.2022, www.hukukturk.com.

³⁵⁴ YCGK, E. 2019/200, K. 2020/206, K. T. 14.05.2020, E. T. 13.03.2023, www.legalbank.net; 10. YCD, E. 2020/ 15268, K. 2022/2085, K. T. 24.02.2022, E. T. 13.03.2023, www.legalbank.net; 2. YCD, E. 2021/755, K. 2021/7900, K. T. 12.04.2021, E. T.13.03.2023, www.hukukturk.com.

³⁵⁵ Türk Dil Kurumu, <https://www.tdk.gov.tr/>, E.T. 12.01.2022.

³⁵⁶ Farklı tanımlamalar için bkz. : Burcu Özkul/ İlker H. Çarıkçı, Mobbing ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 1, 2010, s. 483; Ahmet Taşkın, Mobbing Davalarında İspat Sorunu, *GÜHFD*, C. XX, S. 2, 2016, s. 395; Ahmed Kehribar/ Şemsi Nur Karabela/ Kadriye Kart Yaşar/ Ayşegül Okur/ Melis Derya/ Ceyda Özgür/ Fulya Çankaya, Çalışma Hayatında Mobbing: Nedenleri, Bileşenleri ve Ülkemizdeki Hukuki Durumu, *Bakırköy Tıp Dergisi*, C. 13, S. 1, 2017, s. 2; Şerife Kuzgun/ Ersan Kuzgun, İşverenin İşçiyi Gözetme Borcu Bağlamında Mobbing Uygulamalarının Yargıtay ve Öğreti Işığında Değerlendirilmesi, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr.Merih Kemal OMAĞ' a Armağan*, s. 3; Hande Mimaroğlu/ Hüseyin Özgen, Örgütlerde Güncel Bir Sorun "Mobbing", *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 15, 2008, s. 204; Burcu Savaş Kutsal, Yargıtay Kararları Işığında İşyerinde Psikolojik Taciz(Mobbing), *İÜHFD*, C. 74, 2016, s. 620; Selahattin Samet Bilge, Mobbing Terimi ve Türk Hukuk Düzeninde

Türk Hukuku'nda mobbingin bir tanımı bulunmamaktadır. 6098 Sayılı TBK'nın 417. maddesi Türk Hukuku'nda mobbinge ilgili ilk yasal düzenlemedir. Mobbingi oluşturan davranışlar 4857 Sayılı İş Kanunu'nda haklı sebeple fesih nedeni olarak sayılmış olsa da mobbingin net tanımı İş Kanunu'nda da bulunmamaktadır. Mobbing kişilik haklarını ihlal ettiğinden TMK kapsamındaki davalara sebep oluşturacaktır. Ancak TMK'da da net bir hüküm yoktur. Mobbing TCK'da da aynı şekilde tanımlanmış değildir. Mobbing olarak tek suç tipi düzenlenmiş olmasa da mobbingi oluşturan her bir eylem suç ise TCK kapsamında cezalandırılması mümkündür³⁵⁷.

Mobbingin net tanımı, uygulama alanı, şartları Türk Hukuku açısından yasal çerçevede çizilememiştir. Bundan dolayı mobbinge sebebiyet veren fiil açısından birçok kanun uygulama alanı bulabilir ve mobbingi uygulayan açısından birden fazla sorumluluk doğabilir³⁵⁸. Örnekle izah edilecek olursa işyerinde işçiye uygulanan cinsel taciz mobbing

İncelenmesi, *AÜHFD*, C. 65, S. 4, 2016, s. 1252; M. Onursal Cin/ Tuba Günbey, Mobbing Davranışlarının Eziyet Suçu Bakımından Değerlendirilmesi, *NEÜHFD*, C. 4, S. 1, 2021, s.1 50; Savaş Bozbel/ Serap Palaz, İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Hukuki Sonuçları, <https://hdl.handle.net/20.500.12462/4994>, s. 69; Mine Kasapoğlu Turhan, Kamu Görevlileri Bakımından İşyerinde Psikolojik Taciz(Mobbing) Ve Hukuki Korunma Yolları, *TBB*, S. 105, 2013, s. 91; Ümit Güveyi, Memur Disiplin Hukukunda Mobbing, *GÜHFD*, C. XVII, S. 1-2, 2013, s. 1457; Ahmet Taşkın, İşyerinde Mobbingin Ceza Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, *Çalışma Ve Toplum Dergisi*, S. 1, 2015, s. 224; Gül Gün/ Burcu Gün Evin, Mobbingin Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, *International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries (Journal EMI) Dergisi*, C. 3, S. 4, s. 97; Zeynep Duygu Ulusoy, Mobbing Suçu İçin Bir Analiz Değerlendirmesi, *TBB*, S. 105, 2013, s. 134; Türk Hukukunda mobbing tanımı ilk defa 2008 tarihli bir kararda tanımlanmıştır.: Tanıma göre mobbing, *işçilerin birbirine sistematik olarak düşmanlık beslemesi, kasten güçlük çıkarması, eziyet etmesi veya bu eylemlerin işçinin başta işveren olmak üzere amirleri tarafından gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmıştır.*

³⁵⁷ Özkul/ Çarıkcı, a.g.m., s. 489; Erkan Pir, *Türk Hukukunda Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Hukuki Sonuçları*, Yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 62; Gün/ Gün Evin, a.g.m., s. 101; Ulusoy, a.g.m., s. 145.

³⁵⁸ Uygulamada psikolojik taciz olarak kabul edilen mobbing sonucunda açılan davalarda idari yargının mı yoksa adli yargının mı görevli olduğu tartışma konusu olmuştur. Amirin astına uyguladığı psikolojik tacizin kişisel kusur mu yoksa hizmet kusuru mu olduğu noktasında yargı kararların da birlik bulunmamaktadır. Uyuşmazlık Mahkemesinin E. 1997/16, K.1997/15, K.T. 03.04.1991, E.T. 12.01.2022, www.hukukturk.com, tarihli kararında, bir öğretim görevlisinin, bir dekanaya karşı açtığı davadır. Dekanın mahkeme kararına karşı keyfi uygulamalarda bulunması ve kendisine psikolojik taciz uygulamasından dolayı açılan davada uyuşmazlık mahkemesi dekanın eylemini hizmet kusuru saymış ve idari yargının görevli olması gerektiğine hükmetmiştir. “ *Kişilerin uğradığı zararlar, zarara sebebiyet veren kamu personelinin yürüttüğü görev arasında herhangi bir ilişki kurulabiliyorsa, ortada görevle ilgili bir durum var demektir ki, öğretide "görevli kusuru" olarak tanımlanan bu tür davranışlar, kamu personelinin hizmetten ayrılamayan kişisel kusurları olarak ortaya çıkmakta; bu durum ise, 657 sayılı Yasanın 13. maddesindeki "kişilerin kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlar" ibaresinde ifadesini bulmaktadır.*; 9.YHD, E. 2017/17931, K. 2020/14104, K. T. 02.11.2020, E. T. 08.03.2023, www.hukukturk.com; Yine 4. YHD, E. 2010/11459, K. 2011/13283, K.T. 12.12.2011, E.T. 12.01.2022, tarihli bir kararında, kişisel kusuru, *Hizmetten ayrılabilen kişisel kusur ise kamu hizmeti ile ilgisi olmayan kamu görevlisinin özel hayatı ile tamamen özel tutum ve davranışlarından kaynaklanan bir kusurdur.* Olarak tanımlamıştır. Aksi yönde mobbing davasına karşı adli yargıda açılan davalarda mevcuttur. “Kocaeli’nde bir dekanının mobbingine karşı açılan dava 4. Sulh Hukuk Mahkemesi’nde görülmüş, mahkemenin hükmettiği manevi tazminat davası da Yargıtay tarafından onanmıştır. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/mobbing-uygulayan->

kapsamında sayılmaktadır. Bu fiil sebebiyle, mobbinge uğrayan mağdur İş Kanunu kapsamında iş sözleşmesini feshedebilir, TMK kapsamında manevi tazminat talep edebilir³⁵⁹, TCK kapsamında suç duyurusunda bulunabilir³⁶⁰.

Mobbing davası sonucunda, hukuk mahkemelerinin verdiği karar, ceza mahkemesinde maddi vakıa tespiti bakımından bağlayıcılık oluşturmaktadır. Nitekim hukuk mahkemesi mobbingin varlığına hükmetmiş ve bununla ilgili bir sonuca varmış ise ceza mahkemesinde her ne kadar farklı yargılama usulü öngörülse de mobbingi oluşturan eylemin gerçekleşmediğine hükmetmek yargısal birliği zedeleyecektir. Failin mobbing uyguladığı kabul edildiği zaman, ceza mahkemesinde de mobbingi oluşturan eylemin gerçekleştiğinin kabul edilmesi gerekir³⁶¹. Ceza mahkemesinde kabul edilen, mobbingi oluşturan eylemin gerçekleştiğidir. Ceza hâkimi ezanın tayininde etkili olan tüm hususları göz önünde bulundurarak failin beraatine veya mahkumiyetine karar verme yahut başka bir hüküm verme konusunda serbesttir.

IV. HUKUK MAHKEMESİNDE ELDE EDİLEN DELİLLERİN CEZA MAHKEMESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Hukuk yargılamalarında taraflarca getirilme ilkesi geçerlidir³⁶². Ceza yargılamalarında ise resen araştırma ilkesi geçerli olduğundan ceza mahkemeleri hukuk

dekanin-cezasi-onaylandi-253494, E.T. 12.01.2022, Kanaatimizce, mobbingin anlamı düşünüldüğünde, bunun mobbingi uygulayan kamu görevlisinin karakterinden ileri geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim, üst olması sebebiyle kanunun kendisine astına karşı kullanabileceği yetkiler arasında, asta maddi ve manevi bakımından haksızlık yapılması hiçbir kanunda, yönetmelikte bulunmamaktadır. Kullanılan yetkinin yasal olması hususunda zaten astta mobbing iddiasında bulunamayacaktır. Ancak, bu yetkiyi sırf zarar vermek amacıyla kötüye kullanmak mobbingin temeli oluşturduğundan, buradaki kötüye kullanma üstün kişiliğinden meydana geldiğinden kişisel kusur kabul edilir. Dolayısıyla adli yargıda tazminat davası açılması yerinde olacaktır.

³⁵⁹ Kasapoğlu Turhan, a.g.m., s. 109; TMK m.23-25 gereğince kişiliğin korunmasına yönelik hükümler çerçevesinde dava açılabilir.

³⁶⁰ Ulusoy, a.g.m., s. 149; Kasapoğlu Turhan, a.g.m., s. 124; Bozbel/ Palaz, a.g.m., s. 72; Buğra Burak Palabıyık, *Türk İş Hukukunda Mobbing*, 3.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2020, s. 92; Onursal/ Cin, a.g.m., s. 156; Bilge, a.g.m., s. 1275; TCK'ya göre mobbing birçok suçla ilişkilendirilebilir: Eziyet (md. 96), Cinsel Taciz (md.105), Tehdit (md. 106), Şantaj (md. 107), İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (md. 117), Ayrımcılık (md. 122), Hakaret (md. 125)Kişilerin huzur ve sükununu bozma (md.123), Haberleşmenin engellenmesi (md. 124), Haberleşmenin gizliliğini ihlal (md.132), Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması (md. 133), Özel hayatın gizliliğini ihlal (md.134), Kişisel verilerin kaydedilmesi (md.135).

³⁶¹ Taşkın, a.g.m., s. 237-238.

³⁶² Arwed Bloomeyer, Medeni usul hukukunda delillerin takdiri, *AÜHFD*, çev. Turgut Akıntürk, 1968, s. 167; Bahar Öcal, Roma medeni usul hukukunda delillerin yargıcın delilleri takdiri, *AÜHFD*, C. 60, S. 3, 2011, s. 526; İstisna olarak resen araştırma ilkesinin olduğu davalardan bahsetmiştik, Medeni yargılama hukukunda resen araştırma ilkesinin uygulama alanı bulduğu davalar, tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği uyuşmazlıklardır. Örnek olarak, kişilik haklarını koruyan davalar, boşanma ve ayrılık davaları, babalık davaları, evlenmenin butlanı, nüfus kayıt düzeltme davaları, hizmet tespiti

mahkemesinin ulaştığı delillere kolaylıkla erişebilecektir. Hukuk mahkemesinde hukuka uygun olarak elde edilen her delil, ceza yargılamasında gerektiği sürece her zaman kullanılabilir. Nitekim ceza yargılaması sırasında toplanması gereken her delil hâkim kararı ile toplanacağından, bu delillerin daha önce hukuk yargılamasında kullanılmış olmaları dikkate alınmalarını engellemez ancak ceza mahkemesinde yargılamaya etki etmeyecek delil kullanılmaz³⁶³.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, fiili gerçekleştiren kişinin hukuk yargılaması sırasında ikrar ettiği hususların ceza yargılaması sırasındaki durumudur. Hukuk yargılaması sırasında, fiili gerçekleştiren kişinin kabul ettiği hususların ceza mahkemesinde mahkeme içi ikrar olarak delil olup olamayacağı doktrinde farklı görüşlere sebep olmuştur.

Doktrinde bir görüşe göre ceza yargılamasında elde edilen mahkeme içi ikrar, hukuk yargılamasında kesin delil hükmünde ise hukuk yargılaması sırasında oluşan mahkeme içi ikrar da ceza yargılamasında kullanılmalıdır³⁶⁴.

Kanaatimizce, bu görüş³⁶⁵ isabetli değildir. Kişinin hukuk yargılamasında ikrar ettiği hususlar çekişmeli olmaktan çıkar. Mahkeme ilamına da yazılır. Ancak ceza yargılamasında kullanılması isabetli değildir. Nitekim kişilerin beyanı hukuk yargılamalarını resen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar hariç yönlendirebilirken³⁶⁶, ceza yargılamalarına etki etmesi ancak başka delillerle desteklenmesi halinde mümkündür. Bundan dolayı hukuk yargılamasında elde edilen mahkeme içi ikrar tek başına ceza yargılamasında delil olarak kullanılamaz. Diğer taraftan ceza mahkemesinde failin beyan ettiği ikrarın hukuk yargılamasında kullanılması isabetlidir. Zira önceki

davaları, işe iade ile ilgili davalar, kadastro davaları, soybağının reddi davaları, kıymetli evrakın iptali verilebilir.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

³⁶³ Aras, a.g.e., s. 37.

³⁶⁴ Aras, a.g.e., s. 373.

³⁶⁵ Ceza mahkemelerindeki mahkeme içi ikrarın hukuk mahkemelerinde delil olarak kullanılabilmesine binaen hukuk mahkemelerindeki ikrarın, ikrar eden taraf aleyhine ceza mahkemesinde delil olarak kullanılması gerektiği savunulmuştur.; Aras, a.g.e., s. 374.

³⁶⁶ Bkz: İç-Bölüm I- I-A; Pekcanitez/Atalay/Özekes, a.g.e., s. 416; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 354; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, a.g.e.,s. 159; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 87; Postacıoğlu/ Altay, a.g.e., s. 153; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e.,s. 338; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 104; Ercan, a.g.e., s. 202; Kuru, a.g.e., s. 574.

bölmelerde³⁶⁷ de belirttiğimiz üzere ceza mahkemesinin elde ettiği deliller, delil elde etmede kullanılan yöntem açısından daha güvenilirdir³⁶⁸.

V. HAKSIZ TAHRİK UNSURUNUN HUKUK MAHKEMESİNDE TAZMİNAT DAVASINA ETKİSİ

A. HAKSIZ TAHRİK UNSURU

Haksız tahrik, TCK'nın 29.maddesinde indirim sebebi olarak kabul edilmiştir. Haksız tahrik, doktrinde haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet ve şiddetli bir elemine altında suç işleyen kimsenin kusurluluğunu azaltan bir indirim sebebi olarak tanımlanmıştır.³⁶⁹

Haksız tahrik unsurunun oluşabilmesi için öncelikle hiddete sebep olan fiilin haksızlık unsurunu taşıması gerekir. Tahrik unsurunun oluşmasına sebep olan fiilin TCK'da suç olması ya da TBK'da haksız fiil olması gerekmez. Dolayısıyla fiilin haksızlığı, kanuna aykırı olmasından değil, hukuka aykırı olmasından kaynaklanır³⁷⁰. Örnek verilecek olursa, zina TCK'da suç olarak düzenlenmemiştir. Ancak eş tarafından zinaya dayanarak gerçekleştirilen öldürme, yaralama fiilleri açısından haksız tahrik olduğu kabul edilir³⁷¹.

Haksız tahrik, haksız fiile tepki olarak gerçekleşmektedir. TCK'da eylemin haksız olarak kabul edilebilmesi için tahrik sonucu fiili gerçekleştiren kişinin hiddet ve şiddet etkisi altında fiili gerçekleştirmiş olması yeterlidir³⁷². TBK'da ise bir fiilin haksız bir fiil

³⁶⁷ Bkz.: İç- Birinci Bölüm- I.

³⁶⁸ Bkz.: İç- Birinci Bölüm- I.

³⁶⁹ Devrim Aydın, Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Haksız Tahrik, *AÜHFD*, 2005, s. 227; Gülşah Bostancı Bozbayındır, *Ceza Hukukunda Haksız Tahrik*, 1.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2013, s. 3; Zeynel T. Kangal, Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik, *EÜHFD*, C. XIV, S. 3-4, 2010, s. 19; Behiye Eker Kazancı, Mağdurun Davranışları Ve Heyecan Halinin Ceza Sorumluluğuna Etkisi, *DEÜHFD*, C. 15, S. Özel sayı, 2013, s. 1311; Yargıtayın benzer yöndeki kanaati için bkz. : TCK kapsamında haksız tahrike ilişkin kanunda özel hüküm bulunması halinde özel hükmün uygulanması gerektiğine ilişkin bkz. : 4. YCD, E. 2021/466, K. 2021/11264, K.T. 29.03.2021, E.T. 18.05.2022, www.legalbank.net.

³⁷⁰ Burcu Demren Dönmez, Ceza Sorumluluğunu Azaltan Bir Neden Olarak Haksız Tahrik, *İÜHFD*, C. LXXI, S. 1, 2013, s. 278.

³⁷¹ Zina TBK m.49 gereğince haksız fiil olarak kabul edilir. Nitekim zinayı gerçekleştiren taraf her ne kadar kusurlu olsa da zinayı hukuka aykırı fiil olarak kabul eden bir hüküm TBK'da mevcut değildir. Ancak TBK m.49/II gereğince, hukuka aykırı olmasa da ahlaka aykırı bir fiille başkasına zarar veren bu zararı gidermekle yükümlüdür. Bu kapsamda zarardan dolayı sorumluluk haksız fiilden doğduğundan ve ahlaka aykırı fiil olan zina sonucunda da zararın karşılanması istendiğinden zinanın haksız fiil olarak kabulü isabetlidir.

³⁷² Haksız tahrik uygulanarak hüküm kurulan hallerde haksız tahrik unsurunun ne şekilde olduğu gerekçede açık şekilde belirtilmelidir. ; 4. YCD, E. 2020/10496, K. 2020/14390, K.T. 28.10.2020, E.T. 18.05.2022; www.legalbank.net; 1. YCD, E. 2018/3151, K. 2020/3043, K.T. 24.11.2020, E.T. 18.05.2022, www.legalbank.net.

olarak tanımlanabilmesi için kişiyi maddi veya manevi zarara uğratmış olması kabul edilir. Karşılaştırma yapıldığında, TBK'ya göre maddi veya manevi zarara uğramadığı bir fiilden dolayı kişi, sadece hiddet altında kaldığını söyleyerek gerçekleştirdiği fiilde tahrik unsurundan yaralanamaz.

Haksız tahrik uygulamada genelde kasten öldürme, kasten yaralama suçları şeklinde vuku bulsa da mala zarar verme, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma gibi başka birçok suça sebep olabilir.

B. HAKSIZ TAHRİK UNSURUNUN TAZMİNAT DAVASINA ETKİSİ

Ceza mahkemesi tarafından haksız tahrik sonucu gerçekleşen bir fiil olarak kabul edilen fiil, ceza yargılamasında kusurluluğu azaltan etken olacaktır. Hukuk mahkemesinde görülen davalara etki etmesi ise ancak tahrike sebep olan fiilin TBK kapsamında kişinin maddi veya manevi bütünlüğüne zarar vermesi halinde mümkündür. Örnekle izah edecek olursak zina sonucunda eş tarafından gerçekleştirilen yaralama sonucunda ceza mahkemesinde görülen davada, zina tahrik sebebi olarak kabul edilecektir³⁷³. Hukuk mahkemesinde görülen boşanma ve manevi tazminat davalarında ise aynı şekilde boşanmanın gerçekleşmesine ve tazminatın zinayı gerçekleştiren eş tarafından ödenecek şekilde artırılmasına karar verilecektir. Bu durumda haksız tahrik, her iki mahkeme açısından da bağlayıcıdır.

Bir başka örnek verecek olursak devletin güvenliğine, anayasal düzene, milli savunmaya karşı gerçekleştirilen suçlarda TCK'ya göre haksız tahrik uygulanabilirken, TBK kapsamında fiili gerçekleştiren kişinin maddi veya manevi bütünlüğüne zarar verilmediğinden haksız tahrik hukuk yargılamasında indirim sebebi teşkil etmez³⁷⁴. Şöyle ki toplumsal bir olay sırasında bir kişinin kanuna aykırı yürüyüş yapan birini yaralaması sonucunda ceza mahkemesinde açılan davada, yaralayan kişinin tahrik olduğunu ileri

³⁷³ YCGK, E.2015/610, K. 2016/43, K.T. 09.02.2016, E.T. 18.05.2022, *Sanığın maktulden kaynaklanan haksız bir fiil sonucu kendisinde oluşan şiddetli elem ve bunun meydana getirdiği hiddetin etkisi altında eylemini gerçekleştirdiği, bir kişinin eşini başka birisi ile bu şekilde uygunsuz davranışlar içinde olduğunu duyması halinde yaşadığı travma düşünüldüğünde ağır bir tahrikin varlığının kabulünün gerektiği, nitekim yerleşmiş yargısal içtihatların da bu yönde olduğu, sanığın sosyal ve kültürel yapısı, eşinin başkası ile cinsel birliktelik yaşamış olması, bu ilişkinin çocuğu tarafından kendisine iletilmesi de gururunu ciddi şekilde incitecek bir durum oluşturması hususları gözetildiğinde, haksız tahrik nedeniyle cezadan daha fazla oranda indirim yapılmasının hak ve nasafete uygun olacağından, www.legalbank.net; YCGK, E. 2020/120, K. 2021/232, K. T. 01.06.2021, E. T. 08.03.2021, www.hukukturk.com; YCGK, E. 2019/55, K. 2021/261, K. T. 08.06.2021, E. T. 08.03.2023, www.hukukturk.com.*

³⁷⁴ Bostancı Bozbayındır, a.g.e., s. 217.

sürebilmesi mümkünken, yaralanan kişinin yaralayan kişiye karşı hukuk mahkemesinde açmış olduğu tazminat davasında, yaralama fiilini gerçekleştiren kişi tahrik olduğunu ileri süremez. Çünkü, anayasal düzene karşı yürüyüş yapılması sonucunda tahrik olarak yaralama fiilini gerçekleştirdiğini ileri sürmesi TCK kapsamına alınabilir ancak yürüyüş sırasında, yaralayan kişi maddi bir zarara uğramadığından; hukuk mahkemesinde açılan tazminat davasında tahrik bulunduğunu ileri süremeyecektir. Nitekim kanuna aykırı olarak gerçekleştirilen yürüyüş, yaralama olayını gerçekleştiren kişinin maddi veya manevi bütünlüğüne bir zarar vermemiştir. Sonuç olarak TCK kapsamında kabul edilen tahrik unsurunun TBK kapsamında da kabul edilebilmesi için doğrudan kişinin maddi veya manevi bütünlüğüne bir zararı olması gerekir.

VI. HUKUK YARGILAMASINDA HUKUKA AYKIRI ELDE EDİLEN DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ SORUNU

Medeni yargılama hukukunda delillerin ileri sürülmesine ilişkin ilkelerden daha önceki bölümde bahsetmiştik³⁷⁵. Bununla birlikte ileri sürülebilecek delillerin hangi usuli işlemlere tabi olarak, yargılamanın hangi aşamasında ileri sürülebileceği HMK'da belirtilmiştir³⁷⁶. Usul hukuku kurallarına riayet edilmeden elde edilen delillerin değerlendirilip değerlendirilmeyeceği üzerinde duracağız.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.192 gereğince “*kanunun belirli bir delille ispat zorunluluğunu öngörmediği hâllerde, Kanunda düzenlenmemiş olan diğer delillere de başvurulabilir*”. Maddeden anlaşılacağı üzere HMK serbest delil sistemini kabul etmiştir. Ancak bununla birlikte HMK'nın 200. maddesinde senetle ispat yükümlülüğünde belirli bir miktarın üzerinde olan davalarda ispatın yalnızca senetle yapılabileceği kabul edilmiştir³⁷⁷. Bu iki madde değerlendirildiğinde, hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin yanı sıra belirli bir delille ispat edilmesi gereken delillerin o delil dışında başka

³⁷⁵ Bkz.: İç- Birinci Bölüm- I- B.

³⁷⁶ Örnek olarak tanık deliline ilişkin tanık listesinin ne zamana kadar verilebileceği HMK. m. 240, bilirkişi raporunun hangi durumlarda istenebileceği HMK. m. 266, belge ve senet delilinin değerlendirilmesi HMK. m. 199'da belirtilmiştir.

³⁷⁷ 14. YHD, E. 2016/19223, K. 2020/8394, K.T. 14.12.2020, E.T. 21.09.2022, www.hukukturk.com; Senede karşı tanıkla ispat yasağı ihlal edilerek tanığın anlatımlarına itibar edilerek karar verilmesi doğru değildir; Benzer yönde kararlar için bkz. :14. YHD, E. 2015/10405, K. 2018/2984, K.T. 12.04.2018, E.T. 21.09.2022, www.hukukturk.com; 14. YHD, E. 2015/10500, K. 2018/2493, K.T. 29.03.2018, E.T. 21.09.2022, www.hukukturk.com.

bir delille ispatı ve delillerin elde edilmesinde süre³⁷⁸ ve usule uyulmaması da delili hukuka aykırı hale getirecektir³⁷⁹.

Medeni yargılama hukukunda, hukuka aykırı elde edilen delillerin mahkeme tarafından dikkate alınmaması gerektiği ilk kez HMK'nın 189. maddesinde³⁸⁰ düzenlenmiştir. Bu kanun yürürlüğe girmeden önce Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda net bir hüküm olmaması doktrinde bu konu değişik görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Doktrinde bir görüşe göre hukuka aykırı olarak ve kanunsuz elde edilen delillere dayanılarak hüküm kurulamaz³⁸¹. Diğer bir görüşe göre ise her ne kadar HMK'da usule aykırı olarak elde edilen delillerin değerlendirilemeyeceği açıkça belirtilmiş olsa dahi kişinin iddiasının ispatının başka yolla mümkün olmaması veya çok zor olması halinde ve delil elde edilirken ihlal edilen kişi hak ve hürriyeti ile iddiasını ispat etmek isteyen kişinin korunan menfaati arasında denge bulunması halinde elde edilen hukuka aykırı delilin kullanılabilmesi savunulmuştur³⁸².

³⁷⁸ 2. YHD, E. 2019/6604, K. 2020/438, K.T. 28.01.2020, E.T.21.09.2022, www.hukukturk.com; 2. YHD, E. 2019/5477, K. 2020/446, K.T. 28.01.2020, E.T.21.09.2022, www.hukukturk.com; 2. YHD, E. 2019/6633, K. 2020/443, K.T. 28.01.2020, E.T. 21.09.2022, www.hukukturk.com.

³⁷⁹ Kale/ Keser, a.g.m., s. 710.

³⁸⁰ HMK m.189: *Taraflar, kanunda belirtilen süre ve usule uygun olarak ispat hakkına sahiptir.*

(2) *Hukuka aykırı olarak elde edilmiş olan deliller, mahkeme tarafından bir vakianın ispatında dikkate alınmaz.*

(3) *Kanunun belirli delillerle ispatını emrettiği hususlar, başka delillerle ispat olunamaz.*

(4) *Bir vakianın ispatı için gösterilen delilin caiz olup olmadığına mahkemece karar verilir.*

³⁸¹ Necmettin Berkin, *Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1981, s. 734; Öztekin Tosun, *Ceza ve Medeni Muhakeme Hukuku Açısından Hukuka Aykırı Yollarla Edilmiş Delillerin İspat Kuvveti*, İstanbul: Yenilik Basımevi, 1976, s. 59; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 390; (Kanun yürürlüğe girdikten sonra Pekcanitez/ Atalay/ Özekes'e göre kanunun açık hükmüne binaen medeni usul hukukunda hukuka aykırı delilin kullanılmaması pekiştirilmiştir.) ; M. Kamil Yıldırım, *Medeni Yargılama Hukukunda İspat Yasakları ve Özellikle Taraflarca Hukuka Aykırı Yoldan Elde Edilmiş Deliller*, Erdoğan Teziç'e Armağan, İstanbul, 2007, s. 868. (Yıldırım'a göre, Kanunda açıkça düzenleme bulunmadığından bu konuda genel bir yasak getirmek usul hukukunun amacına aykırı olacaktır. Dolayısıyla delilin ikamesi ile değerlendirilmesi ayrı yapılmalıdır. Delilin ikamesi sırasında anayasanın delil edilmesine ilişkin sınırlamalarına tabi olunmalıdır. Delil elde edilmesi sırasında çığnenen maddi hukuk kuralı kişinin anayasa ile güvence altına alınmış temel hak ve hürriyetlerinden değilse delilin değerlendirilmesinde bir engel yoktur. Her durumda delilin değerlendirilmesi mahkemenin takdirindedir.); Süha Tanrıver, *Türk Medeni Usul Hukuku Bağlamında Hukuka Aykırı Elde Edilen Delillerin Durumunun İrdelenmesi*, *TBBD*, S. 65, 2006, s. 371.

³⁸² Çenk Akil, *Yargıtay Kararları Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Biçimde Elde Edilmiş Delillerin Değerlendirilip Değerlendirilemeyeceği Meselesi*, *AÜHFD*, C. 61, S. 4, 2012, s. 1247; Yargıtay bir kararında, 2. YHD. , E. 2008/ 17720, K. 2008/ 13614, K.T.20.10.2008, E.T. 09.03.2022, www.hukukturk.com, Eşin ev ortamında rızası olmadan ses kaydının alınmasını ve dolayısıyla rıza dışında elde edilen ses kayıtlarının hukuka uygun delil olarak kabul etmiştir. Gereğesinde eşlerin evlilik durumunda birbirlerine sadakat yükümlülüklerinin olduğunun ve bu yükümlülük dahilinde ev ortamının aile ortamı olduğu, özel hayata girmedeği kabul edilmiştir. Eşin diğer eşin sadakat yükümlülüğünü ihlal ettiğinin iddiasının başka yolla mümkün olmaması halinde ses kaydını hukuka uygun delil olarak kabul etmiştir. YHGK, E. 2003/ 174, K. 2008/370 K.T. 28.05.2003, E.T. 09.03.2022, www.hukukturk.com,

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, boşanma davasında bir tarafa ait olan bir günlüğün delil olarak kullanılmasına ilişkin kararında günlüğü hukuka uygun delil olarak kabul etmiştir. Söz konusu davada ilk derece mahkemesi günlüğün eşin özel hayatı kapsamına girmesi sebebiyle delil olarak kullanılmasının mümkün olmadığını gerekçe göstermiştir. Karar temyiz edilmekle birlikte ilk derece mahkemesi kararında direnmiştir. Bunu üzerine Yargıtay Hukuk Genel Kurulunu yaptığı inceleme sonucunda ev ortamının eş ile paylaşılan bir ortam olduğunu dolayısıyla ev ortamında bulunan her türlü delilin özel hayat kapsamına girmeyeceğini kabul ederek günlüğün içinde yazanların mahkemece dikkate alınması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, diğer eşin ev ortamında bulunan bir delili, eşinin rahatlıkla elde edebileceğini düşünebileceğinden bahisle, özel hayat kapsamında olsa idi eş tarafından ulaşılamaz bir yere konulacağı kabul edilmiştir³⁸³.

Kanaatimizce, boşanma davalarında HMK gereğince resen araştırma ilkesi uygulansa da resen araştırma ilkesi ancak hukuka uygun delil elde etmek ve bu delilleri değerlendirmek amacıyla uygulanmaktadır. Dolayısıyla HMK'nın açık hükmüne göre hukuka aykırı olarak elde edilmiş olan delilin mahkeme tarafından dikkate alınması isabetli değildir. Her ne kadar kişinin iddiasını hukuka aykırı yönetime başvurmadan ispat etmesinin mümkün olmaması ve korunan menfaatin ihlal edilen temel haktan üstün olması halinde hukuka aykırı delilin kullanılabilirliği doktrinde bir görüş tarafından kabul edilmiş olsa dahi bu uygulama kişilerin Anayasa ile güvence altına alınmış başta özel hayatın gizliliği olmak üzere birçok hakkının ihlaline yol açabileceğinden doğru değildir. Nitekim medeni yargılama hukukunun amacı her ne kadar gerçeğe ulaşmak olsa da CMK'da olduğu gibi mutlak gerçeği bulmak³⁸⁴ değildir. Bundan dolayı elde edilen delil

Yargıtay hukuk genel kurulu mirasçılar tarafından iddia edilen muvazaa iddiasının ispatı için elde edilen hukuka aykırı ses kaydını hukuka uygun olarak değerlendirmiştir. Şöyle ki, ilk derece mahkemesinde ileri sürülen tanık delilinden vazgeçilmiş ve hukuka aykırı olarak elde edilen ses kaydı delil olarak ileri sürülmüştür. İlk derece mahkemesi ise, delil olarak kabul etmeyerek direnme kararı vermiştir. YHGK ise, delili elde eden kimsenin hastane de olması ve düşkün olması sebebiyle elde edilen delilin hukuka uygun olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Kanaatimizce, Yargıtay hukuk genel kurulunun bu kararı doğru değildir. Nitekim, delili elde eden kişinin sağlık durumu delili hukuka uygun hale getirmeyeceği gibi, ileri sürülen tanık listesinden vazgeçilerek ses kaydının delil olarak ileri sürülmesi dürüstlük kuralına aykırı olacaktır. Nitekim bu uygulamanın esnetilerek yanlış kararların çıkabileceğinin kanaatimizce örneğidir.

³⁸³ YHGK, E. 2002/ 617, K. 2002/648, K.T. 26.03.2002, E.T. 09.03.2022, www.hukukturk.com; Günlüğün delil olarak kullanılmasının Alman Hukukundaki görünümüne ilişkin bkz.: BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 09. Oktober 2002- 1 BvR 1611/96 -, Rn. 1-63, http://www.bverfg.de/e/rs20021009_1bvr161196.html; Alman temyiz mahkemesi günlüğün kişinin özel hayatına girdiğini kabul etmiş ve ceza soruşturmasında mutlak gerçeğin ortaya çıkmasını sağlasa da mahkeme önünde değerlendirilemeyeceğini kabul etmiştir.

³⁸⁴ Centel/ Zafer, a.g.e., s. 764; Donay, a.g.e., s. 334; Yurtcan, a.g.e., s. 523; Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s. 5706; Ercan, a.g.e., s. 253; Gökçen/ Balcı/ Alşahin/ Çakır, a.g.e., s. 572; Soyaslan, a.g.e., s. 401.

hukuka aykırı olsa dahi gerçeği ortaya çıkaracak mantığı ile hareket edilmesi, medeni yargılama hukukunun delil elde etme yöntemlerindeki tüm ilkelerine aykırılık oluşturacaktır.

VII. HUKUK MAHKEMESİNDE ALINMIŞ BİLİRKİŞİ RAPORUNUN CEZA MAHKEMESİNE ETKİSİ

Bilirkişi raporu, hâkimin özel ve teknik bilgi gerektiren konularda bilirkişiden yardım alması amacıyla düzenlenen rapordur³⁸⁵. Hukuk mahkemelerinde alınan bilirkişi raporunun ceza mahkemesinde bağlayıcı olması için hukuk mahkemesinde verilen kararın ceza mahkemesinde bağlayıcı olması gerekir³⁸⁶. Aksi takdirde ceza mahkemesinde yapılan yargılamalarda delil serbestliği ilkesi geçerli olduğundan ceza hâkimi takdir ederse hukuk mahkemesinden alınan bilirkişi raporuna göre karar verir, takdir ederse alınan bilirkişi raporunu değerlendirmeden karar verir³⁸⁷. Dolayısıyla mutlak bir bağlayıcılıktan söz edilemez. Ancak hukuk mahkemesinde verilen kararın ceza mahkemesinde bağlayıcı olduğu durumlarda bilirkişi raporunun da dolaylı olarak ceza mahkemesinde bağlayıcı olduğunu kabul etmek gerekir. Zira hukuk mahkemesinde verilen karar bilirkişi raporu değerlendirilerek verilmiştir. Dolayısıyla verilen kararın bağlayıcı olduğu durumlarda bilirkişi raporunun bağlayıcı olmadığından söz etmek çelişki oluşturacaktır.

³⁸⁵ Ömer Ulukapı, Bilirkişi Raporu ve Bilirkişi Raporunun Delil Olarak Değerlendirilmesi, *SÜHFD*, C. 9, S. 3-4, 2001, s. 191; HMK m.266: *Mahkeme, çözümlü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir.*; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 420; Arslan/Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/Hanağası, a.g.e., s. 456; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 308; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 814; Postacıoğlu/Altay, a.g.e., s. 725; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 580; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 526; Ercan, a.g.e., s. 213; Kuru, a.g.e., s. 800.

³⁸⁶ Aras, a.g.e., s. 373 (Daha önceki bölümde bahsetmiş olduğumuz üzere, hukuk mahkemesinin yaş tespitine ve senedin sahteliğine ilişkin verdiği karar ceza mahkemesini bağlayacağından bu davalarda alınmış bilirkişi raporu da ceza mahkemesinde kesin delil olarak kabul edilecektir.) ; YHGK, E. 2010/12-493, K. 2010/491, K.T. 13.10.2010, E.T. 07.07.2022, www.legalbank.net; 12. YHD, E. 2010/20097, K. 2011/1762, K.T. 24.02.2011, E.T. 07.07.2022, www.legalbank.net.

³⁸⁷ Bilirkişi raporu hâkimi bağlamaz. Hâkim bilirkişi raporunu serbestçe değerlendirir. Bilirkişi raporu takdiri bir delildir. Ancak Türk Hukuku'nda uygulamada hâkimin bilirkişi raporuna aykırı karar veremeyeceği, eğer bilirkişi raporunu yetersiz görüyorsa tekrar bilirkişi incelemesi yaptırması gerektiği yönünde kabul edilen bir teamül mevcuttur. Buna yönelik eleştiri için bkz.: Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, a.g.e., s. 420; Arslan/Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/Hanağası, a.g.e., s. 456; Budak/ Karaaslan, a.g.e., s. 308; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, a.g.e., s. 814; Postacıoğlu/Altay, a.g.e., s. 725; Görgün/ Börü/ Toraman/ Kodakoğlu, a.g.e., s. 580; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, a.g.e., s. 526; Ercan, a.g.e., s. 213; Kuru, a.g.e., s. 800.

VIII. HUKUK MAHKEMESİ KARARLARININ İDARİ MAKAMLARI BAĞLAYICILIĞI

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 138. maddesinin 4. fıkrasına göre “*yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez*”. Madde metninden de anlaşılacağı üzere yargı kararlarının idari makamları bağlaması gerekliliği anayasanın açık hükmüdür. Dolayısıyla idarenin mahkeme kararına uymaması Anayasa’ya aykırılık oluşturacaktır³⁸⁸. İdari yargılama Usulü Kanunu’nun 28.maddesinde de mahkeme kararlarının bağlayıcılığı “*Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez*” şeklinde düzenlenmiştir³⁸⁹. Bu sebeple, mahkeme kararlarının idari makamları mutlaka bağlaması gerektiği kanaatindeyiz.

³⁸⁸ Mehmet Kahraman/ Muhammed Şahin, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararlarının Yerine Getirilmesi, *Anayasa Yargısı*, C. 36, S. 2, 2019, s. 49; Göztepe Çelebi, a.g.m., s. 96; AYM, Başvuru No: 2016/16092, K.T. 11.01.2018, E.T.07.07.2022, www.hukukturk.com; Anayasa mahkemesi başvurusunun tutuklanmasının hukuki olmaması sebebiyle kişi hak ve hürriyetinin ihlaline karar vermiştir, başvurusunun yargılandığı 13. Ağır ceza mahkemesi ise anayasa mahkemesi kararına aykırı olarak tahliye talebini reddetmiş ve başvurusunun tutukluluğuna karar vermiştir. Başvurusunun karara uyulmadığı gerekçesiyle tekrar başvurusu üzerine anayasa mahkemesi oybirliği ile tekrar kişi hak ve hürriyetinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Dolayısıyla başvuru tahliye edilmiştir.

³⁸⁹ Özcan Özbey, İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk, *ABD*, Yıl 67, S. 4, 2009, s. 46; Ülkemizde özellikle yürütmenin durdurulması kararları olmak üzere birçok idare mahkemesi kararının idari makamlar tarafından yerine getirilmediği görülmektedir. ; 3. YHD, E. 1997/3580, K. 1997/4144, K.T. 28.04.1997, E.T. 07.07.2022, www.hukukturk.com *Yürütmenin durdurulması kararını yerine getirmeyen kamu görevlisinin hukuki sorumluluğu yönüne gidilebilmesi için, ilgilinin açmış olduğu iptal davası sonucunun beklenmesine gerek yoktur. Anayasanın 138/4. maddesi, İdare ve dolayısıyla ajanlarının mahkeme kararlarına uymalarını bir yükümlülük olarak öngörmüştür. Sözü edilen Anayasa hükmüne göre; Yasama ve Yürütme Organları ile İdare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.*

İdare Mahkemesi kararına rağmen, idare ajanını göreve başlatmamak hususunda yöneticilerin takdir yetkisi olduğu düşünülemez. ; YHGK, E. 2010/507, K. 2010/516, K.T. 20.10.2010, E.T.07.07.2022, www.hukukturk.com; 4. YHD, E. 1999/628, K. 1999/4379, K.T. 13.05.1999, E.T.07.07.2022, www.hukukturk.com; YCGK, E. 1978/230, K. 1978/303, K.T. 25.09.1978, E.T. 07.07.2022, www.legalbank.net.; 4. YHD, E. 1995/1600, K. 1995/2397, K.T. 21.03.1995, E.T.07.07.2022, www.legalbank.com ; 4. YHD, E. 1998/3393, K. 1998/7243, K.T. 29.09.1998, E.T. 07.07.2022, www.legalbank.net; Yıldırım, a.g.m., s. 3; BVerfG, 18 Temmuz 2005 tarihli İkinci Senato Kararı - 2 BvR 2236/04 -, parag. 1-201, http://www.bverfg.de/e/rs20050718_2bvr223604en.html; BVerfG, Beschluss der 3. Kammer des Zweiten Senats vom 03. November 2010- 2 BvR 1377/07-, Rn. 1-20, http://www.bverfg.de/e/rk20101103_2bvr137707.html.

SONUÇ

Bir fiilin hem suç hem haksız fiil olması durumunda, aynı anda ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesi yargılama yapma hakkına sahip olacağından, ceza ve hukuk mahkemelerinin kararlarının birbirlerine etkisinin ne olacağı TBK m.74 kapsamında düzenlenmiştir. TBK m.74 gereğince, ceza mahkemesinin zarar, kusur ve temyiz kudretine ilişkin verdiği kararlar ve beraat kararları hukuk hâkimini bağlamayacaktır. Aynı şekilde hukuk hâkiminin kusurun ve temyiz kudretinin tespitine ilişkin kararları da ceza hâkimini bağlamayacaktır. TBK 74. maddede sayılanlar dışında kalan kararların yorum yapılarak doğrudan hukuk mahkemesini etkileyeceğini kabul etmek isabetli olmayacaktır. Nitekim kanun koyucu, ceza mahkemesi kararının hangi durumda hukuk mahkemesini bağlamayacağını açık olarak belirtmiş; diğer kararlar açısından sessiz kalmış olsa da doğrudan sayılanlar dışındaki kararların bağlayıcı olmasını istediği kabul edilemez. Zira kanun koyucu, bağlayıcı olmasını istediği kararları da sayılan hususlar gibi madde metnine ekleyerek kanunlaştırabilirdi. Kanunlarda oluşan her boşluk açısından kanun koyucu gibi hareket ederek o boşlukların doldurulması hukuki güvenlik ve hukuk devleti ilkesine aykırılık oluşturacaktır.

Türk Borçlar Kanunu 74. maddede sayılan hususlar dışında mahkûmiyet kararları, yüklenen suçun fail tarafından işlenmediğinin sabit olması sebebiyle verilen beraat kararları, güvenlik tedbirine hükmedilmesine yönelik kararlar hukuk hâkimini bağlayacaktır. Beraat kararları, ret kararları, düşme kararları, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına yönelik kararlar ve yüklenen suçun fail tarafından işlenmediğinin sabit olması sebebiyle verilen beraat kararları dışında kalan kararlar hukuk hâkimi açısından bağlayıcı olacaktır. Nitekim burada esas kriter, maddi vakıanın tespitidir. Bir olayın ya da bir olgunun ceza mahkemesinde yapılan yargılama sonucunda gerçekleştiği tespit edilmişse artık hukuk mahkemesinde bu olgunun varlığı inkâr edilemeyecektir. Hukuka duyulan güvenin zedelenmemesi ve yargıya olan inancın devamı açısından bu elzendir. Aksi kabul edildiğinde bir olgunun varlığı veya yokluğu her mahkeme açısından değişiklik gösterirse bu durum hem olağan hayatın akışına ters düşecek hem de hukukta birliği zedeleyecektir. Dolayısıyla öz olarak ceza mahkemesinin maddi vakıanın tespitine ilişkin tespitleri hukuk hâkimini bağlayacaktır. Bu yaklaşımdan yola çıkılarak mahkûmiyet kararının, güvenlik tedbirine hükmedilmesine yönelik kararın ve fiilin fail tarafından işlenmediğinin sabit olması sebebiyle verilen beraat kararlarının hukuk hâkimi

açısından bağlayıcı olacağı söylenmelidir. Bununla birlikte hukuk mahkemesinde senedin sahte olmadığına ilişkin verilen karar HMK m.218/II gereğince ceza mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmektedir. Bahsettiğimiz kararlar dışında hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirine etkisi söz konusu olmayacak ve hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının idari makamları bağlaması zorunluluğu hukuk devletinin gerekliliği olarak karşımıza çıkacaktır.

KAYNAKÇA

- AKBULUT Berrin, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- AKBULUT Emre, Yargılamanın Yasallığı ve Danıştay'ca Verilen “Değişik Gerekçe İle Onama Kararları”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, ss. 233-259.
- AKİL Cenk, Yargıtay Kararları Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Biçimde Elde Edilmiş Delillerin Değerlendirilip Değerlendirilemeyeceği Meselesi, *AÜHFD*, C. 61, S. 4, 2012, ss. 1223-1270.
- ALANGOYA H. Yavuz/ YILDIRIM M. Kamil / YILDIRIM Nevhis Deren, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 7.b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2009.
- 12 Angry Man, Senarist Reginald Rose, Yönetmen Sidney Lumet, 1957, ABD.
- ALTIPARMAK Kerem, “Ölü Doğan Çocuk: 685 Sayılı KHK ile Kurulan Ohal Komisyonu”, *ABD*, S. 1, 2017, ss. 69-88.
- ALTIN Hayrunnisa, Haksız Fiillere Ceza Kanunlarındaki Zamanaşımının Uygulanması, *AÜHFD*, C. 69, S. 1, 2020, ss.1-32.
- ALTUNÇ Mehmet Sinan, Yargılamanın Yenilenmesi Muhakemesinin Bireysel Başvuru Bakımından Ortaya Çıkardığı Hukuki Meseleler, *TAAD*, Yıl. 7, S. 30, ss. 199-220.
- ARAS Bahattin, *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*, Ankara: Yetkin yayınları, 2014.
- ARAS Bahattin, Sahtecilik İddiası Bakımından Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi, *TBBD*, S.124, 2016, ss. 383-389.(Sahtecilik).
- ARISOY A. Selman, Medeni Yargılama Hukukunda Hâkimin Türk Hukukunu Resen Uygulamasının Temeli: Vakıalar, Vakıaların Önemi, Vakıaların Çeşitli Yönlerden Sınıflandırılması ve Vakıaların Tespiti, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. 77, S. 1, 2019, ss.1-47.
- ARSLAN Ramazan /YILMAZ Ejder / AYVAZ TAŞPINAR Sema/ HANAĞASI Emel, *Medeni Usul Hukuku*, 6.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- ARTIK Sezin Aktepe, *Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı*,1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2004.
- ARTUK Mehmet Emin, Güvenlik Tedbirleri, *GÜHFD*, C. 12, S. 1-2, 2008, ss. 461-492.
- ARTUK Mehmet Emin/ AKCAN ALAN Esra, Mukayeseli Hukuk ve Türk Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, 2016, ss. 5-37.
- ARTUK Mehmet Emin/ GÖKCEN Ahmet /YENİDÜNYA A. Caner, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 7. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2013.
- ARSLAN Ramazan/ YILMAZ Ejder / TAŞPINAR AYVAZ Sema/ HAĞANASI Emel, *İcra ve iflas hukuku*, 8.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- ANTALYA O. Gökhan Antalya/ TOPUZ Murat, *Medeni Hukuk (Giriş-Temel Kavramlar- Başlangıç Hükümleri C.1)*, 4. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2020.
- AS Halil, *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi*, Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020.
- ASLAN Volkan, Hukukçular Arası Makale Yarışması, Türkiye Barolar Birliği Yayınları,1.b., Ankara: Şen Matbaa, 2014.
- AŞIK İbrahim, *Medeni Usul Hukukunda Bekletici Sorun*,1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2012.
- ATA Bersun Sarıgül, Belge ve Belgenin Delil Kuvveti, *ABD*, C. 78, S. 1, 2020, ss. 1-40.
- ATALI Murat/ ERMENEK İbrahim, *Medeni Usul Hukuku*, 5. b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.

- ATALI Murat/ ERMENEK İbrahim /ERDOĞAN Ersin, *Medeni Usul Hukuku*, 3.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- ATAY Ender Ethem, *İdari Yargılama Hukuku*, 3. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021.
- AYAN Mehmet/ AYAN Nurşen, *Medeni Hukuka Giriş*, 14.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- AYAN Mehmet, *Borçlar Hukuku*, 12. b., Ankara: Adalet Yayınları, 2020.
- AYDIN Çağrı Kan, Adil Yargılanmanın Bir Unsuru Olarak “Susma Hakkı”, *TBB*, S. 91, 2010, ss.146-180.
- AYDIN Hüseyin, Anayasa Mahkemesi Kararları Bağlamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İhlal Kararının, Siyasi Parti Kapatma Davalarında Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi Olması, *Yasama Dergisi*, 2009, ss. 50-75.
- AYDIN Devrim, Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Haksız Tahrik, *AÜHFD*, 2005, ss. 225-254.
- BAKIM Sevi, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, *MÜHF-HAD*, C.19, S. 2, ss. 919-952.
- BAŞBÜYÜK İsa, İletişim Sırasında Elde Edilen Gizli Ses Kayıtlarının Ceza Muhakemesinde Delil Olarak Kabul Edilebilirliği Sorunu, *DEÜHFD*, C. 19, S. 1, 2017, ss. 161-204.
- BEKAR Elif, Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri, *İÜHFM*, C. LXXV, S. 1, 2017.
- BERKİ Nedim, Gerekçeli Karar Hakkı, *ABD*, Yıl:72, S. 2014/3, ss. 203-501.
- BERKİN Necmettin, *Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1981.
- BİLGE Selahattin Samet, Mobbing Terimi ve Türk Hukuk Düzeninde İncelenmesi, *AÜHFD*, C. 65, S. 4, 2016, ss. 1245-1290.
- BİRTEK Fatih, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Adalet Yayınevi, 6.b., 2018.
- BLOOMEYER Arwed, Medeni usul hukukunda delillerin takdiri, *AÜHFD*, çev. Turgut Akıntürk, 1968, ss.167-178.
- BODUR Büşra, Kalaşnikof Kararı Örneği Çerçevesinde Arama Tanıklarının Bulunmamasının Aramanın Hukuka Uygunluğuna Etkisi, *Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl2, S. 3, 2016, ss. 213-219.
- BOZBIYIK BOSTANCI Gülşah, *Ceza Hukukunda Haksız Tahrik*, 1.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2013.
- BOZDAĞ Ahmet / SARIUSTA Kader, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, *İÜHFD*, C. 8, S. 2, 2017, ss. 573-602.
- BUDAK Ali Cem /KARAASLAN Varol, *Medeni Usul Hukuku*, 5.b., İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022.
- BULUT Berfin Uyma, Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay Kararlarına Karşı Yargılamanın Yenilenmesi, *İzmir Barosu Dergisi*, 2011, ss. 111-165.
- BULUT Metin, Kamu Görevlileri Disiplin Hukukunda Kanunilik İlkesini Yeniden Düşünmek, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Yıl 6, S. 12, 2018.
- CANPOLAT Can, Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XV, S.15, 2020, ss. 451-499.
- CENTEL Nur, Adil Yargılanma İlkesi ve Türk Hukukundaki Bazı Sorunlar, *MÜHF-HAD*, C.16, S. 1-2, ss. 3-14.
- Nur Centel/ Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19.b., İstanbul: Beta Basım, 2020.
- CENTEL Nur, Adil Yargılanma İlkesi ve Türk Hukukundaki Bazı Sorunlar, *MÜHF-HAD*, C.16, S. 1-2, ss. 3-14.

- CİN M. Onursal/ GÜNBEY Tuba, Mobbing Davranışlarının Eziyet Suçu Bakımından Değerlendirilmesi, *NEÜHFD*, C. 4, S. 1, 2021, ss. 147-169.
- ÇAKMAK N. Münci, İdare Hukukunun Anlamı ve Önemi, *İÜHFM*, C. LXIX, S. 1-2, ss. 707-718.
- ÇAKMUT Özlem Yenerer, Ceza Muhakemesi Hukukunda Esas Mahkemenin Verdiği Hüküm, *EBYÜHFD*, C. XI, S. 3-4, 2007, ss. 29-61.
- ÇİÇEK Hayrettin, *Devlet Memurları Hakkında Disiplin Soruşturması: Türkiye Uygulaması*, (Doktora tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- ÇİFTÇİOĞLU Cengiz Topel, 2802 Sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununa Göre Hakim ve Savcıların Disiplin Soruşturmaları, *DEÜHFD*, C.13, S.1, 2011, ss. 127-157.
- DEĞİRMENCİOĞLU Burcu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Masumiyet Karinesinin Korunması, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 2, 2019, ss. 307-356.
- DEMİR Remzi, *Yargılama Hukukunda Bir Adil Yargılanma Hakkı Unsuru Olarak Makul Sürede Yargılanma*, Hukukçular Arası Makale Yarışması, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1.b., Ankara: Şen Matbaa, 2014.
- DEMİR Remzi, Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Davasına Etkisine Teori ve Uygulama Açısından Bakış, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, 2019, ss. 259-283.
- DEMİRCİOĞLU Reyhan, Aldatılan Eş Tarafından Üçüncü Kişiye Yöneltilen Manevi Tazminat Taleplerinde Hukuka Aykırılık Unsuru, *AÜHFD*, C. 65, S. 3, 2016, ss. 687-722.
- DEMİRCİOĞLU Mustafa Yaşar, Üniversitelerde 2014 yılından önce İşlenen intihal suçlarıyla ilgili disiplin soruşturması ve cezalandırma sistemi, *ABD*, S. 4, 2014, ss. 327-362.
- DEMİRKOL Selami, Mahkemelerce Ciddi Bulunmayan Anayasaya Aykırılık İddialarının Gerekçeli Olarak Karşılammaması Sorunu Adil Yargılanma ve Etkili Başvuru Hakkı İlkeleri Bağlamında Konunun İrdelenmesi, *İÜHFM*, C. LXVI, S. 2, ss. 3-14.
- DENİZ İsmail, *Ceza Muhakemesinde Hüküm*, 1.b., Ankara: Seçkin Yayınları, 2014.
- DONAY Süheyl, *Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku*, İstanbul: Beta yayıncılık, 2015.
- DÖNER Ayhan/ KÖKÜSARI İsmail, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Anayasa Mahkemesi Kararları Bakımından Yargılamanın Yenilenmesi Nedeni Olup Olmayacağı Sorunu, *GÜHFD*, C. XII, 2008, S.1-2, ss. 663-686.
- DÖNMEZ Burcu Demren, Ceza Sorumluluğunu Azaltan Bir Neden Olarak Haksız Tahrik, *İÜHFD*, C. LXXI, S. 1, 2013, ss. 267-294.
- DURAN Demet, Şüphelinin İfadesinin Alınması (Cmk Md. 147- Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği Md. 23), *İzmir Barosu Dergisi*, S. 2, yıl 78, ss. 190-224.
- DUTERTE Gilles, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*, Ankara: Şen Matba, 2007.
- DUVAN Ayşe Özkan, Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı, *AÜHFD*, C. 68, S. 1, 2018, ss. 287-336.
- DÜLGER Murat Volkan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Gafgen Kararı Bağlamında Ceza Muhakemesinde İşkence İle Elde Edilen Delillerin Kullanımı Sorunu, *TBBD*, S. 111, 2014, ss. 325-410.
- EREN Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 26.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.

ERCAN İsmail, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2022.

ERCAN İsmail, *Medeni Usul Hukuku*, 7.b., İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2011.

ERCAN İbrahim, Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri, *SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı*, ss. 249-269.

ERDOĞAN İhsan, *Hukuka Giriş*, 3.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021.

ERKAN Vehbi Umut/ YÜCER İpek, Ayırt Etme Gücü, *AÜHFD*, C. 60, S. 3, 2011, ss. 485-522.

ERMENEK İbrahim, Medeni Usul Hukukunda Şekilcilik, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, 2000.

FERENDECİ H. Özden Özkaya, Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunundaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri, *DEÜHFD, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan*, C. 16, Özel S. 2014, ss. 813-830.

GEDİK Doğan, Ceza Muhakemesinde Hakim'in Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m217), *DEÜHFD, Prof.dr. Durmuş Tezcan'a armağan*, C. 21, Özel sayı, 2019, ss. 913-963.

GEZER Özge Sırma, Hukuka Aykırı Delillerin Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi, *İKÜHFD*, C.16, S. 1, 2017, ss.189-201.

GÖDEKLİ Mehmet, Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı, *AÜHFD*, C. 64, S. 4, 2016, ss.1815-1924.

GÖDEKLİ Mehmet, *Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü*, 1.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.

GÖKCEN Ahmet/ BALCI Murat/ALŞAHİN M. Emin/ÇAKIR Kerim, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5, b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.

GÖKSU Mustafa, *Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil*, 1.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2011.

GÖKSU Mustafa, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 53-65.

GÖKTÜRK Neslihan, Suçun Yasal Tanımında Yer Alan "Hukuka Aykırılık" İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon, *İÜHFD*, C. 7, S. 1, 2016, ss. 407-450.

GÖRGÜN L. Şanal /KODAKOĞLU Mehmet, *Medeni Usul Hukuku*, 11.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.

GÖRGÜN L. Şanal/ BÖRÜ Levent /TOROMAN Barış/ KODAKOĞLU Mehmet, *Medeni Usul Hukuku*, 9.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.

GÜLEÇ Şafak, *Medeni Yargılama Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi*, 1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021.

GÜN Gül/ EVİN Burcu Gün, Mobbingin Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, *International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries (Journal EMI) Dergisi*, C. 3, S. 4, ss. 94-107.

GÜNGÖR Devrim/ ERGÜN OKUYUCU Güneş, Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması, *AÜHFD*, C. 65, S. 4, 2016, ss. 1951-1965.

GÜNAY Erhan, *Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, 1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2010.

GÜNEŞ BELGİN Derya, Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. 77, S. 1, 2019, ss.185-216.

GÜNEŞ Felemez, İYUK Madde 28/4 Değişikliği: Yargı Kararlarının İdare Tarafından Uygulanmaması Ve Çözüm Önerileri, *TAAD*, S. 28, Yıl7, 2016, ss.103-128.

GÜNERGÖK Özcan, İsviçre Borçlar Kanunu'nun Haksız Fiilde Zamanaşımına İlişkin Yeni Düzenlemelerinin Türk Hukuku İle Karşılaştırılmalı Değerlendirilmesi, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. VI, S.11, ss. 125-154.

GÜRALP Ayşe Gülin, *Anglo-Amerikan ve Kıta Avrupası Medeni Yargılama Sistemlerindeki Yeni Gelişmeler ve Türk Hukuku ile Karşılaştırılması*, 1.b., İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2011.

GÜVEYİ Ümit, Memur Disiplin Hukukunda Mobbing, *GÜHFD*, C. XVII, S. 1-2, 2013, ss. 1455-1482.

İZMİRLİOĞLU Ayça, Uzlaştırma Sonucu İş Kazasından Kaynaklanan Tazminat Davasının Açılmaması veya Açılmış Olan Davadan Feragat Edilmesinin Değerlendirilmesi, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, C. 68, S.1, 2021, ss. 119-150.

KABATEPE Tacettin, *Hukuk Yargılamasında Adil Yargılanma Hakkının Bir Unsuru Olarak Makul Süre* (yüksek lisans tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

KAHRAMAN Mehmet/ ŞAHİN Muhammed, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararlarının Yerine Getirilmesi, *Anayasa Yargısı*, C. 36, S. 2, 2019, ss. 37-61.

KALE Serdar/ KESER Salih, Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi, *MÜHFD Mehmet Akif Aydın'a Armağan*, 2015, ss. 701-725.

KANGAL Zeynel T., Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik, *EÜHFD*, C. XIV, S. 3-4., 2010, ss. 19-68.

KAPANCI Kadir Berk, Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi TBK m.74, *İÜHFD*, C. 7, S. 1, 2016, ss. 511-552.

KARAKEHYA Hakan, Ceza Muhakemesinin Amacı, *İÜHFM*, C. LXV, S. 2, 2007, ss. 121-141.

KARAHASAN REŞİT Mustafa, *Tazminat Hukuku Tazminat Davaları ve Yargılama Usulü*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1996.

KAŞIKÇI Mahmut, Vergi Hukuku Özelinde Mahkemeye Erişim Hakkı Üzerine Bir İnceleme (Çelişkili Karar Yasağı-Danıştay Kararlarından Örnekler ve Haklar Bütünü Hukukla Okumak), *İÜHFM*, C. LXXV, S. 2, ss. 535-553.

KAYAR İsmail/ ÜZÜLMEZ İlhan, *Hukukun Temel Kavramları*, 11. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2018.

KAZANCI Behiye Eker, Mağdurun Davranışları Ve Heyecan Halinin Ceza Sorumluluğuna Etkisi, *DEÜHFD*, C. 15, S. Özel sayı, 2013, ss. 1309-1358.

KEHRİBAR Ahmed/ KARABELA Şemsi Nur/ YAŞAR Kadriye Kart/ OKUR Ayşegül/ DERYA Melis/ ÖZGÜR Ceyda/ ÇANKAYA Fulya, Çalışma Hayatında Mobbing: Nedenleri, Bileşenleri ve Ülkemizdeki Hukuki Durumu, *Bakırköy Tıp Dergisi*, C. 13, S.1, 2017, ss.1-9.

KILIÇ Muharrem, Gerekçeli Karar Hakkı: Yargısal Kararların Rasyonallitesi, *TAAD*, Yıl: 12, S. 47 (Temmuz 2021), ss. 1-46.

KILIÇOĞLU Ahmet M., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 25.b., Ankara: Turhan Kitabevi, 2021.

KILIÇOĞLU Ahmet, Haksız Fillerden Sorumlulukta Medeni Hukuk Ceza Hukuku İlişkisi, *AÜHFD*, C. XXIX, S. 3-4, 1973, ss. 185-224.

KİTAPÇIOĞLU Tülay, Yüksel, Arama Kararının Hukuka Aykırı Şekilde İcrasından Elde Edilen Delilin Hükme Esas Alınması Sorunu Üzerine Karar İncelemesi, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. 76, S.1, ss.109-131.

- KOCA Mahmut/ ÜZÜLMEZ İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2022.
- KOÇER Seçkin, İletişimin Denetlenmesi Tedbirinde Tesadüfen Elde Edilen Deliller, *Adalet Dergisi*, C. 2, S. 65, 2020, ss. 441-462.
- KONCA Nesibe Kurt, Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Mihir Özel Sayısı*, C. 4, S. 2, 2016, ss. 65-96.
- KONUKSEVER Elanur, *Anayasal Bağlamda Suçsuzluk Karinesi* (Yüksek lisans tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- KOYUNCU Ali, Ceza Adaleti Usul Hukuku ilişkisi ve Vicdani Kanaat, *ABD*, S. 4, 2011.
- KÖSE Metin, Amerikan Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Dışlanması, *HFD*, C. 9, S. 1, 2019, ss. 159-195.
- KUTKAN Mahmut, *Ceza Mahkemesi Kesin Hükümünün Hukuk Davası Üzerindeki Etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.
- KURU Baki/ ARSLAN Ramazan / YILMAZ Ejder, *Medeni Usul Hukuku*, 24.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2013.
- KURU Baki/ AYDIN Burak İstinaf Sistemine Göre Yazılmış *Medeni Usul Hukuku*, 7.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- KURU Baki/ ARSLAN Ramazan / YILMAZ Ejder, *İcra ve iflas Hukuku ders kitabı*, 27.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2013.
- KURU Baki, *Medeni Usul Hukuku*, C. I, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- KUTSAL Burcu Savaş, Yargıtay Kararları Işığında İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing), *İÜHFD*, C. 74, 2016, ss. 617-643.
- KUZGUN Şerife/KUZGUN Ersan, İşverenin İşçiyi Gözetme Borcu Bağlamında Mobbing Uygulamalarının Yargıtay ve Öğreti Işığında Değerlendirilmesi, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr.Merih Kemal OMAĞ' a Armağan*, ss. 251-296.
- MADEN Mehmet, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Bakımından Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Delil Yasakları, *Anayasa Yargısı*, C. 31, S. 1, 2015, ss. 207-234.
- MİMAROĞLU Hande / ÖZGEN Hüseyin, Örgütlerde Güncel Bir Sorun “Mobbing”, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 15, 2008, ss. 201-226.
- MUŞUL Timuçin, *Medeni Usul Hukuku*, 3.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.
- NAMLI Mert, Fransız Hukukunda Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Üzerindeki Etkisi, *İÜHFM*, C. XXII, S. 2, 2014, ss.745-729.
- NAMLI Mert, Yargılamanın Yenilenmesine Tekrar Başvurma Yasağı, *DEÜHFD*, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, C. 16, Özel Sayı 2014, ss.1645-1668.
- NART Serdar, Alman ve Türk Hukukunda Senetle İspat, *DEÜHFD*, C. 9, S. 1, 2007, ss. 207-232.
- OĞUZMAN M. Kemal / ÖZ M. Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.I, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2022.
- OKUR Zeki, İş Uyuşmazlıklarına İşçi Lehine İspat Kolaylığı, *İÜHFD*, S. 74, 2016, ss. 587- 600.
- OSMANOĞLU M. Kerem, Ceza Muhakemesi Yönünden Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 18, 2012, ss. 137-172.
- ÖCAL Bahar, Roma medeni usul hukukunda delillerin yargıcın delilleri takdiri, *AÜHFD*, C. 60, S. 3, 2011, ss. 523-570.

ÖZBAY İbrahim /ÇELİK Ferhat, Boşanma Davalarında İspat Yükü Ve Karineler, *Yargıtay Dergisi*, C. 44, S. 1, 2018, ss. 15-60.

ÖZBAY İbrahim, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi?*, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2013.

ÖZBEK Mustafa, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usûl ve Esasları, *AÜHFD*, C. 56, S. 4, 2007, ss. 121-204.

ÖZBEK Veli Özer / DOĞAN Koray/ BACAKSIZ Pınar/ TEPE İlker, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 12. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021.

ÖZBEK Veli Özer / KANBUR M. Nihat/ DOĞAN Koray / BACAKSIZ Pınar / TEPE İlker, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2022.

ÖZBEY Özcan, İdari Yargı Kararlarının Uygulanmamasından Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk, *ABD*, Yıl 67, S .4, 2009, ss. 45-63.

ÖZÇELİK Volkan, *Medeni Usul Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi*, 1.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.

ÖZER Sıddık Onur, Yargılama Hukukunda Bir Adil Yargılanma Hakkı Unsuru Olarak Makul Sürede Yargılanma, Hukukçular Arası Makale Yarışması, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1.b., Ankara: Şen Matbaa, 2014.

ÖZDEMİR Didar, Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Susma Hakkı, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 2, 2017, ss.149-185.

ÖZGENÇ İzzet, *Türk Ceza Hukuku*, 17.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2021.

ÖZKAN Hasan, *Açıklamalı- İçtihatlı İcra ve iflas davaları ve tatbikatı*, 3.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2004.

ÖZKUL Fatih, Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 9, Yıl 5, 2017, ss. 397-425.

ÖZKUL Burcu/ ÇARIKÇI İlker H, Mobbing ve Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 1, 2010, ss. 481-499.

ÖZMUMCU Seda, Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Resen Araştırma İlkesi, *SDÜHFD, Mihbir Özel Sayısı*, C. 4, S. 2, 2014, ss.145-171.

PALABIYIK Buğra Burak, *Türk İş Hukukunda Mobbing*, 3. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2020.

PEKCANITEZ Hakan/ ATALAY Oğuz/ ÖZEKES Muhammet, *Medeni Usul Hukuku*, 16.b, Ankara: On İki Levha Yayınları, 2022.

PEKCANITEZ Hakan / ATALAY Oğuz/ SUNGURTEKİN ÖZKAN Meral / ÖZEKES Muhammet, *İcra ve iflas Hukuku ders kitabı*, 9.b., İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2022.

PİR Erkan, *Türk Hukukunda Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Hukuki Sonuçları*, Yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

POSTACIOĞLU İlhan E., *Şehadetle İspat Memnuniyeti ve Hudutları*, genişletilmiş 2.b., İstanbul: Baha Matbaası, 1964.

POSTACIOĞLU İlhan E./ ALTAY Sümer, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 8.b., İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020.

SEVEN Hande, Delil Yasakları, *Ceza Hukuku Dergisi*, S. 3, 2018, ss. 115-212.

SOYASLAN Doğan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.

SÖZÜER Adem, Türk Hukuku'nda Af, 4454 ve 4616 Sayılı Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverilme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği İle Bu hükümlerin Anayasaya Uygunluğu Sorunu, *Anayasa Yargısı*, C.17, S.1, 2001, ss. 219-253.

- ŞÜMER Haluk Hadi, *Hukuka Giriş Kavramlar & Kurumlar*, 4. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2020.
- ŞAHİN İlyas, Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Koruma Tedbirleri Bakımından Esas Alınan Şüphe Kavramının İncelenmesi, *MÜHFD- HAD*, C. 20, S. 3, 2014, ss. 97-144.
- ŞAHİN İsmail, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkının İhlali, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, S. 1, 2019, ss. 223-256.
- ŞAHİN Cumhur/ GÖKTÜRK Neslihan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 13.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2022.
- ŞEN Ersan/ MAVİŞ Mert, *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, 1.b., Ankara: Seçkin Yayınları, 2014.
- ŞEN Mahmut, Adil Yargılanma Hakkı ve Saddam Hüseyin Davası, *GÜHFD*, C. XVIII, S. 1, 2014, ss. 243-262.
- ŞENOL Cem, *Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı*, 2.b, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- ŞENSES Erkan Ceza Muhakemesinde “Beraat” Hükmü Verilen Haller, *TBB*, 2012, ss. 345-362.
- ŞIK Hüseyin, “Suçsuzluk Karinesi”, *UMD*, C. 1, S.1, 2013, ss. 103-145.
- ŞIK Hüseyin, “Suçsuzluk Karinesi ve Savcı”, *UMD*, S. 9, 2017, ss. 427-456.(SAVCI)
- SOYASLAN Doğan, Hukuka Aykırı Deliller, *AÜEHFD*, C.VII, S. 3-4, ss. 9-26.
- TANRIVER Süha, *Medeni Usul Hukuku*, C.1, 4.b., Ankara: Yetkin Hukuk, 2021.
- TANRIVER Süha, Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı *TBBD*, S. 53, 2004.
- TANRIVER Süha, Türk Medeni Usul Hukuku Bağlamında Hukuka Aykırı Elde Edilen Delillerin Durumunun İrdelenmesi, *TBBD*, S. 65, 2006.
- TAŞKIN Ahmet, Mahkeme Kararlarında Gerekenin Önemi, *International Journal Of Legal Progress*, C. 1, S. 2, 2015, ss. 205-246.
- TAŞKIN Ahmet, Mobbing Davalarında İspat Sorunu, *GÜHFD*, C. XX, S. 2, 2016, ss. 391-437.
- TAŞKIN Ahmet, İşyerinde Mobbingin Ceza Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, *Çalışma Ve Toplum Dergisi*, S. 1, 2015, ss. 221-258.
- TEKİNAY Selahattin Sulhi/AKMAN Ahmet/ BURCUOĞLU Haluk/ALTOP Atilla *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7.b., İstanbul: Filiz Kitabevi, 1993.
- TOK Ozan, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, 1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2016.
- TOK Ozan, Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Yargılaması Üzerindeki Etkisinin Hukuku Niteliği Üzerine, *MÜHFD-HAD*, C. 22, S. 2, ss. 437-464.
- TOPUZ Veysel, Yargılamanın Yenilenmesi Sonucunda Beraat veya Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Verilmesi Halinde Tazminat İstemi, *Medeniyet Law Review*, C. 4, S. 7, 2019, ss. 33-78.
- TORAMAN Barış, Medeni Usul Hukukunda İspat Hakkına Dair Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, *DEÜHFD*, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, C. 16, Özel Sayı 2014, ss. 1483-1523.
- TOSUN Öztekin, *Ceza ve Medeni Muhakeme Hukuku Açısından Hukuka Aykırı Yollarla Edilmiş Delillerin İspat Kuvveti*, İstanbul: Yenilik Basımevi, 1976.
- TOZMAN Önder, Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları, *EBYÜHFD*, C. XI, S. 3-4, 2007, ss. 313-353.
- TUNÇAK Senanur, Suçsuzluk Karinesini Bir Koruma Yöntemi Olarak Gizliliğin İhlali, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, C. 3, S. 3, 2019, ss. 69-93.

- TURAN Sinem, *Medeni Usul Hukukunda Delil Tespiti Kurumunun Fonksiyonları*, 1.b., Ankara: Adalet Basım Yayım, 2020.
- TURAN Hüseyin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı, *TADD*, S. 11, Yıl3, 2012, ss. 47-76.
- TURHAN Faruk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Asil Yayınevi, 2006.
- TURHAN Faruk, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararlarına Göre Tutukluluk Süresi Ve Türk Hukuku, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 3-4, 2001, ss.79-109.
- TURHAN Mine Kasapoğlu, Kamu Görevlileri Bakımından İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) Ve Hukuki Korunma Yolları, *TBBĐ*, S.105, 2013, ss. 89-128.
- TURİNAY Faruk, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 1996 Tarihli Mıılhe V. Fransa Kararı Üzerine Bir İnceleme, *ABĐ*, Yıl 72, S. 2014/3, ss. 333-346.
- TUTUMLU Mehmet Akif, *Delillerin Gösterilmesi ve Toplanması Kesin Süre*, 1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2008.
- TÜRKEL Pınar Çiftçi, *Medeni Yargılama Hukukunda İspat Hakkı ve Sınırları*, 1.b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- TÜRKER Gamze/ HATEMİ Hüseyin, Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararının Hukuk Mahkemesine Etkisi, *Working Paper Series*, C. 3, S. 1, 2021, ss. 16-22.
- TÜRKMEN Ali, Türk Yargı Kararlarında Gerekeçe ve Önemi, *LHD*, C. 13, S. 154, 2015.
- ULUKAPI Ömer, *Medeni Usul Hukuku*, 2.b., Konya: Mimoza Yayınları, 2014.
- ULUKAPI Ömer, Bilirkişi Raporu ve Bilirkişi Raporunun Delil Olarak Değerlendirilmesi, *SÜHFD*, C. 9, S. 3-4, 2001, ss.191-207.
- ULUKAPI Ömer/ YARDIMCI Taner Emre, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Sonradan Delil Gösterilmesi, *DEÜHFD Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan*, C. 16, Özel S. 2014, ss. 483-507.
- ULUSOY Zeynep Duygu, Mobbing Suçu İçin Bir Analiz Değerlendirmesi, *TBBĐ*, S.105, 2013, ss. 129-170.
- VİTKAUSKAS Dovydas / DİKOV Grigoriy, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması, Avrupa Konseyi insan hakları el kitapları*, Avrupa Konseyi, Strazburg, 2012, çev. Serkan Cengiz.
- YAYLA Mehmet, Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilenmesi Gereken Şüphe; Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi, *ABĐ*, S. 3, 2013, ss. 289-313.
- YAVAŞ Murat, Medeni yargılamanın Amacı Bağlamında İspat Yükü Kavramı, *MÜHF-HAD*, C. 21, S. 2, 2015, ss. 741-761.
- YAVUZ Özge Ceren, Ceza Mahkemesi Kararlarında Meşru Savunma ve Zorunluluk Hâlinin Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, 2018, ss. 121-138.
- YENER Ünver / HAKERİ Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19. b., Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- YENİSEY Feridun/ NUHOĞLU Ayşe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2020.
- YENİPİNAR Filiz Berberoğlu, *Hukuk Davalarında İspat*, 1.b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2018.
- YEŞİL Ufuk, *Hukuk ve İnsan Hakları Bağlamında Ohal Uygulamaları*, İstanbul: Alternatif Düşünce ve Medya Yayıncılık, 2019.
- YILDIRIM M. Kâmil Yıldırım, *İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku*, 6.b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2011.

- YILDIRIM M. Kamil, Medeni Yargılama Hukukunda Hakimın Rolü, *MÜHF Araştırmaları Dergisi Cevdet Yavuz'a Armağan*, C. 22, S. 3, 2016, ss.3 027-3044.
- YILDIRIM M. Kamil/ TOK Ozan, İtirazın Kaldırılması Yargılamasında Delil Başlangıcının Delil Değeri, *MÜHF-HAD*, C. 22, S. 1, 2016, ss. 241-250.
- YILDIRIM M. Kamil, Medeni Yargılama Hukukunda İspat Yasakları ve Özellikle Taraflarca Hukuka Aykırı Yoldan Elde Edilmiş Deliller, Erdoğan Teziç'e Armağan, İstanbul, 2007.
- YILDIRIM Turan, Yargı Kararlarının Uygulanmaması Sorunu, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, ss. 1-12.
- YILDIRIM Mehmet Kamil/ YILDIRIM Nevhis Deren, *İcra ve iflas hukuku*, 6.b., İstanbul: Beta Basım, 2015.
- YILDIRIM Ramazan / ÇINARLI Serkan, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, 1. b., Ankara: Astana Yayınları, 2018.
- YILDIZ Ali Kemal, *Ceza Muhakemesinde İspat Ve Delillerin Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- YILDIZ Ali Kemal, Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, *EÜHFD*, C. X, S. 3-4, 2006, ss. 273-345.
- YILMAZ Dilşat, İdare Hukuku ve Özel Hukuk Arasında Yarışma mı Uzlaşma mı, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, 2013, ss. 163-180.
- YILMAZ Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, 8.b., Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- YILMAZ Yeşim, Bir Ceza Muhakemesi Hukuku İşlemi Olarak Adli Arama, *TBBD*, S. 124, 2016, ss. 247-304.
- YILMAZLAR Elif Gül, Cumhuriyet Savcısının Konumlanışının Silahların Eşitliği Prensibine Aykırılığı, Hukukçular Arası Makale Yarışması, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1.b., Ankara: Şen Matbaa, 2014.
- YURTCAN Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 16. b., Ankara: Seçkin Hukuk, 2019.
- YÜCEL Müjgan Tunç, *HMK Uyarınca tahkimde ihtiyadi tedbir ve delil tespiti*, 1. b., Ankara: Seçkin hukuk, 2013.
- YÜKSEK Mehmet, Yargısal Kararlar Işığında Ceza Yargılamasında Gerekçe Hakkı, *TAAD*, Yıl 11, S. 42 (Nisan 2020), ss.121-148.
- ZAFER Hamide, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 8.b., İstanbul: Beta Basım, 2021.
- ZAFER Hamide, Emniyet Tedbiri Muhakemesinin Özellikleri, *İÜHFM*, C. 62, S. (1-2), 2004, ss. 264-314.

